

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

SISUKORD.

Juhtkiri. Nõukogude rahva suurte võitude aasta . . .	717
Diskussiooni tulemustest õpetusprintsipide küsimuses .	722
T. Artjomenko. Tahte ja iseloomu kasvatamisest . . .	731
P. Pavjolkini. Teed religioosse ebausku võitmiseks . . .	740
J. Valgma. A. Fadejevi romaani „Noor Kaardivägi“ käsitlus koolis	744
N. Mašenko. Ilus A. Fadejevi romaanis „Noor Kaardi- vägi“	751
R. Kalling. Stalini preemia laureaatide tööde käsitlemisest füüsikas	755
V. Voore. Kokkuvõtteid bioloogia-alaste õppeabinõude valmistamisest ja edasisi ülesandeid sel alal . . .	763
A. Elango. Seinaleht nõukogude koolis	768
A. Ridali. Seinalehe kunstilisest kujundamisest	777
Ilmunud pedagoogilist kirjandust	780

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

IX AASTAKAIK

1951

EESTI AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS

Juhtkirjad ja ühiskondlik-poliitilised artiklid.

* * *	Kõik hääled kommunistide ja parteitute bloki kandidaatidele!	73
* * *	Rohkem tähelepanu õppivaile töölis- ja kolhoosinoortele!	113
* * *	Kõik jõud õppeaasta edukaks lõpetamiseks!	141
* * *	Nad valiti Eesti NSV Ülemnõukogu saadikuiks	146
L. Hallo p.	Proletaarse riigi algkuju (Pariisi Kommuuni 80. aastapäevaks)	147
* * *	Olgu tervitatud rahvusvaheline töölispüha 1. mail!	205
R. Puustusmaa.	Tõhustada kommunistlikku kasvatust vabariigi koolides	213
* * *	Eksamid on õppe-kasvatustöö riiklikuks kontrolliks koolis	269
R. Viies.	Õpilaste suvepuhkuse korraldamine on tähtis riiklik ülesanne	299
* * *	Õpetajate enesetäiendamistöö süsteemikindlale alusele	333
L. Hallo p.	Nõukogude rahva ajalooline võit	338
* * *	Olgu tervitatud Eesti NSV 11. aastapäev!	396
V. Oja.	Saavutusi ja eelseisvaid ülesandeid	461
* * *	Bolševike partei ajalooline otsus innustab ja kohustab	523
* * *	Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon ja nõukogude kool	589
VNFSV Haridusministeerium.	Koolide töö mõnedest põhiülesannetest 1951./52. õppeaastal	594
* * *	Sotsialismi võidu Konstitutsioon	653
* * *	Nõukogude kool võitluses rahu eest	670
* * *	Nõukogude rahva suurte võitude aasta	717
P. Pavjolkin.	Teed religioosse ebausku võitmiseks	740

Nõukogude pedagoogikast ja didaktikast.

P. Šimbirev.	V. I. Lenin koolist ja töörahva haridusest	1
L. Gurevitš.	A. M. Gorki didaktilisi ja metoodilisi juhtmõtteid	348
N. Bauman, M. Skatkin, V. Ševkin.	I. P. Pavlovi füsioloogiaõpetuse tähtsus nõukogude pedagoogikale	530
M. Skatkin, N. Bulatov.	Polütehnilisest haridusest füüsika õpetamisel	631
* * *	Diskussiooni tulemustest õpetusprintsipi küsimuses	722
T. Artjomenko.	Tahte ja iseloomu kasvatamisest	731

Pedagoogika ajaloost.

* * *	Suur vene pedagoog (K. D. Ušinski 80. surma-aastapäeva puhul)	15
V. Smirnov.	N. A. Dobroljubov koolidistsipliinist (N. A. Dobroljubovi 115. sünniaastapäevaks)	78
K. Prinkman.	V. M. Lomonossovi pedagoogiline tegevus	658

Didaktilis-metoodilised materjalid.

S. Barhudarov.	Vene keele õpetamise alused	35
V. Dobromõslov.	Vene keele õpetamise metoodikast	40
A. Gvozdev.	Kaasaja õigekirja küsimusi ja õigekirja õpetamise metoodika	43
V. Tšistjakov.	Vene keele õpetamise metoodikast rahvuskoolides	45
I. Rahmanov.	Võõrkeelte õpetamise ülesanded	49
* * *	NSV Liidu TA Kirjanduse ja Keele Osakonna ja VNFSV Pedagoogikateaduste Akadeemia ühendatud sessiooni otsus keelte õpetamise küsimustest koolis	52
E. Kooviste.	Matemaatika õpetamisest algklassides	59
A. Некрасова.	Домашнее задание по русскому языку, его выполнение и проверка	124
A. Kalamees.	Kehaline kasvatus koolis talvisel perioodil	130
V. Bernadski.	Vene kultuuri küsimused NSV Liidu ajaloo koolikursuses	159
J. Kõiv.	Mitšuurinlikke katseid kooliaedades	177

A. Emmo. Füüsika laboratoorsete tööde korraldamise meetodikast ja tehnikast	189
S. Vapper. Kordamisest NSV Liidu Konstitutsiooni õpetamisel	242
F. Perebiinos. Geograafiline väljak ja töö sellel	310
V. Voore. Õppeabinõude valmistamisest seoses suviste ülesannetega zooloogias	313
* * * Kurenurme Seitsmeklassilise Kooli maakasutuse plaan	318
L. Medvedev. Katseid taimede hübriidiseerimise alalt	383
E. Малышевская. О состоянии преподавания русского языка в средних школах ЭССР и некоторых методических приемах изучения грамматики	426
A. Lints. Töö planeerimisest koolis	482
P. Gurevits. Majandusgeograafia õpetamise metodoloogia ja meetodika küsimusi	549
A. Humal. Arvutamistaktikast	607
Г. Тукумцев. Сложные слова в русском и эстонском языке	619
J. Lang. Puudusi füüsika õpetamisel meie keskkoolides	640
A. Ossoskov. Õpilaste ebaedukuse ja istumajäämise vältimise küsimusest	687
V. Morozov. Pidevuse küsimusest õpetamisel	700
J. Valgma. A. Fadejevi romaani „Noor Kaardivägi“ käsitlus koolis	744
N. Mašenko. Ilus A. Fadejevi romaanis „Noor Kaardivägi“	751
V. Voore. Kokkuvõtteid bioloogia-alaste õppeabinõude valmistamisest ja edasisi ülesandeid sel alal	763

Koolide töökogemused.

M. Selobjova. Minu tööst noorte kutseta õpetajatega	118
A. Lehis. Kuidas organiseerin kordamist 7. klassi matemaatikas	195
В. Лийв. Повторение по русскому языку в XI классе	249
A. Reigo. Kooliaed õppe-kasvatustöö teenistuses	253
V. Horm. Kohila kooli kogemusi ekskursioonide korraldamisel	304
S. Paul. Õppevahendite valmistamisest Eesti Fosforiidi Seitsmeklassilises Koolis	321
A. Repponen. Tulemusrikas tööaasta	435
Э. Тотцель. Как мы провели предбукварный период	509
M. Аннило. Мой опыт	518
Õ. Alekõrs. Eesrindlaste saavutused tiivustagu uuteks edusammudeks	559
A. Kalamees. Miks Tartu võitis Eesti NSV 1951. aasta koolinoorte spartakiaadi	562
J. Roonurm. Koolikohustuse täieliku täitmise eest!	567
O. Linnus. Õpetada vene keelt seltsimees Stalini keeleteaduslike tööde alusel	568
M. Loog. Ideelis-poliitilisest kasvatustööst kirjandustunnis	569
L. Maaring. Kooli õppe-katseaed on mitšuurinliku bioloogia õpetamise baasiks	570
A. Kuus. Printsipiaalne bolševistlik kriitika aukohale!	572
J. Kotsar. Ühtne kollektiiv, ühtne töösüsteem	575
K. Kazantseva. Minu töö kahe klassiga	644
R. Hallimäe. Geograafia ja astronoomia õppeobservatooriumi tööst	705
E. Suits. Koolide abi kolhooside lasteasutustele	708
H. Pentre. Наши соображения по этому вопросу	712
E. Kooviste. Veel vene keele õpetamisest aabitsaeelsel perioodil	713

Klassi- ja kooliväline töö.

R. Viies. Koolide komsomoliorganisatsioonide mõningaid tööküsimusi	106
D. Vardja. Kooli tehnikaringi tööst	134

A. Paas. Pioneeriorganisatsioon abiks eksamiteks valmistumisel	237
R. Viies. Kommunistliku noorsooühingu organisatsioonide töö olukorrast ja parandamise abinõudest koolis	357
A. Elango. Poliitinformatsioon koolis	500
B. Tolbast. Ellu viia ULKNU Keskkomitee VII pleenumi otsus „V. I. Lenini nimelise pioneeriorganisatsiooni töö kohta“	678
A. Elango. Seinaleht nõukogude koolis	768
A. Ridali. Seinalehe kunstilisest kujundamisest	777

Abiks õpetajaile.

V. Vinogradov. Seltsimees Stalini tööde tähtsus nõukogude keeleteaduse arendamisele	25
A. Jenohhovitš. Füüsika- ja astronoomia-õpetaja kalender 1951. aastaks	64
L. Tiik. Kommunismi hiiglehitusi (Volga-Doni laevakanalist ja Doni niitussüsteemist)	85
Endel Sõgel. Võitlusest „Kalevipoja“ ümber	92
A. Kask. Seltsimees Stalin keele sõnavarast	169
P. Kuusberg. Eesti nõukogude kirjandus tõusuteel	220
R. Oljanskaja. Peaaju koore osa ainevahetuses	230
I. Depman. Vene ja nõukogude matemaatikute hiilgavad saavutused arvuteoorias	274
E. Sõgel. Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest	281
E. Sõgel. Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest	366
* * * Raamatu „Eesti NSV ajalugu“ maketi I peatükk	391
I. Depman. Vene ja nõukogude matemaatikute hiilgavad saavutused arvuteoorias	402
E. Sõgel. Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest	409
* * * Raamatu „Eesti NSV ajalugu“ maketi IV peatükk	441
E. Sõgel. Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest	465
R. Kalling. Stalini preemia laureaatide tööde käsitlemisest füüsikas	755

Koolitöö juhtimise küsimusi.

N. Vinogradov. Rajooni haridusosakonna tööplaan	200
---	-----

Rahvahariduse tõus sotsialismileeri maades, selle laostumine imperialismimaades.

V. Fjodorov. Rahvaharidus Ungaris	324
A. Nussenbaum. Ameerika Ühendriikide koolide õppeplaanide ebateaduslikkus ja reaktsioonilisus	451
P. Kremnev. Haridus Hiina Rahvavabariigis	578

Kriitika ja bibliograafia.

* * * Kirjandust seltsimees Stalini keeleteadusalaste tööde lähemaks tundmaõppimiseks	57
E. Sõgel. Tõsised vead NSV Liidu ajaloo õpikus	66
V. Voore. Zooloogia standardõpikust ja bioloogiliste probleemide käsitlemisest keskkooli zooloogias	260
* * * Kirjandust nõukogude bioloogia uutest saavutustest	268
L. Tiik. Ühest heast ja huvitavast raamatust	394
* * * Ilmunud pedagoogilist kirjandust	457
* * * Ilmunud pedagoogilist kirjandust	523
K. Siim, M. Lehes. Aabits, mille kallal tuleb veel tublisti töötada	585
H. Reinup. Eelmisega võrreldes samm edasi	714
* * * Ilmunud pedagoogilist kirjandust	780

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

IX AASTAKAIK

Nr. 12

DETSEMBER

1951

Nõukogude rahva suurte võitude aasta.

Peatselt mööduv 1951. aasta oli kommunismi ehitava nõukogude rahva järjekordsete võitude aastaks. Tihedasti koondununa võitlustes karastatud bolševike partei ümber, oma juhi ja õpetaja seltsimees Stalini ümber, saavutas nõukogude rahvas uut väljapaistvat edu niihästi majanduse kui ka kultuuri arvukail aladel.

Esinedes aruandega Oktoobrirevolutsiooni 34. aastapäeva puhul, tõi sm. L. Beria palju iseloomustavaid arve Nõukogudemaa saavutustest tänavu, märkides eelkõige seda rõõmustavat fakti, et 1951. a. rahvamajandusplaan täidetakse ja ületatakse.

Nõukogudemaa tööstuse toodang suurenes tänavu möödunud aastaga võrreldes rohkem kui 15 prots., ületades kahekordselt sõjaeelse, s. t. 1940. a. toodangu. Seejuures on iseloomulik, et tööviljakus tõusis tööstuses tervelt 10 prots., millest järgneb, et peaaegu kaks kolmandikku tööstustoodangu juurdekasvust saadi tänavu tööviljakuse tõstmise arvel.

Tööstuse muude harude kõrval paistab eriti silma rasketööstuse hoogus tõus. Nii sulatab Nõukogudemaa praegu terast umbes niisama palju kui Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia ja Rootsi kokku. Sõekaevandamise iga-aastane juurdekasv moodustab viimaseil aastail keskmiselt 24 miljonit tonni, naftatoodangu iga-aastane juurdekasv — 4,5 miljonit tonni. „Võib kindlasti öelda,“ märkis sel puhul sm. L. Beria, „et seltsimees Stalini poolt seatud ülesanne — viia naftatoodang 60 miljoni tonnini aastas — täidetakse ennetähtaegselt.“

Pidades elavalt meeles suure Lenini tarku sõnu, et kommunism on nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine, töötas nõukogude rahvas ka tänavu väsimatult meie maa elektrifitseerimise alal, viies elektrienergia toodangu 104 miljardile kilovatt-tunnile, mis ületab Inglismaa ja Prantsusmaa toodangu sel alal.

Nõukogudemaa elektrifitseerimise edasiarendamisel kuulub eriline koht stalinlikele kommunismi suurehitustele, mida rajatakse Volgal, Donil, Dnepril ja Amu-Darjal ja millega ei ole võrdseid kogu maailmas, olgu siis ulatuselt või ehitamise tempolt. Nõukogude rahvas on õigus-

tatult uhke, et valitsuse poolt käesolevaks aastaks määratud tööde plaan kommunismi suurehitustel täidetakse edukalt kõigis osades.

Tänavune aasta möödus ka Nõukogudemaa sotsialistliku põllumajanduse edasise tõusu tähe all. Kolhoosid ja sovhoosid kogusid käesoleval aastal kõrgekvaliteedilise teraviljasaagi, täitsid ennetähtaegselt riiklikud viljamüügikohustused ja varustasid endid täielikult vajalike fondidega. Nõukogudemaa keskmine teraviljasaak on viimaseil aastail 7 miljardit puuda. Puuvilla kasvatame nüüd rohkem kui India, Pakistan ja Egiptus kokku.

Nõukogudemaa tööstuse edukas arenemine ja põllumajanduslike toorainete tootmise tõus võimaldasid tänavu tunduvalt suurendada laiatarbekaupade toodangut. Seetõttu saab Nõukogudemaa elanikkond mullusega võrreldes tänavu rohkem: riidet 24 prots., trikootooteid 35 prots., jalatseid 12 prots., mööblit 44 prots., jalgrattaid peaaegu 2 korda; liha ja lihasaadusi 20 prots., taimeõli 35 prots., suhkrut 24 prots., teed 38 prots. jne.

Nõukogude rahva heaolu tõusu ja nõukogude tervishoiutöötajate eduka töö tulemusena täheldame niisugust rõõmustavat fakti, et surevus on meie maal vähenenud kaks korda 1940. aastaga võrreldes, kusjuures veelgi rohkem on langenud laste surevus. Kõige selle tõttu on NSV Liidu elanikkonna puhas juurdekasv praegu üle 3 miljoni hinge aastas.

See kõneleb omakorda nõukogude ühiskonna suurest sisemisest jõust, sellest, et ka rahvastiku ealise koosseisu poolest on meie maa noor ja elujõuline, nagu on noor ja elujõuline meie ühiskond igas muuski suhtes.

Nõukogude rahva edusammud kõigil rahvamajanduse aladel löid soodsad eeldused ka nõukogude rahvahariduse jätkuvaks tõusuks. See väljendub eelkõige koolivõrgu laienemises ja õppijate arvu kasvamisega kõigis kooliastmetes. Kuskil mujal maailmas ei ole nii palju igasuguseid koole ja õppeasutusi kui meie suurel kodumaal. Kuskil mujal maailmas ei ole nii palju õppivat noorsugu kui kommunismile sammuvas Nõukogude riigis, kus tänavu üksnes kõrgemates õppeasutustes ja tehnikumides õpib üle 2,7 miljoni noore.

Kõik see kõneleb bolševike partei ja Nõukogude valitsuse erilisest tähelepanust ning hoolest meie noorsoo, kogu meie rahva haridusvõimaluste eest. Kõik see kõneleb sellest, et meie suurel kodumaal viiakse edukalt ellu seltsimees Stalini tarku sõnu, mida ta ütles partei XVIII kongressil: „Me tahame teha kõik töölisel ja kõik talupojal kultuurseteks ja haritud inimesteks ja me teeme seda aja jooksul.“

Bolševike partei ja isiklikult seltsimees Stalini hool ning tähelepanu nõukogude noorsoo kommunistliku kasvatusel küsimuste vastu on innustanud ja innustavad nõukogude õpetajaskonda üha püüdlikumale tööle, üha suurematele saavutustele.

Nõukogude koolile ja õpetajaskonnale on hindamatu tähtsusega eelkõige see suur ideelis-poliitiline abi, mida UK(b)P Keskkomitee osutab kogu meie maale, sealhulgas ka pedagoogilisel alal töötajaile. Niihästi kõigi kooliastmete õppejõududele kui ka nõukogude pedagoogika teoreetilise rinde töötajaile on alati kindlaks ja usaldatavaks teenäitajaks UK(b)P Keskkomitee koolialased otsused, samuti UK(b)P Keskkomitee otsused ideoloogilistes küsimustes. Tänavu möödus 20 aastat UK(b)P Keskkomitee ajaloolisest otsusest „Alg- ja keskkoolist“, mis tähistas

pöördepunkti nõukogude kooli arengus, ja 5 aastat UK(b)P Keskkomitee niisugustest põhjapanevatest otsustest, nagu on seda „Ajakirjadest „Zvezda“ ja „Leningrad““, „Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks“ ning „Kinofilmist „Suur elu““.

Sõjajärgseil aastail on nende otsuste valguses niihästi nõukogude pedagoogika teooria alal kui ka nõukogude koolide tegelikus õppekasvatustöös väga suur töö ära tehtud. Need otsused teritasid teoreetilise rinde töötajate silma eelkõige nende suurte kvalitatiivsete erinevuste selgemaks nägemiseks, mille poolest nõukogude pedagoogika erineb mineviku pedagoogikast üldse, sealhulgas eriti roiskunud kodanlikust pedagoogikast. Need otsused aitasid õpikuist ja muust pedagoogilisest kirjandusest välja rookida kodanliku teaduse õigustamatu ülespuhumise ja poliitilisuse faktid, seades õigesse valgusse eesrindliku vene ning teiste Nõukogude rahvaste teaduse, ent samuti nõukogude teaduse teened ja saavutused.

Õppe- ja pedagoogilise kirjanduse ideelis-teoreetilise taseme tõstmisel on ülisuure tähtsusega viimaseil aastail toimunud teaduslikud diskussioonid bioloogia, füsioloogia ja keeleteaduse küsimustes. Seltsimees Stalini keeleteaduslike tööde, ent samuti mitšuurinliku bioloogiateaduse ja Pavlovi füsioloogiaõpetuse ülimalt viljastavat mõju nõukogude pedagoogika probleemide läbitöötamisele ja nõukogude kooli õppekasvatustöö küsimuste tõhusamale, tulemusrikkale lahendamisele on võimatu ülehinnata.

Tänavu möödus üks aasta seltsimees Stalini keeleteaduslike tööde ilmumisest, ent samuti Pavlovi füsioloogiaõpetuse probleemidele pühendatud teaduslikust sessioonist. Nüüd võime teha juba mõningaid kokkuvõtteid sellest, kui võrd ja missuguse edukusega on suudetud õppekasvatustööd korraldada seltsimees Stalini keeleteaduslike tööde ja Pavlovi füsioloogiaõpetuse alusel.

Kõneldes vabariigi koolidest, märgime kaheldamatu saavutusena eelkõige seda, et meil on nüüd eesti keele õpikud, mis tuginevad tõeliselt marksistlikule alusele, stalinlikule keeleteadusele. See on väga tähtsaid eeldusi, et ka tegelik õppetöö võiks toimuda marksistlikel aluseil. Muidugi ei saa öelda, et alati kohtadel kõiki keeleteaduse küsimusi suudetaks õigesti lahendada (esineb üksikuid vääratusi ka tublimate õppejõudude töös), kuid põhiliselt ollakse ometi niihästi marristlikest vigadest kui ka kodanliku keeleteaduse eksiseisukohtadest jagu saadud. Nüüd on tähtis, et koolide juhtkonnad ja haridusorganid osutaksid õppejõududele eesti ja vene keele ning võõrkeelte õpetamises pidevalt praktilist abi.

Mitšuurinliku bioloogia ja pavlovliku füsioloogia õpetamisel on suure tähtsusega teaduslikele ja metoodilistele nõuetele vastavate õppeabinõude olemasolu. Bioloogia-alaste õppeabinõude valmistamise hoogtöö andis tõuke selle küsimuse tõsiselt päevakorda võtmiseks. Asja edaspidine edu sõltub oluliselt sellest, kui järjekindlalt jätkatakse seda tööd kohtadel ja kui pidevalt juhivad ja abistavad siin koole haridusorganid.

Mitšuurinliku bioloogia edukas õpetamine on mõeldamatu eeskujuliku kooliaia. Töö sel alal jätkus tänavu jõudsasti. Vabariigis on palju koole eeskujulike õppe-katseaedadega, mida kasutatakse ikka ulatuslikumalt ja oskuslikumalt tegelikus õppetöös. Kuid siinjuures ei või unustada seda võõrastavat asjaolu, et meil on ka küllaltki koole,

kus pole veel midagi nimetamisväärset tehtud kas kooliaia rajamiseks või selle nõuetekohaseks sisustamiseks. Haridusorganite kohus on nende koolide juhtkonnale selgel sõnal öelda, et nad on oma naabreist lubamatult maha jäänud ja et see mahajäämus tuleb likvideerida tuleva aasta lõpuks vastavalt ÜLKNÜ Keskkomitee VII pleenumi otsusele.

Pavlovliku füsioloogia õpetamisel on hindamatu tähtsus naturaalsel näitlikustamismaterjalil (naturaalne süda, kops, maks, neerud, aju jne.). Kuigi vabariigi koolides ka sel alal oli tänavu mõningat edasiliikumist, ei saa ometi öelda, et naturaalne näitlikustamismaterjal on juba leidnud kindla koha füsioloogia õpetamisel. Tuleval aastal on vaja koolidel sellele küsimusele suuremat rõhku panna, ja haridusorganid saavad naturaalse näitlikustamismaterjali kättesaadavaks tegemise osas vähemasti linnakoolidele suuresti abiks olla.

Bioloogiaõpetajate möödunudsuvised kursused tõendasid ka omalt poolt, et mõnigi bioloogiaõpetaja tunneb ennast ebakindlalt, kui tal tuleb kasutada tunnis naturaalsel näitlikustamismaterjali või õpilastega loodusse minna. See kohustab õppejõudude enesetäiendamistöö juhtimisega tegelevaid seltsimehi arvestama seda vastavate ürituste planeerimisel eelolevaks aastaks.

ÜK(b)P Keskkomitee otsus „Alg- ja keskkoolist“, mille ilmumisest möödus tänavu 20 aastat, rõhutab sõnaselgelt vajadust anda meie noorsoole püsivaid ja kindlaid üldhariduslikke teadmisi. Paraku peab ütleva, et paljud vabariigi koolid ja õppejõud ei suuda veel rahuldavalt täita seda õigustatud nõuet. Nagu selgus haridusosakondade juhatajate ülevabariigilisel kokkutulekul, oli käesoleva õppeaasta esimesel veerandil õppeedukus üldiselt koguni madalam kui möödunud õppeaasta lõpul. See osutab, et koolide õppejõud ei asunud ka käesoleva õppeaasta algul täie pingega tööle, nagu seda võis tähele panna eelmistelgi aastatel. Seesuguse iganenud tööstiili kahjulikkus on ilma pikemata selge: kust võtta teisel või kolmandal õppeveerandil aega kaotata tagasivõitmiseks! Seepärast esitatakse Venemaa NFSV Haridusministeeriumi käskkirjas koolide möödunud õppeaasta kokkuvõtete kohta, mille omal ajal „Nõukogude Koolis“ ära tõime, kindel nõue: „Koolis on tarvis õppe-kasvatustööd organiseerida nii, et õpilased uue õppeaasta esimestest päevadest peale töötaksid oma jõu ja võimete täie koormusega, millega on tagatud kõrge õppeedukus esimesest õppeveerandist alates.“

See arusaadav ja õige nõue peaks kujunema ka meie vabariigi koolidele kindlaks juhtnööriks nende igapäevases töös.

Nõrga õppeedukuse põhjuste väljaselgitamisel pole paljud meie haridusosakonnad ka tänavu küllalt terase pilguga suutnud jälgida õpetaja tööd tunnis. Ometi on õppetund nõukogude koolis tehtava õppe-kasvatustöö põhivormiks, mille ideelis-teoreetilisest ja pedagoogilisest kvaliteedist sõltub esijoones ja peamiselt, kuidas õpilased edasi jõuavad, kui sügavad ja kindlad on nende teadmised.

Tähelepanekud näitavad, et tihti on ka vilunumate õppejõudude töös ideelis-teoreetilist küündimatust ja tõsiseid metoodilisi puudusi, nagu selgus ka Õpetajate Täiendusinstituudi poolt korraldatud lahtistes tundides keskkoolide vanemate klasside aineõpetajate ülevabariigiliste kokkutulekute puhul käesoleva õppeaasta esimesel poolel.

Tuleva aasta algul, jaanuaris, on kogu Nõukogudemaaal, sealhulgas

ka meie vabariigis õppejõudude traditsioonilised nõupidamised. Neil nõupidamistel on üheks põhiliseks küsimuseks õppe-kasvatustöö tulemuste analüüs ja sellest analüüsist tulenevate ülesannete äranäitamine. Mitte alati pole haridusosakonna juhataja aruanne sel vastutusrikkal teemal olnud vajaliku sügavusega, mitte alati pole selles aruandes suudetud põhjalikult valgustada ja analüüsida õppe-kasvatustöö olulisi küsimusi, mitte alati pole seal ilmekalt esile toodud seda uut ja väärtuslikku, mis eesrindlike koolide ja õppejõudude praktikas esineb.

Meie vabariigi õppejõudude pedagoogilised kogemused on aastast aastasse kasvanud. Tublisti on tõusnud nende nõudlikkus kõige selle vastu, mida neile pakutakse, sealhulgas ka nõupidamiste ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise taseme vastu. Seda rõõmustavat asjaolu ei tohi haridusosakonnad alahinnata. Nende ülesanne on kindlustada, et õppejõud neilt nõupidamistelt lahkudes tunneksid, et nad on tõepoolest palju juurde õppinud, saanud palju uusi mõtteid ja uut indu, mis aitab neil edukalt lahendada meie noorsoo kommunistliku kasvatuses vastutusrikkaid ülesandeid, saavutada seda, et kõik õpilased lõpetaksid kevadel edukalt klassi- või koolikursuse.

*

Nõukogude valitsuse ja bolševike partei väsimatu hool meie noorsoo eest, kogu meie rahva heakäekäigu eest kõneleb iseendast Nõukogudema vääramatust rahupoliitikast. Meie maal pole klasse ega sotsiaalseid grupe või rühmitusi, kes oleksid huvitatud sõjast, teiste maade ja rahvaste alistamisest. Nõukogude võimu esimesi akte oli ajalooline rahudekreet. Juba enam kui 25 aastat tagasi ütles seltsimees Stalin oma aruandes partei XIV kongressile Nõukogude valitsuse välispoliitika kohta: „Meie valitsuse poliitika, välispoliitika aluse moodustab rahuidee. Võitlus rahu eest, võitlus uute sõdade vastu, kõigi nende sammude paljastamine, mis astutakse uue sõja ettevalmistamiseks... see on meie ülesanne.“

Kogu oma olemasolu kestel ongi Nõukogude valitsus pidanud järjekindlat ja kartmatut võitlust imperialistlike sõjaõhutamata vastu, pälvides kogu progressiivse inimkonna poolehoidu ja lugupidamist. Tänapäeval seisab meie maa võimsa rahuleeri eesotsas, juhtides rahvaste üha teadlikumaks muutuvat võitlust uue maailmasõja vallapästmise plaanide nurjaajamiseks. „Teadku sõjahüsteeriast joobunud härrased,“ ütles sm. L. Beria oma kõnes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 34. aastapäeva puhul, „et kui nad kipuvad kallale meie maale, siis nõukogude rahvas võtab nad vastu nii, et jäädavalt kaotada nende tahtmine meeletuteks kallaletungideks meie sotsialistliku kodumaa vabadusele ja sõltumatusse.“

Selles rahvaste pühas ja õiglas võitluses kuulub auväärne koht nõukogude koolile ja õpetajale, kes kasvatavad meie noorsugu proletariaarse internatsionalismi vaimus, igasuguste rõhujate tulise vihkamise vaimus.

Diskussiooni tulemustest õpetus- printsipiide küsimuses.

Ajakirja „Sovetskaja Pedagogika“ veergudel avatud diskussioon¹ nõukogude koolis teostatava õpetuse printsiipide küsimuses köitis pedagoogilise avalikkuse laiade ringkondade tähelepanu. Ülestõstetud küsimuste arutlemisest võtsid osa Pedagoogikateaduste Akadeemia teaduslikud töötajad, kõrgemate pedagoogiliste õppeasutuste ja pedagoogiliste ning üldhariduslike koolide õppejõud ning Nõukogude Armeed ohvitserid.

Diskussiooni käigus tõsteti üles ja valgustati järgmisi põhiküsimusi:

1. Õpetusprintsipi mõiste täpsustamine.
2. Nõukogude koolis teostatava õpetuse printsiipide süsteemi loomine.
3. Iga õpetusprintsipi sisu selgitamine ja teede näitamine selle teostamiseks nõukogude kooli kogemuste najal.

Diskussioon näitas, et esimeses küsimuses valitseb põhiliselt vaadete ühtsus. Õpetusprintsipidena käsitavad kõik ühtviisi naisuguseid üldisi teese, mis iseloomustavad õpetamisprotsessi kõige tähtsamaid spetsiifilisi tunnuseid ja seaduspärasusi, olles põhilisteks juhtnöörideks pedagoogide õppetöö suunamisel. Sellelt seisukohalt ei saa pidada õigeks õpetusprintsipi jagamist esmajärgulisteks ja teisejärgulisteks, juhtivaiks ja alluvaiks, subordineerituiks. Printsipi, mis on püstitatud kogu õpetusprotsessi suhtes, peavad suunama niihästi õppetöö sisu kui ka meetodite ja organisatsiooniliste vormide läbitöötamist ning valgustamist. Iga printsip peab käima kõigi nende õpetusprotsessi külgede kohta.

Teises küsimuses, nõukogude koolis teostatava õpetuse printsiipide süsteemi loomises, tõi diskussioon esile ühiste vaadete puudumise.

Selles küsimuses avaldati diskussiooni käigus mitmesuguseid arvamusi, kaitsiti vastastikku välistavaid vaateid. Et mõista arvamuste mitmesuguseid varjundeid, on vaja pöörduda õpetusprotsessi analüüsi juurde.

Õpetuse iseärasus nõukogude koolis avaldub eelkõige selle eesmärgis: valmistada ette noorpõlve osavõtuks kommunismi ülesehitamisest ja võitlusest kommunismi eest, kasvatada noorsugu ülimalt kultuurseks eluks, mis avab igale võimalusi oma igakülgelt arenenud võimete sihipäraseks kasutamiseks.

¹ Tutvustasime omal ajal (vt. „Nõukogude Kool“ nr. 6, 1950) lugejaid diskussioonis avaldatud seisukohtadega ühe sellest osavõtja prof. Šimbirevi artikli „Didaktika põhimõtteid ja õpilaste vanuselistest iseärasustest“ kaudu. Nüüd toome kokkuvõtte diskussiooni tulemustest. (Vt. „Sovetskaja Pedagogika“ nr. 4, 1951.)

Õpetus nõukogude koolis peab kindlustama õpilastele süstemaatilise hariduse, teaduse aluste omandamise, milles sisalduvad tõelised teadmised. Sel alusel kujuneb õpilastel õpetusprotsessis dialektilis-materialistlik maailmavaade.

Õpetus peab igati arendama õpilaste tunnetusvõimeid, nende loovat aktiivsust, varustama neid oskusega õpitud teadmiste rakendamiseks elus, tegema neile omaseks sotsialistliku töökultuuri.

Õpetuse teostamisel nõukogude koolis peetakse silmas õpilaste kollektiivi kasvatamist, mille põhiliseks eesmärgiks on võitlus kõrge õppeedukuse eest, iga õpilase õppimise kvaliteedi tõstmise eest, teadliku distsipliini eest; ühelt poolt aitab kollektiiv kaasa selleks, et iga tema liige õpiks võimalikult paremini; teiselt poolt toetub iga üksik õpilane kollektiivi abile, tehes jõupingutusi teadmiste paremaks omandamiseks; õppetöös kollektiiviga luuakse võimalus, et iga õpilane saab täielikemalt ilmutada oma võimeid ja talenti ning neid edukalt edasi arendada.

Õpetus on väga pikaajaline protsess, mille kestel lapsed muutuvad tublisti kehaliselt ja vaimselt; õpetuses tuleb alati arvestada laste iseärasusi, mis on neile iseloomulikud nende arengu mitmesuguseil astmel.

Õpetuse põhilised iseärasused nõukogude koolis näitavad ilmekalt selle ülisuurt erinevust kodanliku kooli õpetusest. Õpetusprintsiibid nõukogude koolis peavad näitama meie didaktika ja kaasaja reaktsioonilise kodanliku didaktika vastandlikkust.

Kaasaja kodanlik pedagoogika ja selle osa didaktika on tööriistaks, mille varal kapitalistlike maade õpetajad annavad oma pedagoogilisele tegevusele niisuguse suuna, mis teenib rahvahulkade orjastamise üritust imperialistide huvides.

Meie õpetusprintsiibid, millel on hoopis vastupidised eesmärgid, peavad terituma võitluses kaasaja reaktsioonilise kodanliku didaktikaga, mille klassiolemust on vaja paljastada täie kindlusega.

Nii lahendatakse ameerika kaasaja pedagoogilises kirjanduses niisuguste paadunud imperialismiteenrite nagu D. Dewey', Countes'i, Berton'i jt. „töodes“ kooliõpetuse küsimused vaatenurga all allutada noorsoo haridus võitlusele „kommunismiohuga“ ja seejärel juba ka võitlusele igasuguse rahuliikumise ja tõelise demokraatia vastu, töörahva õiguste ja vabaduste vastu. Sel eesmärgil otsitakse praegu ameerika didaktikas teid niisuguseks õpetuseks, mille puhul varjatakse osavalt elutõde ja tegelikkust kujutatakse moonutatult; teadusi võltsitakse; enamgi: tõelise teaduse vastu kasvatatakse vaenlikku suhtumist. Samal eesmärgil ergutatakse usuõpetuse õpetamist, sest usk on kodanlusele ja tema teenreile kasulik.

Seistes paratamatuse ees anda siiski ka töörahva lastele „teadmiste raasukesti“, sest nendeta ei suudaks tänapäeva tehnika puhul tulevased tööliselised ja sõdurid töötada kapitalistide heaks, „põhjen-davad“ ameerika didaktikud „põhimõtteliselt“ noorsoole hariduse piiramise otstarbekohasust, otsides sellele vastavaid õpetamismeetodeid ja organisatsioonilisi vorme. Nad kõrvaldavad õpetusest põhimõtteliselt süstemaatilisuse, kandes sellesse kitsast praktitsismi. Jutlustades sellest, et nad rajavad õpetusprintsiibid, võttes arvesse laste huvisid ja nendes iseseisvuse arendamist, piiravad ameerika pedagoogid ja didaktikud koolis pakutavaid teadmisi laste isikliku

praktilise kogemuse raamidega ja juurutavad õpetamiseetodeid, mis pakuvad õpilastele vaid väärisesiseisvust ja kahandavad õpetaja osa. Peale selle soodustavad need meetodid individualistliku psüühika arenemist lastes.

Kaasaja reaktsioonilise didaktika ideoloogilised alused peituvad teatavasti pragmatistlikus filosoofias, mis on seotud ameerika imperialismi kõige reaktsioonilisema poliitikaga. Seejuures on iseloomulik, et tänapäeva ameerika pedagoogika niisugused esindajad nagu Dewey ja Berton kõnelevad oma töödes väga tunnustavalt Herbarti didaktilisest kontseptsioonist, kelle teooria väljendas teatavasti preisi junkrute reaktsioonilisi huvisid pärast 1848. a. revolutsiooni.

Seepärast ei saa olla juttugi, nagu saaksime säärasest didaktikast midagi laenata nõukogude didaktika teooria ülesehitamiseks. Küll on vaja otsustavalt paljastada kodanlike pedagoogikateooriate reaktsioonilist olemust ja nende vastu võidelda.

Teistviisi oleme suhtunud ja suhtume ka edaspidi oma aja eesrindlike esindajate pedagoogilisse ja eriti didaktilisse mõttesse. Muidugi ei saa me ühtviisi hinnata kõiki progressiivseid autoreid. Me peame andma konkreetse ajaloolise ja kriitilise analüüsi iga pedagoogi õpetusele.

Iseäranis rikas on väärtuslike mõtete poolest didaktika-alane pärand, mille on jätnud meile vene progressiivsed autorid. Sellest kõnelevad selget keelt suure vene pedagoogi K. D. Ušinski tööd. Palju väärtuslikke mõtteid on ka tema õpilastel ja järglastel. K. D. Ušinski lähenes rea printsiipialsete didaktiliste küsimuste valgustamisele sügavasti, nagu näitliku õpetuse olemus, lastes teadliku suhtumise kasvatamine töösse, nendes aktiivse huvi arendamine teadmiste omandamise vastu, teed püsivate teadmiste saavutamiseks jne.

Suurepäraseid mõtteid niihästi õpetuse sisu kui ka õpetuse meetodite kohta leiame vene revolutsiooniliste demokraatide tööst, kes said sügavasti aru tõeliselt teaduslike teadmiste osast töörahvahuljade kultuuritaseme tõstmiseks.

On selge, et progressiivse pärandi ignoreerimine, olgu siis didaktika alal või pedagoogika muudes küsimustes, on vastuolus marksismi-leninismiga.

Oleks siiski lihtsustamine, kui me küsimuse õpetusprintsipiide süsteemist nõukogude koolis lahendaksime nõnda, et need ja need printsipiidid tuleb laenata mineviku progressiivsest didaktika-alasest kirjandusest, aga need ja need printsipiidid tulenevad õpetusprotsessi olemusest meie koolis, sotsialistliku ühiskonna koolis. On selge, et kõik õpetusprintsipiidid nõukogude koolis peavad tulenema kommunismi ülesehitamise tingimustes teostuva õpetusprotsessi iseärasuste ja oluliste joonte analüüsist. Ja kui on alust arvata sellesse printsipiide süsteemi ka mõned tähtsad teesid, mis on esile toodud mineviku progressiivsete pedagoogide poolt, siis pole selles midagi lubamatut. Niisugune on näiteks näitlikkuse nõue õpetuses. Endastmõistetavalt ei võeta neid teese meie didaktikasse lihtsalt üle. Need on ju niisugused teesid, mis täielikult ja kogu oma progressiivsuses pole teostatavad kapitalistlikus ühiskonnas, vaid omandavad tõeliselt

tõhusa rakendamise võimaluse alles nüüd, nõukogude ühiskonna tingimustes. M. I. Kalinin selgitas seda suurepäraselt K. D. Ušinski progressiivsete ideede suhtes, mida ta nimetas „tõelisteks pedagoogilisteks ideedeks“ ja mille kohta ta ütles: „...ma arvan, et neid ainult meie sotsialistlikus ühiskonnas võidaksegi täielikult teostada.“²

Niisugused printsiibid töötatakse välja marksistlik-leninliku metodoloogia valguses ja vastavalt uusimatele saavutustele teaduses loodusest, ühiskonnast ja inimese mõtlemisest.

Niisiis tuleb õpetusprintsiipide süsteem kindlaks teha, lähtudes õpetuse loomusest nõukogude koolis, lähtudes selle olemuse mõistmisest.

Märgitagu, et diskussioonil avaldati ka niisugune seisukoht: „...õpetusprintsiibid nõukogude koolis tuleb lahti mõtestada ja formuleerida marksistliku dialektika põhijoonte alusel.“ Autor, kes esitas selle seisukoha, nimetas niisuguseid õpetusprintsiipe: 1) õpitava objekti konkreetne tajumine õpilaste poolt, 2) selle igakülgne uurimine, 3) historism (eseme näitamine arenevana), 4) seoste kindlakstegemine, 5) uue avastamine tundmaõpitavas objektis ja võitluse esiletoomine uue ning vana vahel, 6) teooria seos praktikaga.³

Hakkamata arutlema seda, kuivõrd õigesti on siin formuleeritud marksistliku dialektika põhijooned, peame ütleva, et niisugune lähenemine püstitatud probleemi lahendamisele on ebaõige. Siin on üks ülesanne teisega ära vahetatud. Õpetusprintsiibid peame kindlaks määrama, lähtudes õpetuse enda kui teatud ühiskondliku nähtuse spetsiifika esiletoomisest, juhindudes seejuures dialektilise materialismi meetodist, ent mitte asendades neid printsiipe dialektika põhijoonte nimetamisega.

Sel alusel tegid mõned diskussioonist osavõtjad (näit. sm. Bellendir) õige märkuse ka M. Danilovi artikli kohta, kes andis ühele õpetusprintsiibile niisuguse sõnastuse: „Konkreetsed ja abstraktsed ühtsuse printsiip.“ Sm. Bellendir kirjutab, et see pole didaktika printsiip: „Kui järgida seda, siis võib kõnelda samasuguse eduga põhjuse ja tagajärje, paratamatuse ja juhuslikkuse, võimalikkuse ja tegelikkuse, nähtuse ja olemuse jne. ühtsuse „printsiipidest“.“

Nõukogude koolis teostatava õpetuse analüüs, mille tõime eespool, osutab täiesti uuele õpetuse eesmärgile, mida polnud ega saanudki olla üheski varem ühiskonnas. Vastavalt sellele tulenevad paratamatult põhimõtted, et õpetus tuleb allutada kommunismi eest peetava võitluse ülesannetele ja iga õpilase isiksuse igakülgse arendamise ülesandele.

Esimene neist põhimõtetest seob kogu õpetusprintsiipide süsteemi kommunistliku kasvatus üldiste printsiipidega. See nõuab õpetuse bolševistlikku ideelis-poliitilist suundust, nõuab seda, et õpetus nõukogude koolis oleks kommunistlikult kasvata v.

Teine põhimõte rõhutab kohustust teostada nõukogude koolis tähtis nõue, mis esitati juba kodanliku ühiskonna eesrindliku pedagoogika poolt, kuid mida ei saadud enne sotsialistlikku revolutsiooni teostada. See nõue on selgesti ja kindlalt väljendatud marksistlik-

² М. И. Калинин, «О коммунистическом воспитании и обучении», изд-во АПН РСФСР, 1948, стр. 121.

³ Vt. Jaroslavl Pedagoogilise Instituudi dotsendi S. Mihhailovi seisukoha esitust ajakirjas „Sovetskaja Pedagogika“ nr. 12, 1950.

leninlikus kasvatusõpetuses, kus see seotakse teaduste aluste omandamise esmajärgulise ülesandega ja ühes sellega vaimse ja kehalise töö vastandlikkuse kaotamisega aja jooksul. See põhimõte nõuab meilt ühekülgse intellektuaalse pedagoogika visade igandite võitmist.

Edasi viib meid nõukogude koolis teostatava õpetuse iseärasuste ja oluliste joonte analüüs teaduslikkuse ja süstemaatilise printsiibi fikseerimisele.

Vajadus arvata nõukogude koolis teostatava õpetuse printsiipide süsteemi teaduslikkuse printsiip järgneb sellest, et kommunismi võib noorsugu õppida vaid tänapäeva teadmisi omandades. Teaduslikkuse printsiip nõuab, et kooliõpetuses õpilased tunnetaksid tegelikkust seesugusena, nagu see on tõepoolest ilma kõrvaliste lisanditeta. Õpetuse tulemusena peab õpilaste teadvuses kujunema õige pilt objektiivsest maailmast.

Teaduslikkus on nõukogude koolis teostatava õpetuse tõeliseks printsiibiks vastandina kodanlikule koolile, mis oma klassiloomuse tõttu pakub õpilastele võltsitud teadmisi, seletab ebateaduslikult tegelikkuse nähtusi. Teaduslikkus marksistlik-leninlikus käsituses nõuab tingimata teooria sidumist praktikaga, oskuse omandamist rakendada teadmisi praktikas ja kontrollida neid praktikaga, ent samuti ammendame teadmisi praktikast. Seejuures märgitagu, et õpetamisel tuleb muidugi kasutada õpilaste isiklikku kogemust, kuid õppeainetel on niisuguseid osi, mille omandamist ei saa otseselt siduda õpilaste isikliku kogemusega. Õpetuse teooria läbitöötamisel omab eriti suurt tähtsust teooria ja praktika seose küsimus laiemas mõttes. Siia kuulub ka õpetuse sidumine õpilaste tootva tööga.

Nõukogude koolis kulgeb mitmesuguste ainete õpetamise ümberkorraldamine seoses vastavate teadusharude ümberkorraldamisega, vastavate teadusharude edasiarenemisega dialektilise meetodi abil. Seoses sellega omandab teaduslikkuse printsiip nõukogude kooli praktikas üha reaalsema ja õigemä kajastuse, mis on ühenduses pedagoogide suure tööga marksismi-leninismi aluste omandamisel ja oma erialaste teadmiste täiendamisel. Tõeline teaduslikkus on seoses bolševistliku parteilisusega, sest bolševikud, kommunistid võitlevad õiguse eest, võitlevad selle eest, et teadus teeniks tööliklassi üritust ja kõigi töötajate huvisid.

Otseses seoses teaduslikkusega on ka süstemaatilise printsiip õpetuses. Kooliõpetuse teaduslikkuse käsitus sunnib meid võitlema ka õpilaste poolt omandatavate teadmiste süstemaatilise eest. Võideldes õpetuse süstemaatilise eest võitleme samas tänapäeva reaktsioonilise kodanliku pedagoogika vastu, kes leiutab õpetusvõtteid, mis takistavad varustamast tööraha lapsi süstemaatiliste teadmistega.

Süstemaatilisus õpetuses pole hoopiski tehnika küsimus, vaid niisugune küsimus, mille lahendamine on seotud teaduse loogika ja õppeaine loogika probleemiga. Süstemaatilise printsiibi läbitöötamine nõuab ka psühholoogilist põhjendust: õpetaja peab alati hoolitsema selle eest, et õpilased omandaksid teadmised tõepoolest süsteemina ja mõistaksid seda süsteemi. Süstemaatilisus on muidugi teaduse paratamatuks tunnuseks, kuid me peame arvestama, et teadmiste käsitlemise süsteem õppeaines ei lange alati kokku materjali paigutuse süsteemiga vastavas teaduses, sest õpetuses tuleb arves-

tada õpilaste ealisi iseärasusi. Siiski tuleb igas õppeaines ja igas klassis anda teadmisi, mis pole vastuolus teadusliku tõepärasusega. Seega on meil vaja õpetusprintsipi puhul eriti rõhutada niihästi teaduslikkust kui ka süstemaatilisust, töötades põhjalikult läbi nii ühe kui ka teise.

Tihedas seoses teaduslikkuse printsiibiga tuleb vaadelda ka näitlikkuse printsiipi. Olles pärinud selle mineviku progressiivsest pedagoogikast, töötatakse meil seda printsiipi läbi uuel alusel — Lenini peegeldusteooria alusel. Näitlikkus õpetuses seob tegelikkuse meelelise tajumise abstraktse mõtlemisega, mis on suunatud tundmaõpitavate nähtuste olemuse mõistmisele. Akadeemik I. P. Pavlovi õpetus analüsaatoreist ja nende osast ümbritseva maailma tunnetamisel, ent samuti tema õpetus peaaegu esimese ja teise signaalsüsteemi vastastikusest mõjust moodustavad loodusteadusliku aluse näitlikkuse ja sõna didaktilise probleemi läbitöötamiseks.

Uued nõuded meelelise tajumise ja abstraktse mõtlemise suhete probleemi läbitöötamiseks püstituvad seoses seltsimees Stalini tööga „Marksism ja keeleteaduse küsimused“, kus seltsimees Stalin osutab keele ja mõtlemise ühtsusele ja keele ülisuurele osale mõtete kujunemisel.

Näitlikkuse printsiibi rakendamisel on meie koolidel palju huvitavaid kogemusi.

Kõik see kohustab meie pedagoogikateadust töötama seda printsiipi läbi süvendatult ja üksikasjaliselt. Sel puhul on jällegi ilmne, et sel printsiibil pole tegemist vaid õpetamise tehnikaga; see on tihedasti seotud ülesandega kasvatada õpilastes teaduslik, materialistlik ideoloogia. Näitlikkus peab kaasa aitama sellele, et õpilaste poolt omandatavad kujutlused ja mõisted, ent samuti teadmised nähtuste ja protsesside seaduspärasustest oleksid adekvaatsed tegelikkusele.

Õpilaste veendumus omandatavate teadmiste tõepärasusest on seda tugevam, mida teadlikumalt kulgeb omandamisprotsess, mida aktiivsem on seejuures õpilaste mõtletegevus. On tarvis, et õpilastel endil kujuneks oskus „kommunistlikud vaated ise välja töötada“ (Lenin). Siit teadlikkuse ja õpilaste loova aktiivsuse printsiip õpetuses.

Meie käsitus eeldab õpilaste teadlikkus mitte ainult omandatavast arusaamist, vaid ka teadlikku suhtumist õppetöösse, vajadusse omandada teadmisi ja oskusi nagu kord ja kohus, ilmutada hoolsust ses asjas, s. t. püüet sooritada iga koolitööd võimalikult paremini. Aktiivsuse mõistest järgneb, et küsimus pole ainult õpilaste teadvuse kaemuslikust tegevusest, vaid nende iseseisvuse arendamisest, nende mõtlemise loovast tegevusest, praktiliste oskuste ja vilumuste omandamisest, teadmiste rakendamisest õpetamisprotsessis, et see praktika veelgi enam süvendaks õpilastes veendumust omandatavate teadmiste tõepärasusest, sest praktika on tõe ülimaks kriteeriumiks.

Meie maa, ehitades kommunismi, on huvitatud sellest, et kõik inimesed omandaksid tõepoolest teadmisi ja oskaksid neid kasutada. Kool peab niiviisi õpetama, et õpilased ei unustaks omandatud teadmisi, harjumusi, vilumusi. V. I. Lenin nõudis noorsoolt mitte ainult järelduste mõistmist ja tundmist, vaid ka mälu rikastamist faktidega. Bolševike partei ja Nõukogude valitsuse juhtnöörides

rõhutatakse korduvalt teadmiste ja oskuste kindla omandamise vajadust. Siit teadmiste ja vilumuste omandamise kindluse põhimõtte. Selle printsiibi vaatekohalt on vaja läbi töötada niisugused küsimused, nagu mõtte- ja mäletöö suhe, nõuded harjutuste kohta ja harjutuste iseloom mitmesuguseil juhtumel. Omandamise kindluse printsiibil on ülisuur tähtsus kordamise metoodika läbitöötamisel. Nõukogudemaa parimate õpetajate töötulemuste näol on meil tegemist väärtusliku kogemusega, kuidas õpilased saavutavad tõepoolest kindlaid ja põhjalikke teadmisi. Tuginedes sellele kogemusele, uurides ja üldistades seda, peab nõukogude didaktika avama igakülgset omandamise kindluse printsiibi sisu, sidudes selle printsiibi läbitöötamise teiste printsiipide ja esijoones teadmiste omandamise teadlikkuse ja süstemaatilise printsiibi sisu igakülgse lahtimõtestamisega.

Sügavate ja kindlate teadmiste saavutamine on võimalik vaid tingimusel, kui need teadmised on selles vanuses lastele jõukohased. UK(b)P Keskkomitee on korduvalt osutanud, et on lubamatu õpilasi õppematerjaliga üle koormata. UK(b)P Keskkomitee nimetab otseselt kommunistliku kasvatus ülesannete moonutamiseks, kui õpilastele pakutakse materjali, millest nad ei suuda aru saada. Õpilastele ülejõukäiva materjali pakkumine võtab neilt huvi asja vastu ega ajenda neid aktiivsele osavõtule koolitööst. Õpilaste ealist iseärasuste ignoreerimine toob kaasa õppeprogrammide ülekoormamise ja ebaõige materjalivaliku õpetaja poolt, ent samuti ebaõigete meetodite kasutamise õppe-kasvatustöös.

Seega kuulub tingimata nõukogude koolis teostatava õpetuse printsiipide hulka õpilaste vanuseliste iseärasuste arvestamise ja õpetuse jõukohasuse printsiip.

Muidugi ei tähenda käsitledava õppematerjali ja õppeülesannete jõukohasus kõigi raskuste kõrvaldamist õpilaste suhtes. Õpilaste ette tuleb seada niisuguseid raskusi, mille võitmiseks nad on ette valmistatud eelneva tööga. Teiselt poolt on vaja hoolitseda selle eest, et õppimine ei muutuks kergeks ja lõbusaks ajaviiteks. Õpilasi tuleb õpetada visalt ja kannatlikult töötama neile jõukohaste teadmiste ja oskuste omandamisel.

Võitlus sügavate ja kindlate teadmiste eest on nõukogude koolis kogu õpilaskollektiivi asi. Sellele vastab kollektiivsuse ja õpilastele õppetöös individuaalse lähenemise printsiip. Sellest põhimõttest järgneb vajadus kasutada elu- ja töötingimusi kollektiivis selleks, et saavutada iga õpilase täisväärtuslikku aktiivsust (ergutamise, oma jõusse usu sisendamise, kriitika, abistamise ja vastastikuse abistamise jm. näol). Õpetaja peab tähelepanelikult ja hoolikalt iga õpilast tundma õppima, olles teadlik tema iseärasustest; õpilastele individuaalse lähenemise olu ei seisne siiski selles, et kohanduda õpilase puudustega, vaid ümber kujundada õpilase isiklikud omadused, täiustada tema positiivseid ja võita tema negatiivsed omadused õpilase enda aktiivsel kaastegevusel (ja perekonna osavõtul).

Kõigist eespoolkäsitletud printsiipidest kinnipidamine sõltub tege-likult õpetajast ja kooli pedagoogilisest kollektiivist tervikuna. Õpetuses omab seepärast ülisuurt tähtsust õpetaja ja pedagoogilise kollektiivi otsustava osa printsiip kooli ees

seisvate ülesannete edukaks lahendamiseks. Uksnes selle printsiibi selge mõistmine iga õpetaja ja kogu õpetajaskollektiivi poolt, kelle eesotsas seisab direktor, loob sihipüüdlikkuse õpilaste täieliku õppe-
edukuse saavutamisel, tõstab iga õpetaja vastutustunnet temale usaldatud ülesannete suhtes, ajendab korraldama õppe-kasvatustööd vastavalt kogu õpetusprintsiipide süsteemile, loob ühtsuse kõigi koolitöötajate tegevuses. Tõepoolest kroonib see printsiip kõiki teisi: selle printsiibi täielik mõistmine iga õpetaja poolt on kõigi teiste õpetusprintsiipide tõelise, aga mitte formaalse teostamise tingimuseks.

Et õpetaja osa võiks olla tegelikult juhtiv ja otsustav, peab ta endas kasvatama järgmisi omadusi: sügavad teadmised marksismi-leninismi, pedagoogiliste distsipliinide ja oma aine alal; ustavus bolševike parteile ja nõukogude rahvale; hingestatus ja ideelisus töös; võime kriitiks ja enesekriitikaks; võime ammutada õpiseid oma töö kontrollimise tulemustest; oskus rakendada enesekontrolli; soov ja oskus tugineda koolikollektiivile ja anda oma panus selle kollektiivi ühiste saavutuste nimel; oskus luua need suurepäraseid suhted lastega, mida kultiveerivad parimad pedagoogid meie sotsialistliku korra tingimustes ja mis kõnelevad vastastikusest armastusest ning austusest õpilaste ja õpetajate vahel ning õpetaja suurest autoriteedist Nõukogude riigis.

Seega jõudsimme nõukogude koolis teostatava õpetuse olemuse analüüsi ja selle iseärasuste iseloomustamise alusel järgmise õpetusprintsiipide süsteemi kindlakstegemisele: 1) kommunistlikult kasvatav õpetus (õpetuse allutamine kommunismi eest peetava võitluse ülesannetele), 2) iga õpilase isiksuse igakülgne arendamine, 3) teaduslikkus õpetuses, 4) süstemaatilisus, 5) näitlikkus, 6) õpilaste teadlikkus ja loov aktiivsus, 7) teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamise kindlus, 8) õpilaste vanuseliste iseärasuste arvestamine ja õpetuse jõukohasus; 9) kollektiivsus ja õpilastele individuaalne lähenemine õpetuses, 10) õpetaja ja pedagoogilise kollektiivi otsustav osa õpetuse ülesannete edukal lahendamisel.

Kogu õpetusprintsiipide süsteem, olles täielises vastavuses kommunistliku kasvatus üldiste printsiipide ja eesmärkidega, vastab nõukogude kooli eesmärkidele ja ülesannetele ning õpetuse olemuse eespool toodud käsitusele; üldistatuna kajastab see nõukogude koolide paljuaastasi kogemusi, kes teostavad tegelikult bolševike partei ja V. I. Lenini ning J. V. Stalini juhatusi noorpõlve kasvatus ja õpetuse kohta.

Nõukogude koolis teostatava õpetuse kõik printsiibid, nagu juba eespool märkisime, käivad niihästi õpetuse sisu, meetodite kui ka organisatsiooniliste vormide kohta, võetuna nende ühtsuses, kusjuures juhtivaks on sisu.

Niihästi õpetuse sisu ja meetodite kui ka organisatsiooniliste vormide uurimisel tuleb kasutada kogu õpetusprintsiipide süsteemi. Peale selle on vaja arvestada, missugused eripõhimõtted määravad ära antud didaktilise probleemi lahendamise suuna.

Õpetusreeglid, mille otstarve seisneb selles, et teenida õpetusprintsiipide õppetöö praktikasse juurutamise ülesannet, on otstarbekohane läbi töötada silmas pidades õppematerjali valikut, õppemeetodeid ja õppetöö organisatsiooni. Hinnatav on see, et sm. Akkerman, diskussioonist osavõtjaid, püstitas selle küsimuse, kuigi nõukogude pedagoogilises ajakirjanduses võime kohata varemgi katseid õpetus-

reeglite formuleerimiseks. Sm. Akkerman katsus käsitleda õpetusreeglid nii, et allutas need õpetusprintsipiidele. Tema teesides on paljudi vaieldavat, kuid niisugune küsimuseseade väärrib tähelepanu. Kahtlemata tuleb organiseerida õpetusreeglite kollektiivset läbitöötamist, et nende abil saavutada õiget õpetamist kõigis koolides. Kuid iga nõukogude õpetaja peab teadma, et reeglite mehhaaniline kasutamine ei saa tuua edu pedagoogilisel alal, sest tingimused ja olukorrad muutuvad siin alati; õpetajal on tegemist kasvavate ja arenevate lastega, kellest igaühel on oma individuaalsus. Seepärast on õpetajal väga tähtis tunda printsipi, teooriat sügavalt ja üksikasjaliselt, lahendades praktilisi küsimusi põhimõtteliste nõuete valguses konkreetsete tingimuste arvestamisega. Reeglite õigeks rakendamiseks on ühtlasi vaja omandada meisterlikkus õpetamisel, pidades silmas parimate õpetajate õpetamispraktikat.

*

Loomulikult puudutati õpetusprintsipiide diskussioonil paljusid küsimusi, millel on osaline tähtsus antud probleemi suhtes. Nende hulka kuuluvad näiteks niisugused küsimused, nagu õpilaste isiklike kogemuste osa teadmiste omandamisel, õpilaste tutvustamine teaduslike uurimismeetoditega jne.

Neis küsimustes avaldati samuti mitmesuguseid seisukohti. Käesolevas artiklis pole võimalik peatuda neil küsimustel. Edaspidi avaldab ajakiri „Sovetskaja Pedagogika“ eriartikleid neil teemadel.

Eespoolkäsitletud seisukoha väljatöötamisel nõukogude koolis teostatava õpetuse printsipiide süsteemi küsimuses kaaluti mitmesuguseid lähtekohti selle probleemi lahendamiseks, mis toodi esile diskussioonis. Peeti silmas mitmesuguseid vaateid üksikute küsimuste kohta.

Käesolevas artiklis esitatud õpetusprintsipiide süsteemi küsimust ei saa muidugi lugeda lõplikuks. Ajakirja „Sovetskaja Pedagogika“ toimetuse tervitab iga materjali, kus probleemi käsitletakse suure põhjalikkuse ja sügavusega. Erilise tähelepanuga suhtub toimetuse probleemide lahendamise uutesse variantidesse, kui need uued seisukohad aitavad meie didaktika teooriat edasi viia ja soodustavad õpetuse parandamist koolides.

Meie maal saavutab eesrindlik pedagoogiline kogemus igal aastal uusi edusamme; süvendatud teoreetilist tööd tehakse niihästi teaduslikes uurimisinstituutides, pedagoogilistes õppeasutustes kui ka õpetajate metoodilistes koondistes.

Tungivaks vajaduseks on nõukogude koolis teostatava õpetuse iseärasuste edasine uurimine. Selle uurimise ja õpetusprintsipiide süsteemi valguses on tarvis süvendatult läbi töötada ka üksikud didaktilised probleemid — õpetuse sisu ja meetodite, tundide andmise ja õpilaste iseseisvate tööde korraldamise küsimused vastavalt õpilaste vanusele. Samuti on tarvis töötada iga üksiku õpetusprintsipi detailseks valgustamiseks, uurides seda seoses teiste printsipiidega.

Äärmiselt vajalik on uurida, kuidas teostatakse õpetusprintsipi koolide praktikas. Valgustades eesrindlike õpetajate kogemusi, analüüsides ja üldistades neid, peame ka uurima põhjusi, mis takistavad nõukogude pedagoogika poolt väljatöötatud õpetusprintsipiide rakendamist üksikute koolide ja õpetajate praktikas, otsides samas teid ja vahendeid õppe-kasvatustöö tõstmiseks kõigis meie maa koolides.

Tahte ja iseloomu kasvatamisest.

T. ARTJOMENKO,

Tallinna 19. Keskkooli õppealajuhataja.

Tugev tahe ja kindel iseloom on eesrindliku nõukogude inimese omadused. Meie kodumaa parimad inimesed on alati välja paistnud oma tahtelt ja iseloomult. Ja seda kinnitas täiel määral ka Suur Isamaasõda. Nõukogude rahva kangelaste rindel ja tagalas töid talle kangelasrahva kuulsuse. Kangelaslikkus on saanud nõukogude inimeste iseloomujooneks, on muutunud nõukogude inimeste tüüpiliseks omaduseks.

Kõneldes Zoja Kosmodemjanskajast rõhutas M. I. Kalinin: „Muidugi on Nõukogude Liidu Kangelane Zoja Kosmodemjanskaja väljapaistev neiu. Kuid ta on tüüpiline meie maa tütarlaste jaoks, sest potentsiaalne valmisolek kangelasteoks on elanud ja elab nõukogude naiste enamiku hinges.“¹

Sama võiks ütelda ka O. Koševoist, A. Matrossovist ja teistest kuulsatest nõukogude noortest. Olles meie maa noormeeste ja neidude parimaiks esindajaiks, on nad ühtlasi nende kõige tüüpilisemaiks esindajaiks.

Nõukogude inimesed pole aga selliseina sündinud. Selliseks kasvatatakse nad ÜK(b) Partei, leninlik komsomol ja pioneeriorganisatsioon. Nende iseloomu kujundamisel on pidevalt töötanud nii kool kui ka perekond. See on nende määratute muutuste tulemus inimeste teadvuses, mille on tekitanud Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. „Tuleb tunnistada,“ ütles V. M. Molotov, „et meie revolutsiooni tähtsaimaks saavutuseks on inimeste kui nõukogude patriootide uus vaimne pale ja ideeline kasv.“²

Iga nõukogude perekonna, iga nõukogude õpetaja ülimalt tähtis ülesanne on kasvatada nõukogude lastes ja noorukites bolševistlikku iseloomu ja tahet vastavalt nende suurtele ülesannetele, mis neil tuleb lahendada, minnes Lenini ja Stalini poolt näidatud teed.

„Nendeks suurteks ülesanneteks tuleb noort põlvkonda kasvatada visaks, südiks, kes ei karda takistusi, kes läheb vastu neile takistustele ja oskab need võita. Meie inimesed peavad olema haritud, sügavalt ideelised inimesed, kõrgete kultuuriliste ja moraalsete nõuete ning maitsetega.“³

Tuleb kindlalt meeles pidada, et tahte ja iseloomu kasvatatus Nõukogudemaa ei ole perekonna ja kooli eraasi, vaid see on suure riikliku tähtsusega ülesanne, mille eest on vastutavad meie suure maa iga kodanik, iga lapsevanem ja õpetaja.

¹ M. I. Kalinin, „Kommunistlikust kasvatusest“, Tallinn, 1947, lk. 244—245.

² V. M. Molotov, „Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev“, Tallinn, 1947, lk. 22.

I. Iseloomu mõiste.

Iseloom on isiksuse koostisosa, ta ilmekaim avaldus. Iseloomu all mõistame inimese psüühiliste põhiomaduste kogumit, mis vajutavad pitseri inimese käitumisele ja toimingule.

Uhiskondlik-ajaloolised tingimused, antud ajastu tootmissuhted on need, mis määravad inimeste kõige tähtsamad iseloomujooned. Seepärast võime rääkida antud ajastu tüüpilistest iseloomujoontest.

Muidugi on selge, et antagonistlikus klassiühiskonnas ei saa kõnelda iseloomujoontest, mis oleksid tüüpilised kogu rahvale. Nii näeme Ed. Vilde romaanis „Mahtra sõda“ ühel pool ekspluateerijaid neile omaste iseloomujoontega, teisel pool aga oma õiguste eest võitlevat talurahvast.

Nõukogude ühiskonnas, kus on likvideeritud ekspluateerijad, pole antagonistlikke klassivastuolusid. Seepärast seob nõukogude inimesi huvide ja maailmavaate ühtsus, mille alusel on kujunenud nõukogude inimeste iseloomus ühised põhijooned, mis on omased igale eesrindlikule nõukogude inimesele kui kommunismi eest võitlejale.

Kõrvuti ühiste põhijoontega iseloomustab nõukogude inimesi suur mitmekesisus iseloomu individuaalsete joonte alal.

Nagu nägime, sõltub inimese iseloom eelkõige antud ajastu ühiskondlikest tingimustest, inimese klassikuuluvusest, mis määrab tema suhtumise maailmasse, teistesse inimestesse, oma töösse ja iseendasse. See suhtumine leiab teadliku väljenduse inimese maailmavaates, tema veendumustes ja seisukohtades. Seepärast on inimese iseloom tihedasti seotud tema maailmavaate ja veendumustega. Kindlaist veendumustest kujuneb eesmärkide selgus; viimane osutub aga inimese tegude järjekindluse vajalikuks tingimuseks.

Ilma kindlate veendumusteta ei saa inimesel kunagi olla ka kindlat iseloomu. Niisuguste inimeste käitumise määrajaks on peamiselt välised asjaolud ja juhuslikud mõjud. Iseloomustades niisuguseid inimesi ütles seltsimees Stalin, et selliste ebamääraste inimeste ja tegelaste kohta ütleb ka meie rahvas üsna tabavalt: „On kah inimene, ei kala ega liha, ei jumalale küünlaks ega kuradile tulehargiks.“

Iseloom on seotud psüühilise elu kõigi külgedega. Iseloomujoonteks võivad olla nii tunnetusprotsesside kui ka tundmuste ja tahte individuaalsed iseärasused, kui nendel on aga oluline tähtsus teatud inimese psüühilises struktuuris, kui nad mõjustavad tema käitumisliini, määravad temale omase tegevuse.

Domineeriv tähtsus iseloomu alal on siiski tahte iseärasustel kui psüühika sel küljel, mis väljendub otseselt tegudes. Muidugi on iseloomujoonte omadustega vaid need tahteomadused, mis on isiksuse püsivateks, alalisteks joonteks: inimene, kes ainult üksikuil kordadel ilmutab otsustavust ja visadust, ei ole sellega veel otsustav ja visa inimene.

Nõukogude inimesele on eelkõige iseloomulik kommunistlik suhtumine töösse, bolševistlik suundus ja sihiteadlikkus, kollektivism, nõukogude patriotism.

³ A. A. Ždanov, Ettekanne ajakirjade „Zvezda“ ja „Leningrad“ kohta.

M. I. Kal'nin, kõneldes Moskvas Baumani rajooni 8., 9. ja 10. klas- side õpilastele, ütles, et esimeseks võidutingimuseks otsustavas lahing- us vaenlase vastu on oma iseloomu, oma tahte karastamine igapäe- vases võitluses.

Nõukogude pedagoogika parimad esindajad on rõhutanud tahte- kindla iseloomu tähtsust.

N. K. Krupskaja, käsitledes pioneeride ja õpilaste vaimset ilmet, kir- jutas, et tahtetu inimene on mängukanniks iga seikleja käes ning temast ei või saada Lenini-Stalini ürituse, sotsialismi idee eest võit- lejat.

Suurepärane nõukogude pedagoog-novaator A. S. Makarenko osutas karakteri kasvatamisel erilist tähelepanu tahte kasvatamisele. Ta ütles: „Vaatamata sellele, et kõik meie võidud tulenevad meie tugevast tahtest, meie piiritust mehisusest, meie teadlikust ja visast eesmärgi- taotlusest, vaatamata sellele ja vahest just seetõttu on tahtekasvatuse küsimused muutunud meie olemise kõige tähtsamaiks ja kõige haara- vamaiks küsimusteks.“

Kommunistlik maailmavaade esitab nõukogude inimeste iseloomule suurimaid nõudeid, juhtides neid hiiglaslikemale ülesandele, mida kunagi on tuntud ajaloos — kommunistliku ühiskonna ülesehitamisele. Kommunistlik maailmavaade kujundab bolševistliku iseloomu.

Inimese iseloom on seotud ta temperamendiga. Temperamendi all mõistame neid inimese individuaalseid psüühilisi omadusi, mis väljen- duvad ta emotsionaalses erutuvuses.

Ilmekalt avalduv temperament võib olla väga iseloomustav isiksu- sele, kuid sageli väljendub iseloomu tugevus selles, et inimene ohjel- dab oma temperamenti, alistab ta kohuse ja distsipliini nõudeile. Tem- peramenti ei tule pidada iseloomu aluseks, s. t. teha inimese suundust ja tahet sõltuvaks tundmuste erutuvuse kiirusest ja intensiivsusest. Pavlovi õpetus rõhutab, et närvisüsteem ise allub tegevusprotsessis suurtele muutustele.

Siit tulenevad tohutud kasvatusliku mõjutuse võimalused.

Reaktsioonilisi kodanlikke psühholooge iseloomustab püüe teha karakter sõltuvaks sünnipärasest temperamendist. Kodanlik psühho- loogia tõlgendab tahet ja iseloomu kui midagi seesügest, mis on inime- sele antud kõrgemalt poolt ning mis ei muutu.

Kujutlus, nagu oleks inimese iseloom ette määratud pärivuse teel, on väär ning ebateaduslik. Sääraseid vaateid propageerib visalt kodan- lik psühholoogia, sest need on väga kasulikud valitsevaile klassidele, kes püüavad tõestada, et inimese kasvatusel ja tegevusel pole mingit tähtsust iseloomu kujunemisele, kui „saatus“ pärivuse näol on määra- nud ta hädavareseks.

Nõukogude psühholoogia vaatleb tahte ja iseloomu küsimust läh- tudes marksistlikust põhiseisukohast, mille järgi inimese ja ühiskonna vahel on lahutamatu seos. Inimese iseloom kujuneb, areneb ja muu- tub kogu ta elutegevuse protsessis. On mõistetav, milline tähtsus on iseloomu küsimuse seesugusel käsitusel meie maal, kus inimesed ise teadlikult mõjutavad ümbritsevat loodust, kus nad muudavad mitte üksnes loodust, vaid ka iseendid. Tahte kasvatamine ja iseloomu kujundamine lakkab meil olemast stiihiliseks protsessiks ning allub üha enam kasvatus ja enesekasvatuse mõistuslikule ning teadlikule protsessile.

II. TAHTE JA ISELOOMU KASVATAMISE TEEDE JA VAHENDID.

Iseloomu tahteomaduste kasvatamisel on tähtis eeskuju. Suur vene väejuht Suvorov kirjutab ühele ohvitserile: „Võta enesele eeskujuks vanade aegade kangelane, vaatle teda, käi ta jälgedes, jõua talle järele, kihuta mööda — au sulle! Ma valisin Caesari — Alpi mäed on meie taga . . . Vene kotkad lendasid ette rooma kotkaist.“

Eeskuju tingib matkimise. Matkimist on kahesugust: ettekavatsemata ja ettekavatsetud. Ettekavatsemata matkimisega on tegemist siis, kui inimene, nähes teise käitumist, ei püstita teadlikku eesmärki selle käitumise kopeerimiseks, kuid siiski jäljendab seda tahtmatult. Seda juhtub siis, kui inimene suhtub järgitavasse eeskujusse jaatavalt. Ettekavatsetud matkimine eeldab mitte üksnes eeskuju positiivsete omaduste teadlikku hindamist, vaid ka järgimise eesmärgi selget püstitamist — millised jooned ja milleks on neid vaja üle võtta ning omandada.

Eeskujusid matkimiseks, mille kestel toimub tahte ja iseloomu kasvatamine, võib võtta mitte ainult ümbritsevast elust, vaid ka kirjandusest. Igaüks teab, kui võrd sügava jälje jätab hea raamat. Vahel säilib see jälg kogu eluks. Oivaliselt kirjeldab Gorki raamatu mõju oma teoses „Inimeste seas“: „Raamatud ravisid mu hinge terveks, puhastades ta näruse ja kibeda tegelikkuse muljete aganaist: ma tundsin, mida tähendab hea raamat, ning mõistsin ta vajalikkust minule. Neist raamatuist tekkis püsiv kindlusetunne: ma pole üksi maakeral ning — ma ei hukku . . . lugedes tundsin end tervemana, tugevamana, töötasin kiiresti ja osavasti.“ Kunstilised eeskujud, mida on loonud suured sõnameistrid, ei oma vähem mõjuvõimu kui elavad inimesed, nad saavad elavaiks lugejate püüdlustes, nende tegudes.

Rahvusvahelise töölisliikumise väljapaistev tegelane, Bulgaaria Kommunistliku Partei juht Dmitrov ütles, et tema elus etendas tähtsat osa Rahmetovi kuju Tšernõševski romaanist „Mida teha?“, kes kehas tab endas murdumatut tahet ja mehisust — omadusi, mida kasvatas eneses Dmitrov kogu eluaja.

Eriti suur on N. Ostrovski teose „Kuidas karastus teras“ tegelase Pavel Kortšagini tähtsus nõukogude noorsoole. Pavel Kortšagin oli Oleg Koševoi ja ta sõprade armastatud kangelaseks. Omakorda Oleg Koševoi, Sergei Tjulenin, Ulja Gromova, Ljuba Ševtsova, Zoja Kosmodemjanskaja ja teised nõukogude rahva kangelaslilud pojad ja tütreid on eeskujuks noorsoo järgnevaile põlvkondadele.

Nõukogude rahvale ja kogu progressiivsele inimkonnale on ületamatuiks ideaalideks Lenini ja Stalini elu ning tegevus.

Näited suurimate inimeste V. I. Lenini ja J. V. Stalini elust avaldavad määratud mõju nõukogude inimese isiksuse kujunemisele. Juhtused ja raamatute lugemine suurte juhtide elust rajavad aluspõhja inimisiksuse parimate omaduste kujunemisele.

Meie maa väljapaistvate inimeste, töö- ja Suure Isamaasõja kangelaste, teadlaste, kunstnike, stahhaanovlaste jt. elu pakub samuti tahtekindla käitumise eeskuju.

Nõukogude ilukirjandus, teater, kino ja kujutatav kunst õpetavad sedasama. Kui kapitalistlike maade raamatud demoraliseerivad noore lugeja teadvust ja tundmusi, pakkudes talle pornograafiat, bandiitide seikluste kirjeldusi, kõiksuguseid mõrvu, röövimisi, kelmusi, siis

annab nõukogude kunst partei juhtimisel mitmesuguseid eeskujusid sellest, kuidas peab tundma ja tegutsema nõukogude inimene. Seejärel on nõukogude kunst perekonna ja kooli võimas abiline sirguva põlvkonna kasvatamisel Lenini ja Stalini üllaste ideede vaimus.

Juba eelkooliealised lapsed tutvuvad Majakovski suurepärase teosega „Mis on hea ja mis on halb“, milles väikesele lapsele arusaadavas vormis selgitatakse kõlbla käitumise aluseid. Eriti suur on Gaidari teoste kasvatuslik väärtus.

Isamaasõja-järgsel perioodil loodi hulk raamatuid, milles esitatakse tõepäraselt nõukogude inimeste kujusid. Nimetagem teoseid, nagu Fadejevi „Noor Kaardivägi“, Polevoi „Jutustus tõelisest inimesest“, Pavlenko „Õnn“, Ažajevi „Kaugel Moskvast“ ja paljusid teisi nõukogude kirjanike töid, mis õpetavad, milline peab olema tõeline nõukogude inimene. Seades laste ja noorukite ette kõrged eesmärgid emotsionaalselt mõjus ja kunstilises vormis, aitavad nad kasvatajal välja töötada bolševistlikke iseloomujooni. Mõistagi ei tähenda see, et raamatud töötavad kasvataja eest. Ainult lugemisest, ehkki parimate raamatute lugemisest, või teatri ja kino külastamisest on vähe. Tuleb oskuslikult töötada lapse muljete kallal, juhtides ta tähelepanu õiget rada.

Esitame näite Tallinna 19. Keskkooli 7-a klassi juhataja A. Lebedeva tööst. Kirjanduse õpetamist koordineerib sm. Lebedeva kasvatus-töoga. Kui kirjanduse alal oli käsitletud Fadejevi „Noor Kaardivägi“, pidas ta oma klassi õpilastega vestluse, milles paljud õpilased väljendasid oma taht saada Krasnodoni kangelaste taolisteks. Õpilased meenutasid teosest üksikuid episoodide, mille analüüsimisel klassijuhataja näitas, milline tähtsus oli Fadejevi teose kangelaste tugeval tahtel. Sm. Lebedeval õnnestus oskusliku vestlusega juhtida õpilaste tähelepanu vajadusele töötada enese kallal. See oli vaid esimene samm. Edaspidi, kuni õppeaasta lõpuni, tuli tal süstemaatiliselt töötada selleks, et kinnistada seda emotsionaalset puhangut, mida tal oli õnnestunud esile kutsuda.

Kasvatusliku väärtusega kirjanduse lugemine ning teatrietenduste ja filmide vaatamine, samuti kuuldu-nähtu arutlemine perekonnas ja koolis on üheks väga oluliseks teeks lapse tahte ja iseloomu kasvatamisel. Sageli võib väärtuslikku materjali hankida ka perioodilisest kirjandusest, ajakirjadest ja -lehtedest. Vahel võib suur tähtsus olla lihtsal ajalehesõnumil, mis jutustab meie maa stahhaanovlase, leiutaja või mõne muu kuulsu inimese tööst, rõhutades organiseeritust, distsiplineeritust, arenenud kohusetunnet jne. Lühike keskustelu selliste faktide puhul vanemate või õpetajatega paneb õpilast mõtlema.

Väga suur tähtsus on otse elust võetud eeskujul. Seda peavad üha meenutama nii pedagoogid kui ka lastevanemad. Juba Seneca kirjutas: „Pikk on ettekirjutuste tee; lühike ja mõjus aga eeskujute tee.“ A. S. Makarenko omistas eeskujule esmajärgulist tähtsust. Pöördudes lastevanemate poole ütles ta: „Ärge arvake, et kasvatate last ainult siis, kui temaga vestlete või õpetate või käsutate teda. Teie kasvatate teda oma elu igal hetkel, isegi siis, kui teid pole kodus. Kuidas teie riitute, kuidas kõnelete teiste inimestega ja milliseist inimestest räägite, mil viisil rõõmutsete või kurvastute, kuidas kohtlete sõpru ja vaenlasi, kuidas naerate, loete ajalehte — kõigel sellel on lapsele suur tähtsus.“

Kõik see, mida Makarenko ütles lastevanemaile, kehtib ka pedagoogide kohta. Ei saa kasvatada korralikkust, organiseeritust, visadust jne., kui õpetaja või lapsevanem ise tegudes ei ole korralik ega organiseeritud, ei näita visadust jne.

K. D. Ušinski rõhutas eriti kasvataja isiksuse tähtsust. „Kasvataja isiku mõju noorele hingele,“ kirjutas Ušinski, „moodustab selle kasvatusliku jõu, mida ei saa asendada ei õpikute, moraalisententside ega karistuste ja ergutuste süsteemiga.“ Seetõttu eeldab lapse tahte ja iseloomu kasvatamine kasvataja tööd enese kallal. Kasvataja positiivne eeskuju on õige kasvatuse vajalikuks eelduseks. Kasvataja (olgu lapsevanem või pedagoog), kes on distsiplineeritud, elurõõmus ja visa, tugeva tahte ja kindla iseloomuga, kasvatab oma isikliku eeskujuga kasvandikes „märkamatuult“, päev-päevalt iseloomu positiivseid tahtemomadusi.

Õppetundides ja klassivälises töös peab õpetaja sageli kasutama näiteid mineviku ja kaasaja tahtekindlastest inimestest. Seejuures ei tule taotella nende näidete üliküllust. Hinnaku õpilased Suvorovi sangarlust Alpide ületamisel, Kutuzovi mehisust sõjanõukogu istungi järgi, Mitsurini visadust uute õunasortide aretamise katsete järgi, Dzeržinski kartmatust es-eridest vandeseltslaste areteerimise põhjal, Pavlovi aktiivsust ta tavalise tööpäeva järgi. Mõistku lapsed toodud näiteist nende inimeste kogu üllust ja suurust ning haaraku neid võimas iha matkida neid inimesi.

Väga oluline on märgata positiivset sääraseis õpilastes, kel on distsipliinirikkujate, hooletute jne. kuulsus. Tuleb tähele panna neis õppetöösse ja distsipliinisse uue suhtumise algeid. Neile tuleb näidata, et nad võivad paremini õppida ja tähelepanelikumalt kuulata, ning kui nende saavutused praegu pole suured, siis on neil kõik võimalused saavutada suuremaid tulemusi. Pole midagi halvemat sellest, kui pedagoog, lasknud endas tekkida eitava arvamuse mõnest õpilasest, näeb temas ainult halba. A. S. Makarenko nõudis pedagoogilt oskust projekteerida kasvandiku suhtes ta tulevase arengu perspektiivsed teed. „Inimeses olevat head tuleb alati projekteerida, ja pedagoog on kohustatud seda tegema. Ta peab lähenema inimesele optimaalse hüpoteesiga, kas või teatava riskiga eksida.“

Kasvatades lapse tahtet ja iseloomu tuleb näidata, millele peab teatav õpilane pöörama erilist tähelepanu, milles on tal mõningat edu ja mis nõuab suuremaid pingutusi.

Uheks tahte kasvatamise keskseks vahendiks on harjutus. Kui eeskuju mõjub teadvusele ja tundmustele, siis harjutused karastavad tahtet tegelikult. Muidugi mõeldakse siin niisuguseid harjutusi, mille täitmiseks kulub teatavaid tahtepingutusi. Ušinski kõneles harjutuste tähtsusest kasvatases järgmiselt: „Meie tahe, samuti nagu meie lihased, tugevneb ainult järk-järgult pingsamaks muutuvast tegevusest: ülemääraste nõuetega võib laostada nii tahte kui ka lihased ning peatada nende arengut; kuid andmata neile harjutusi, omate edaspidi kindlasti nõrku lihaseid ja nõrka tahtet.“

Perekonna ja kooli põhimiseks ülesandeks tahtekindla iseloomu kasvatamisel on oskus õigesti suunata lapse tahtepingutusi, neid pingutusi oskuslikult doseerida ja süstemaatiliselt harjutada ta tahtet reaalse raskuste ületamisel. Seda ülesannet lahendada suudavad perekond ja kool üksnes tihedaimas koostöös. Õpilaste tahte kasvatamisel on har-

jutuseks peamiselt õppetöö. Pedagoogi nõudlikkus koduste ülesannete korraliku täitmise, ülesannete süstemaatilise lahendamise alal, visaduse suhtes raskuste ületamisel, kannatlikkuse ja vastupidavuse nõue ebaõnnestumiste puhul, õpilaste distsiplineeritud ja organiseeritud käitumise nõue nii klassis kui ka väljaspool seda — kõik see rajab aluse iseloomu tahtemaduste arendamisele.

Eriti tähtis osa nõukogude inimese iseloomu kujundamises on õpilase ühiskondlikul töö. Juba varasest noorusest harjub ta tegema üht või teist ühiskondlikku tööd: sanitari, korrapidaja, klassiorganisaatori, pioneerijuhi, komsomoliorganisaatori, agitaatori jne. tööd. Iga taoline töö õpetab allutama isiklikku ühiskondlikule, harjutab mõjustama kaaslasti ja omakorda alistuma kaaslastele. Kasvatus kollektiivis ja kollektiivi kaudu — see on ennekõike õpilase kasvatamine ühiskondliku tegevuse kaudu. Pioneeeri ja komsomoli kohustusi tuleb austada ka õpilase kodus. Vanemad ei tohi oma hoolimatu suhtumisega lapse ühiskondlikesse kohustustesse kasvatada temas suhtumist neisse kohustustesse kui teisejärgulistesse ja kasutuisse. On oluline, et lapsevanemad ja pedagoogid ergutaksid õpilastes püüdlust täita oma kohustusi ja neile usaldatud ülesandeid võimalikult hästi, kogu südamega, mitte aga selleks, et neid ülesandeid „kiiremini kaelast ära saada“. Säärane töö ei karasta, vaid rikub tahet. Makarenko nimetab seesugust töössesuhtumist „hobuse“ suhtumiseks. Oeldakse, et tahe on organiseeritud töö. Karastada tahet võib vaid loov, mõtestatud töö, mis tekitab saavutusrõõmu.

Tahet karastavaiks harjutusteks on sportlik tegevus. „Terves kehas terve vaim,“ ütleb vanasõna. Kahtlemata on füüsiliselt tervel, tugeval ja vastupidaval inimesel kergem omada tugeva tahte jooni. Teatavasti ei paistnud aga Suvorov silma healt terviselt ega füüsiliselt arengult, kuid ta kasvatas endas erilist vastupidavust süstemaatilise karastamise teel. Kehalised harjutused arendavad inimeses niisuguseid tahtemadusi, nagu julgus, mehisus, otsustavus, enesevalitsemine.

Tähtis osa tahteharjutustes on režiimi täitmisel töös ja igapäevases elus. Juba voodist tõusmine võib erinevalt mõjuda õpilase edasisele enesetundele. Ärganult peab õpilane viivitamatult tõusma, tõusmisele järgneva kehakarastus — selline on päeva hea algus, mis tugevdab tahet. Päevarežiim eeldab õiget ajajaotust töö ja puhkuse vahel. Päeva õigel planeerimisel inimene teab, millal, kuidas ja mida teha.

Lenini võitluskaaslased jutustavad, et Vladimir Iljitš korraldas kogu elu kestel oma aega rangelt, ning see soodustas ta tohutut töövõimekust. Kaasaegsed meenutavad, kuidas Lenin suutis hämmastavalt ära kasutada lühikesi töövaheaegu. Neil hetkil ta nagu lülitas peast välja kõik tõsise, naljatles, naeris.

Harjutuste varal tuleb õpilastel taotella oskust kärmesti ümber lülitada töölt puhkusele ja puhkuselt tööle.

Alaerialtel, eriti aga noorukeil kerkib avarduvate teadmiste ja kujuneva maailmavaate mõjul tarvidus enesekasvatuseks. Enesekasvatus on inimese töö oma iseloomu väljakujundamisel ja täiustamisel. Kasvatus ja enesekasvatus on kaks teineteist täiendavat protsessi isiksuse kujunemisel.

Enesekasvatusest ei saa karastada tahet. Enesekasvatamise vajaduse ilmumine on väga oluliseks stiimuliks õpilaste isiksuse edasiseks moraalseks, intellektuaalseks ja tahteliseks kasvuks. Mida vajaneb

tööks enese kallal? Ennekõike tuleb endale seada tõsised, suured eesmärgid, s. t. vastata küsimusele — milliseks ja kelleks tahan saada?

Vesteldes 8. — 10. klasside õpilastega rõhutas M. I. Kalinin:

„Kuid nüüd on saabunud aeg, millal teil tuleb otsustada, millal te peate andma lõpliku vastuse: kuhu minna . . . Tõsiselt oma kutset kindlaks määrata tähendab ette näha oma eluteed, kujundada oma iseloomu ja oma veendumusi ning leida oma kutsumus . . . Kuid võib-olla on teil veel vara selle üle rahutust tunda? Ei, seltsimehed, ei ole vara. Arvatavasti tunnete te hästi seltsimees Stalini eluteed. Juba viieteistkümnenda aastast sai temast marksist ja seitsmeteistkümnenda aastast kihutati ta seminarist välja selle eest, et tal olid kindlad poliitilised veendumused, mis olid täielikult tsaari isevalitsuse ja kapitalismi vastu suunatud. Näete, kui vara seltsimees Stalin välja kujunes. Kuid kui inimesed vanasti võisid nii varakult välja kujuneda, siis on teil praegu palju kergem seda ülesannet lahendada.“⁴

Teadlikuna oma huvidest määrata oma elukutse edasine tee kooskõlas kujuneva maailmavaatega, poliitiliste vaadetega — see tähtis ülesanne seisab iga noore ees. Nõukogude noormees ja neiu peavad saama teadlikuks vastutusest mitte üksnes oma teadmiste, vaid ka oma iseloomu, oma tahte eest. Selleks on vaja õppida tundma iseennast, s. t. analüüsida oma iseloomujooni ja omadusi. Eneseanalüüs ei pea toimuma lahus elust, nagu see on omane kodanlikule eneseanalüüsi käsitusele.

Meie eneseanalüüsi käsitus lähtub isiku ja ühiskonna ühtsusest. Tuleb paremini tunda end mitte selleks, et vastandada end ümbruskonnale, vaid vastupidi, selleks, et edukamalt osa võtta ühisest tegevusest, sügavamini mõista oma kohta kollektiivis, teadlikumalt suhtuda oma kohustesse. Enese tundmaõppimine toimub tegevuses endas, teadmiste omandamisel, ühiskondlikus töös. Enesehinnangu õigsust kontrollitakse isikliku kogemusega ning arvestades õpetajate, kaaslaste, kollektiivi hinnanguid. Töötades enese kallal tuleb fikseerida lähema tegevuse programm, seada enesele nõudeks ületada tegelikud raskused, mis takistavad seatud eesmärgi saavutamist. Uhel juhul võib see-suguseks ülesandeks olla mahajäämise likvideerimine mõnes õppeaines, teisel juhul koduste ülesannete täitmine jne.

Tuleb kindlasti meeles pidada, et tahet tuleb kasvatada reaalse tegevuse võitmisega, nende raskuste ületamisega, mis tekivad õppetöös, kehakultuuri alal tegutsedes, konkreetseis olukordades.

Suurt osa inimese elus etendab lähemate tegevuste kava, mis juhib need tegevused terve rea üksikute ülesannete lahendamisele. Need ülesanded viivad suurte eesmärkide saavutamisele, mida seab enesele iga nõukogude inimene.

Lähemate konkreetsete eesmärkide tähtsust teel suurele eesmärgile on väga hästi näidatud B. Polevoi teoses „Jutustus tõelisest inimesest“. Kui Meresjev, võites valu ja väsimust, hiilis omade juurde idasse, seadis ta enesele väikesed eesmärgid, keskendades neile tähelepanu — männist männini, kännust kännuni, hangest hangeni.

Lähemate konkreetsete eesmärkide püstitamisel ei tule seada korraga väga keerukaid ja raskeid ülesandeid. Järkjärguline raskuste ületamine aitab inimesel paremini ette valmistuda ning oskuslikumalt mobi-

⁴ M. I. Kalinin, „Kommunistlikust kasvatuses“, Tallinn, 1947, lk. 59—61.

liseerida oma jõudu. Vahel seavad õpilased oma ülesandeks siirduda „kahtedelt“ ja „kolmedelt“ kohe „viitele“. Ja kui hoobilt ei õnnestu saavutada seatud eesmärki, käsitavad nad seda kogu oma töö krahkina. „Pole mõtet püüda, niikuinii ei tule midagi välja,“ arutlevad nad. See sugune arvamus näitab, et õpilased pole teadlikud nende poolt alustatud töö keerukusest. Tugev tahe ei sünni äkki, ei teki iseenesest, see saavutatakse süstemaatilise töö tulemusena, milles järk-järgult siirduakse üha raskemaile ülesandele, mitte kunagi meelt heites äpardustel ning ei ialgi rahuldudes saavutatud eduga.

Kogemused on näidanud, et töö enese kallal kutsub inimeses esile tahtepingutusi ning neid ei stimuleeri üksnes teiste inimeste ergutused või karistused, vaid ka subjektiivsed vahendid. Tahtepingutusi ajendavaks võtteks on enese julgustamine. Enese julgustamine on üheks tahte omal jõul mobiliseerimise peamistest vahenditest. Näiteks selle kohta, millal inimene enese julgustamisest ammendab uut jõudu, võib olla B. Polevoi „Jutustus tõelisest inimesest“. Meresjev läheb külmunud jalgadel idasse. Tal on väga raske. Ja siiski ta läheb ning julgustab end: „Pole viga, pole viga, kõik läheb hästi!“ Võitluseks raskustega on oluline end õigeaegselt julgustada, sisendada endale usku edusse, usku omaenda jõusse.

Tahtepingutuste stimuleerimise teiseks võtteks on enese sundimine. Enese sundimist kasutatakse sel juhul, kui ei piisa enese julgustamisest. Enese sundimise näiteks on N. Ostrovski „Kuidas karastus teras“. Pavel Kortšagin sundis end elama ja võitlema, kuigi temale — invaliidile — elu oli piinav. Muidugi tekib vajadus enese sundimiseks ja võime täita enese käsku ainult arendatud oskuse alusel alistuda teiste inimeste käskudele. Määratu tähtis on süstemaatiline töö enese kallal ilma järeleandmisteta ja hellitusteta. Tuleb end harjutada vastuvõetud otsust täitma täiesti, siis saavad tahtepingutused tõelisteks tegevuse juhendajateks.

Tahte ja iseloomu kasvatamine ei pea olema mingi ühe ajajärgu taotlus inimelus, lapse või noorukiea üritus, vaid kogu elu tähtis küsimus. Karakter kujundatakse ja töötatakse välja kogu elutegevuse protsessis. Uue sotsiaalse keskkonna mõjul võib muutuda mitte ainult üksikute inimeste, vaid tervete rahvaste karakter. Sotsialistliku ühiskonna ülesehituse rikkalik kogemus näitab, et meil on üles kasvanud uus põlvkond, uute suurepärase iseloomujoontega. Need uued joned sünnivad ennekõike sotsialistliku ühiskonna tingimustes endis. „Iga päev,“ ütles A. A. Ždanov, „tõstab meie rahvast üha kõrgemale ja kõrgemale. Me ei ole täna need, mis olime eile, ja homme pole me need, mis olime täna. Me ei ole enam need venelased, kes olime enne 1917. aastat, ja Venemaa ei ole meil enam see ning iseloomgi ei ole meil enam sama. Me oleme muutunud ja kasvanud koos nende hiiglasuurte ümberkujundustega, mis on põhjalikult muutnud meie maa ilme.“

Mis puutub noorsoosse, siis püüd omandada tugevat tahet ja kindlat iseloomu peab olema tema esmaseks vajaduseks ja alatiseks sooviks. Omada tugevat tahet ja kindlat iseloomu on meie maa iga noormehe ja neiu kohus.

Teed religioosse ebause võitmiseks.

P. PAVJOLKIN.

Marksism-leninism õpetab, et religiooni võitmiseks on tarvis hävitada see sotsiaalne alus, millele religioon tugineb, s. t. kapitalistlik majandussüsteem, tootmisvahendite eraomandus. Raamatus „Materialism ja empiriokrititsism“ osutas Lenin, et religioossed kujutlused on „kõlbmatu ühiskondliku korra kõlbmatu saadus“. Marx kirjutas „Kapitalis“, et religiooni materiaalseks aluseks on tootmisjõudude madal arengutase ja inimestevaheliste ning inimese ja looduse vaheliste suhete vastav piiratus“. See piiratus väljendub religioonides.

„Tõelise maailma religioosne peegeldus võib kaduda üldse vaid siis,“ kirjutas Marx, „kui inimeste suhted praktilises igapäevases elus väljenduvad selgeis ja arukais seoseis omavahel ja loodusega. Ühiskondliku eluprotsessi, s. t. materiaalse tootmisprotsessi korrastus heidab endalt müstilise uduse katte vaid siis, kui see muutub inimeste vaba ühiskondliku liidu saaduseks ja allub inimeste teadlikule plaanipärasele kontrollile.“¹

Nüüsguse selge ja aruka iseloomu omandavadki ühiskondlikud suhted kommunistlikus ühiskonnas. Kapitalistlike suhete hävitamisega muutub inimühiskonna elu plaanipäraseks, inimesed saavad oma ühiskondlike suhete isandaiks, suunavad ise ühiskonna arengut ja allutavad oma tahte looduse seninähtamatus ulatuses. Koos sotsialismi võidu, ekspluataatorlike klasside hävitamisega puruneb religiooni sotsiaalne alus.

Tööraha eesrindlikud kihid saavad religioosset eelarvamustest jagu ka kapitalismi tingimustes. Võideldes kommunistlike parteide juhtimisel ekspluateerijate vastu, omandavad töölised ja talupojad teadusliku maailmavaate ja vabanevad religioosest ebausest. Kommunismi võit toob kaasa kõigi ühiskonnaliikmete vabanevise religioonist.

Nõukogude Liidus on hävitatud religiooni juured, sest Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusel on meie maal likvideeritud kapitalistlik kord ja kõik ekspluataatorlikud klassid ning üles ehitatud sotsialism. Nõukogude ühiskonnas pole tootmise anarhiat, mis sünnitab religioosset eelarvamusi, pole ekspluateerijaid, kes on huvitatud religiooni säilimisest. Nõukogude ühiskond ei arene stiihiliselt, vaid organiseeritult, ühtse riikliku plaani järgi.

Töötades iseendale, oma rahvale, oma armastatud kodumaa hüvanguks, aga mitte mõisnikele ja kapitalistidele, ammendavad nõukogude inimesed veendumust oma jõusse ja vabanevad religioosset ebausest. Sotsialistlik plaanimajandus areneb rahva tahte kohaselt ja rahva huvides, sotsialistlik plaanimajandus ei tunne kriise ega tööpuudust. Nõukogude Liidu Stalinlik Konstitutsioon tagab kõigile meie maa kodanikele õiguse tööle, haridusele, puhkusele ja ainelisele kindlustusele vanaduse ning töövõime kaotuse korral. Nõukogude Liidu kodanikud vaatavad kindlalt ja veendunult tulevikku, neid ei ohusta tööpuudus, viletsus ega nälg. Nende materiaalsed elutingimused ja kultuuriliste vajaduste rahuldamise tase tõusevad iga aastaga; see väljendub hindade süstemaatilises alandamises ja kultuuriasutuste võrgu laiendamises. Sotsialismimaa töörahas on veendunud selles, et Lenini-Stalini partei juhtimisel viib ta edukalt lõpule kommunismi ülesehitamise meie maal.

Kapitalismile sotsialismile ülemineku perioodil jäi religiooni sotsiaalne alus veel püsima, sest kõrvuti majanduse sotsialistliku sektoriga esines ka väikekaubatootmise, naturaalmajanduse ja kapitalistlik sektor. Eraomanduslik talumajapidamine on

¹ К. Маркс, Капитал, т. I, 1949, стр. 86.

soodaks pinnaseks religioosidele eelarvamustele, sest esiteks tekib sel alusel turustihiat, teiseks sünnitab üksiktalumajapidamine paratamatult kapitalistlikke elemente ja kolmandaks sõltub see majapidamisvorm oma killustatuse ja tehnilise mahajäämuse tõttu väga suurel määral stiihilistest loodusnähtustest (põuast, rahest, halladest jt.). Sotsialismi võidu tulemusena pole religioonil neid aluseid Nõukogude Liidus. Sotsialistlik suurpõllumajandus, mis areneb plaani kohaselt ja tugineb kõrgele tehnikale, tegi lõpu talurahva sõltuvusele stiihilistest loodusnähtustest. Kaotas oma tähtsuse ka turustihiat.

Nõukogude Liidus on suur osa linna- ja maarahvast vabanenud religioosidest ebausust. Kuid hoolimata sellest, et meie maal on hävitatud religiooni juured, esineb paljude nõukogude inimeste teadvuses religioosid eelarvamusi. Mis on selle põhjuseks?

Nõukogude Liidus esinevad religioosid uskumused vana ühiskonna igandei na, kapitalismi igandei na nõukogude inimeste teadvuses. Vana ühiskonna igandei na säilimise põhjuste kohta märkis seltsimees J. V. Stalin oma aruandes partei XVII kongressil, et veel ei saa öelda, nagu oleksime jagu saanud kapitalismi igandei na inimeste teadvuses. „Seda ei või ütelda mitte ainult sellepärast, et inimeste teadvus oma arenemises jääb maha inimeste majanduslikust olukorrast, vaid ka sellepärast, et ikka veel on olemas kapitalistlik ümbrus, mis püüab elustada ja toetada kapitalismi igandei na NSV Liidu majandusel ja inimeste teadvuses ning mille vastu meie, bolševikud, peame alati hoidma püssirohu kuivana.“²

Nõukogude inimeste ühiskondlik olemine muutus sotsialistlikuks, sest kõik nõukogude inimesed töötavad sotsialistlikes ettevõtetes ja asutustes, tootmissuhted nõukogude ühiskonnas kannavad sotsialistlikku iseloomu — need on ekspluateerimise vabade inimeste seltsimeheliku koostöö suhted, kusjuures tootmisvahendid on ühiskondlikus omanduses. Kuid ühiskondliku baasi muutmise ei muutu automaatselt inimeste teadvus; teadvus peegeldab ühiskondlikku olemist mõningase hilinemisega, jäädes maha inimeste majanduslikust seisundist. Seepärast esineb nõukogude inimeste teadvuses igandei na eelarvamusi, mis on kujunenud eraomanduse alusel, kapitalistliku ühiskonna tingimustes. Need vana ühiskonna igandei na püsivad inimeste teadvuses ka harjumuse tõttu, mille vana sugupõlv omandas veel kapitalistliku korra tingimustes; ja traditsioonide tõttu, mille vana sugupõlv pärandab nooremale, ja nõukogude inimeste mõninga osa ebaküllaldase kultuuruse tõttu, ja reas paikades ebaküllaldase teaduslik-haridusliku propaganda tulemusel.

Lenin ja Stalin osutavad, et vanade harjumuste ja eelarvamuste jõud on väga suur. Nende võitmine on väga komplitseeritud ja raske ülesanne, mille lahendamist ei saa jätta isevoolu hoolde. Ei tohi passiivselt oodata, kuni vana ühiskonna igandei na ise välja surevad; nende vastu on vaja aktiivselt võidelda, sest need igandei na toovad ühiskonnale kahju, on meie rahvale takistuseks teel kommunismile. V. I. Lenin osutas, et „võit omaenda rutiini, lõdevuse, väikekodanliku egoismi üle, nende harjumuste üle, mille neetud kapitalism jättis päranduseks tööliste ja talupojale“³, on raskem ja olulisem pööre kui kodanluse kukutamine. J. V. Stalin ütles oma ettekandes „VK(b)P XIII kongressi tulemustest“:

„Vanalt ühiskonnalt päritud vanad kombed ja harjumused, traditsioonid ja eelarvamused on sotsialismi ohtlikemad vaenlased.“⁴

Küll ajakirjanduse, raadio ja oma agentuuri kaudu püüab kodanlik propaganda elustada ja toetada religioosid eelarvamusi nõukogude kodanike hulgas. Religioosid ebausust levitamiseks kasutab kodanlik propaganda niisuguseid stiihilisi õnnetusi nagu põud ja viljaikaldus, aga ka inglise-ameerika imperialistide poolt ettevalmistatava uue maailmasõja ohtu.

Religioosid eelarvamused takistavad rahvahulkade loovate jõudude arenemist. Seepärast ei saa kommunistlik partei ja Nõukogude riik suhtuda ükskõikselt religioosid ebausust. Kommunistlik partei propageerib ateistlikku, materialistlikku maailmavaadet ja teeb laiaulatuslikku kasvatustööd, et kogu Nõukogude Liidu elanikkond võiks jagu saada religioosid eelarvamustest.

Tähelepanelikult ja kannatlikult, solvamata usklike tundmusi, selgitab kommunistlik partei oma liikmete ja teiste eesrindlike töötajate, eriti intelligentsi kaudu religioosid ebausust kahjulikkust, paljastab religiooni reaktioonilist sotsiaalset osa, näitab, kuidas ekspluateerilised klassid on kasutanud ja kasutavad religiooni töörahva vastu, rahu, sotsialismi ja demokraatia vastu.

² J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 413.

³ В. И. Ленин, Соч., т. 29, стр. 379.

⁴ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1948, lk. 243.

Oma töös „Marksism ja rahvusküsimus“ kirjutab J. V. Stalin, et töölisklassi partei „...kaitseb alati rahvaste õigusi tunnistada mistahes usku, kuid samal ajal agiteerib ta, proletariaadi õigesti mõistetud huvidest lähtudes, nii katolitsismi kui protestantismi ja õigeusu vastu selleks, et saavutada sotsialistliku maailmavaate võitu“.⁵

Nagu osutas Lenin ja osutab seltsimees Stalin, ei saa töölisklassi partei käsitada religiooni erasjana parteilikkemete suhtes. „Sotsialistliku proletariaadi partei suhtes,“ kirjutab Lenin, „pole religioon erasi. Meie partei on teadlike, eesrindlike võitlejate liit töölisklassi vabastamiseks. Niisugune liit ei või ega tohi ükskõikselt suhtuda eba-teadlikkusse, pimedusse ehk obskurantismi religioossete uskumuste näol“.⁶

Et vabastada töörahvast igasugusest rõhumisest, on töölisklassi partei kohustatud pidama võitlust religioossete eelarvamuste võitmiseks. Vestluses Ameerika tööliste delegatsiooniga ütles J. V. Stalin 1927. aastal:

„Partei ei saa usu suhtes erapooletu olla ja ta teeb usuvastast propagandat kõigi usuliste eelarvamuste vastu, sest ta kaitseb teadust, usulised eelarvamused käivad aga teadusele vastu, sest igasugune usund on midagi vastandlikku teadusele. Niisugused juhtumid nagu Ameerikas, kus hiljuti darvinistid hukka mõisteti, on meil võimatud, sest partei teostab teaduse igakülgse kaitsmise poliitikat.“

Usuliste eelarvamuste suhtes ei saa partei erapooletu olla ja ta teeb propagandat nende eelarvamuste vastu, sest see on üks kindlamaid vahendeid selleks, et õõnes-tada ekspuataatorlikke klasse toetava ja nende klasside suhtes alistumist jutlustava reaktioonilise võimalikkonna mõju.

Partei ei saa olla erapooletu usuliste eelarvamuste kandjate suhtes, reaktioonilise võimalikkonna suhtes, kes mürgitab töörahva hulkade teadvust.“⁷

Religioossete igandite võitmisel omab ülisuurt tähtsust kõigi Nõukogude kodanike aktiivne osavõtt kommunismi ülesehitamisest ja Nõukogude riigi juhtimisest. Kommunismi ülesehitamise praktikas, ühiskonna ja looduse ümberkujuendamisel kogu töörahva hüvanguks veenduvad töötajad, et nende töö on võimas, et kommunistliku partei poolt juhitud rahvahulgad omavad jõudu ja võimsust.

Võttes tegelikult osa kommunismi ülesehitamisest, näevad töötajad, et mitte fantastilised, üleloomulikud jõud, mitte jumal, vaid nad ise teevad ajalugu, kujundavad ümber ühiskonna ja looduse. „Töölised ja talupojad, kes ilma müra ja kärata ehitavad tehaseid ja vabrikuid, kaevandusi ja raudteid, kolhoose ja sovhoose, kes loovad kõik eluhüved, kes toidavad ja panevad riidesse kogu maailma, — need on tõelised kangelased ja uue elu loojad,“⁸ ütles seltsimees Stalin esimesel kolhoosnikute-lööktööliste kongressil.

Lenini-Stalini partei, varustades töötajaid marksistlik-leninliku teooriaga, teeb nad teadlikuks ühiskonna arenemisseadustest. Ühiskonna arenemisseaduste tundmisel võib ajalooliste sündmuse kulgu ette näha ja vastavalt tegutseda, suunates ja kiirendades ajaloolist protsessi. Kommunistliku partei poliitika rajaneb ühiskonna ja looduse arenemisseaduste täpsele tundmisele ja kasutab neid seadusi töörahva huvide, kommunismi ülesehitamiseks.

Nõukogude inimeste teadvuses olevate religioossete igandite võitmisel omab üli-suurt tähtsust Nõukogude riigi kultuurilis-kasvatustlik tegevus, mis toimub kommunistliku partei juhtimisel.

Ateistlikku propagandat teeb bolševike partei eelkõige töörahva kasvatamisega marksismi-leninismi vaimus, dialektilise ja ajaloolise materialismi propagandaga, poliitiliste ja teadusalaste teadmiste levitamisega. Marksismi-leninismi ideede propagandas on suure tähtsusega Marx'i, Engels'i, Lenini ja Stalini tööde väljaandmine ja nende tööde tundmaõppimise organiseerimine. Marksismi-leninismi klassikute teo-seid on Nõukogude Liidus väga suurel hulgal kirjastatud ja need on seetõttu kättesaadavad igale töötajale.

Bolševike partei juhtimisel teevad Nõukogude Liidus usuvastast propagandat ametiühingud, komsomoliorganisatsioonid, kultuurhariduslikud asutused ja teaduslikud ühingud, eriti Üleliiduline Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühing.

Bolševike partei juhtimisel osutab nõukogude intelligents linnas ja maal töörahvale suurt abi usuvastase propaganda tegemisel, aidates seega töötajail vabaneda niisugusest vana ühiskonna igandist, nagu seda on religioon.

⁵ J. V. Stalin, Teosed, 2. kd., Tallinn, 1947, lk. 347.

⁶ В. И. Ленин, Соч., т. 10, стр. 67.

⁷ J. V. Stalin, Teosed, kd. 10., Tallinn, 1950, lk. 129—130.

⁸ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 373.

Oma otsuses „Teaduslik-haridusliku propaganda organiseerimisest“ (1944. a.) osutas UK(b)P Keskkomitee, et loodusteaduslikul propagandal on suur tähtsus Nõukogude Liidu tööraha laiade hulkade kultuuritaseme tõstmisel, ebakultuurse ja igasuguse ebausuga igandite võitmisel. „Teaduslik-haridusliku propaganda põhiliseks sisuks... peab olema loodusnähtuste materialistlik seletamine, teaduse, tehnika ja kultuuri saavutuste selgitamine. Elanikkonna hulgas, eriti maal, tuleb laialdaselt praktiseerida loenguid, vestlusi ja populaarsete brošüüride ning artiklite valjusti ettelugemist universumi ehitusest, Päikese ja Maa tekkimisest, peamistest astronoomilistest nähtustest, elu tekkimisest ja arenemisest, inimese põlvnemisest, inimese kehaehitusest, taimede ja loomade tekkimisest ja elust, haiguste põhjustest ja võitlusest haigustega, põllunduse ja karjanduse teaduslikest alustest, põllukultuuride viljakuse ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise abinõudest, energiast ja selle kasutamisest jne.“

Teaduslike teadmiste propaganda peab olema kantud dialektilis-materialistlikult maailmavaatest ja see peab olema tihedasti seotud kommunismi ülesehitamise praktiliste ülesannetega, aidates kaasa uue tehnika juurutamisele tootmisse ja selle täielikule omandamisele ning tööviljakuse tõusule.

Nõukogude rahvas ehitab oma ühiskondliku elu teaduse alusele. Ta teeb seda plaani järgi. Tööraha hulgad ise koostavad ja võtavad vastu tööplaanid, aga samuti ka ise täidavad need. Omaenda kogemuste najal näevad nad, et kogu neid ümbritsev elu areneb loomulikul teel ja et pole kohta fantastilisteks väljamõeldusteks, olgu siis jumala või muude üleloomulike jõudude näol.

Teadusliku maailmavaate propagandas, ent samuti usuvastases selgitustöös on hindamatu tähtsusega kommunismi suurehitused — hiigeljõujaamade ehitamine Volgale ja Dneprile, Donile ja Amu-Darjale ning niisutuskanalite kaevamine kuivade stepi- ja kõrvealade looduse ümberkujundamiseks. Kommunismi suurehituste püstitamine, tööstuse tehnilise võimsuse pidev kasvamine, põllumajanduse varustamine eesrindliku tehnikaga — traktorite, kombainide ja muude masinatega, stahhaanovlaste edusammud linnas ja maal, kolhoositalurahva saavutused võitluses kõrgete ja püsivate saakide eest, mitšuurinliku agrobioloogia saavutuste tootmisse rakendamise eest — kõik see kõneleb inimese võimu kasvamisest stiihhiiliste loodusjõudude üle, andes üllrikkalikku materjali usuvastaste järelduste tegemiseks ja usuvastaseks propagandaks nii kirjasõnas kui ka suuliselt.

Tööraha kommunistlikus kasvatuses, eriti religioossete ja vana ühiskonna muude igandite võitmisel etendavad tähelepanuväärset osa kirjandus ja kunst. Vene klassikaline kirjandus Radištševi, Puškini ja Belinski aegu kandis hulkadesse ateismi-ideid, paljastas feodaal-kapitalistlikku korda ja religiooni ning kiriku reaktsioonilist osa ekspluataatorliku korra teenrina. Radištševi ja Puškini, Herzeni ja Belinski, Tšernõševski ja Dobroljubovi, Ševtšenko ja Pissarevi, Nekrassovi ja Saltõkov-Štšedrini, Tšehhovi ja Gorki teosed ning publitsistlikud tööd on kasvatanud ja kasvatavad lugejaid ateistlikus vaimus.

Nõukogude kirjandus ja kunst mitte üksnes ei jätkka klassikalise vene kirjanduse ateistlikke traditsioone, vaid on ka tugevdanud oma antireligioosset mõju. Maja-kovski ja Demjan Bednõi, Maksim Gorki ja Serafimovitši, Aleksei Tolstoi ja Šolohhovi teosed, kogu nõukogude kirjandus on kunstiliste kujude rikkalikemaks allikaks, mis kasvatavad lugejaid ateistlikus vaimus. Olles kantud marksismi-leninismi ideedest, kasvatavad nõukogude kirjandus ja kunst töötajais veendumust kommunistliku partei poolt juhitud rahva jõudude võimsusse, kasvatavad neis arusaamist teaduslike teadmiste ümberkujundavast osast, ja see kõik ei jäta mingit kohta religioossete ebausule.

Vana ühiskonna igandite, sealhulgas ka religioosse ebausuga täielikul väljajuurimisel nõukogude inimeste teadvusest kuulub eriline koht nõukogude koolile, sest tema austavaks ülesandeks on kasvatada kommunismiehitajate uut põlvkonda vabana kõigist mineviku igandeist, põlvkonda, kes usub piiritletud kommunismi ajaloolise ürituse õigsusse ja omaenda jõusse, kes on aktiivne ja teojulge ega karda takistusi oma teel, vaid tahab ja oskab võita igasugused takistused.

Religioossete igandite väljajuurimine kõigi töötajate teadvusest ja teadusliku, dialektilis-materialistliku maailmavaate omandamine soodustab rahvahulkade loovate jõudude edasist kasvu ja kiirendab meie ühiskonna liikumist kommunismi võidule.

A. FADEJEVI ROMAANI „NOOR KAARDIVÄGI“ KÄSITLUS KOOLIS.

(24. dets. k. a. möödub 50 aastat kirjaniku sünnist.)

J. VALGMA.

A. A. Fadejev, kelle 50-ndat sünnipäeva pühitseme detsembris, on silmapaistvamaid nõukogude kirjanikke, kes kujutab oma loomingus uut inimest, stalinliku ajastu kangelast, kommunismi eest võitlejat. A. Fadejev on uut tüüpi kirjanik, võitleja ja ühiskonnategelane, kes on kasvanud revolutsioonitraditsioonides ja võtnud osa võitlustest nõukogude võimu kindlustamise eest rindel, põrandaalusena ja partisaanina.

Suure Isamaasõja päevil töötas Fadejev Nõukogude Informatsiooni-büroos ja ajalehe „Pravda“ kaastöölisena. Ta viibis mitmetel rindel ning avaldas rea visandeid ja artikleid. 1943. a. tutvus ta materjaliga Noore Kaardiväe tegevuse kohta Krasnodoni linnas Suure Isamaasõja ajal ja alustas tööd romaani koostamiseks Krasnodoni kangelastest. 1945. a. ilmus trükist romaan „Noor Kaardivägi“.

Koolis käsitletakse seda A. Fadejevi silmapaistvat teost 5., 7. ja 11. klassis. Et 5. ja 7. kl. lugemikus puuduvad andmed Fadejevi loomingu kohta, samuti ligemad meetodilised juhendid esitatud katkendite käsitlemiseks, siis tahab järgnev kirjutus olla abiks eeskätt nende klasside õpetajaile, esitades andmeid sissejuhatavaks tööks ja ülevaate teose põhilistest elementidest.

Tutvustanud õpilasi mõnede faktidega A. Fadejevi elust ja tegevusest, siirdub õpetaja romaani „Noor Kaardivägi“ käsitlemisele, peatudes eelkõige romaanis kujutatud sündmuste ja tegelikkuse suhetel.

20. juulil 1942 vallutasid hitlerlased Krasnodoni. Algasid vangistamised ja tapmised. Hitlerlikud timukad matsid augustis linna parki elusalt 58 inimest. Nõukogude noored ei suutnud seda taluda. Oleg Koševoi organiseeris septembris 1942 põrandaaluse organisatsiooni Noor Kaardivägi. Neli kuud tegutses see organisatsioon.

Ainuüksi Krasnodoni linnas andis Noor Kaardivägi välja üle 30 lendlehe, kogutiraažiga üle 5000 eksemplari. 1942. a. detsembri alguseks oli noorkaardiväelastel 15 automaati, 80 püssi, 300 granaati, 150 000 padrunit, 10 püstolit, 65 kg lõhkeainet. Oli organiseeritud trükikoda, üles seatud 4 raadicvastuvõtjat.

Ühes kaevanduse karjääris oli üles poodud kaks politseinikku, õhku lastud sõiduauto saksa ohvitseridega. Süüdati börsihoone, aeti laiali 500-pealine kari, mis oli määratud Saksamaale saatmiseks, korraldati 20 haavatud Nõukogude sõjavangi põgenemine haiglast, 75 Nõukogude

Armee sõduri ja ohvitseri „kadumine“ kontsentratsioonilaagrist. Külades süttisid viljarõugud. Oöl vastu 7. novembrit 1942. a. pandi paljudele linnamajadele välja punased lipud. Põranda all võeti kommunistlikku noorsooühingusse vastu 36 uut liiget.*

Krasnodoni noorkaardiväelased kavatsesid organiseerida ülestõusu Nõukogude Armee tuleku ajaks. Kuid organisatsioon avastati kuu aega enne linna vabastamist. Sellesse kuulunud 103 inimesest jäi ellu 8. Noorkaardiväelaste laibad leiti julmade piinamiste tunnustega. Olegil oli silm välja pistetud, rinnale oli põletatud ta kommunistliku noore pileti number. Nooruki juuksed olid läinud halliks.

Oleg Koševoile ja neljale teisele Noore Kaardiväe juhile omistati pärast surma Nõukogude Liidu Kangelase nimetus.

Romaanis „Noor Kaardivägi“ on kirjeldatud sündmusi põrandaaluse komsomoliorganisatsiooni loomisest, tema kangelaslikust võitlusest fašistlike vallutajate vastu ja enamiku tema liikmete hukkamisest fašistide piinakambreis. See on ajalooline ja ühtaegu kaasaegne ühiskondlik-poliitiline romaan, mis on kirjutatud vahetult pärast ajaloolist tragöödiat.

Põrandaaluse komsomoliorganisatsiooni liikmeis nägi Fadejev neid uusi, tugevaid, ilusaid ja häid inimesi, kellest ta unistas oma kirjandusliku tegevuse esimestel aastatel.

Romaanile on kirjanik pannud pealkirja mitte mõne üksiku kangelase, vaid kogu organisatsiooni järgi. Viie kangelase nime taga, kes pärast surma on autasustatud Nõukogude Liidu Kangelase aunimega, näeme veel palju, palju nimesid. Õpilased peavad mõistma noorte krasnodonlaste massilist kangelaslikkust, nende sügavat nõukogude patriotismi. Veelgi enam — nad peavad aru saama, et Krasnodoni noorte kangelasteod ei olnud Suure Isamaasõja ajal ainulaadsed. Selleline kangelaslikkus on karakterne meie leninlik-stalinlikule komsomolile, meie noorsoole, samuti kogu nõukogude rahvale, kes tegi Suures Isamaasõjas julguse ja vapruse imesid.

Tuleb näidata, et noorsoo võitlus võis areneda sellises ulatuses ja kesta nii kaua ainult sellepärast, et seda toetas kogu elanikkond.

Edasi tuleb juhtida tähelepanu sellele üldisele muljele, mille jätavad meisse romaanis nõukogude inimeste kujud, kogu meie nõukogude elu ja sellele vastandatud saksa fašistid oma „üue korraga“. Sissejuhatava vestluse võib lõpetada küsimusega, mis nimelt kasvatas meie noorsoos nõukogude patriotismi elustavat jõudu ja milliseid tundeid sünnitas see nõukogude patriotism igas üksikus noorkaardiväelases.

Ei tohi unustada, et teosest on koostatud film ja rida dramatiseerinuid.

* * *

Selleks et saada teosest täielikumat pilti, tuleb 7. kl. õpikusse paigutatud materjali täiendada romaani teiste peatükkidega vastavalt sellele, kui palju aega on õpetajal kasutada. Mõnede stseenide ja küsimuste käsitluse võib õpetaja jätta klassiväliseks tööks.

Kogu Krasnodoni noorsugu, välja arvatud 2—3 inimest, kes on vaenlase leeris, kerkib meie ette moraalselt ühtsena ja monoliitsena. Vaen-

* Методические указания к хрестоматии «Родная литература» для 7 класса, lk. 260.

lase ilmumisel Krasnodoni ei teki nõukogude noorsool üldse küsimust, kas kohaneda „uue korraga“ või võidelda selle vastu. Kasvatatud kommunismi kõrgete ideede vaimus, tundsid noormehed ja neiud otsekohe, et nende kodumaale tunginud fašistid on surmavaenlased, kellega ei ole ega võigi olla mingit leppimist. Kõigis neis tekib üheaegselt mõte võitlusest vaenlase vastu, olgugi et igaühel erinevalt.

Millised on Noore Kaardiväe liikmete iseloomulikud omadused? Need on: põlev armastus Nõukogude kodumaa ja rahva vastu, truudus komsomoli-vandele, ausus, iseloomukindlus, seltsimehelik kokkukoolitus, vaenlase vihkamine, surmapõlgus. Õpilastel tuleb esitada näiteid romaani selle kohta, kuidas need iseloomulikud omadused avalduvad.

Kõiki Noore Kaardiväe põrandaaluse organisatsiooni liikmeid ühendavad tundmused ja püüdlused annavad neile moraalse ja füüsilise jõu kangelastegude sooritamiseks võitluses vihatud vaenlase vastu ja piinade kannatamiseks fašistide piinakambreis.

Noorkaardiväelaste kõrge kommunistlik kõlbelisus, nende moraalne puhtus ja kõrged ideaalid sisendavad julgust ja usku kõigisse inimesesse, kes nendega kokku puutuvad.

Selles suhtes on iseloomulik Vanja Zemnuhhovi ja Žora Arutjunjantsi kõnelus haige majoriga, kellega nad koos lahkusid Krasnodonist. Kahe nooruki kõnelus oma koolitööst ja tulevikust ning Vanja luuletused mõjuvad vaikivasse majorisse nii, et ta hakkab kindlasti uskuma võidusse vaenlase üle.

„Teie, poisid, ... te ei teagi, millised poisid te olete!“ ütles major ramedalt ... „E-ei! Niisugune riik on püsinud ja jääb püsima!“ („Noor Kaardivägi“, lk. 114.)

Mis on ühine kõigile Noore Kaardiväe kangelastele pärast nende vangistamist?

Nõukogude inimesed, uue, kommunistliku ideoloogia kandjad, satunud timukate kätte, võidetud füüsiliselt, säilitavad moraalse üleoleku vaenlase suhtes.

Noor rahvajuh, 16-aastane Oleg Koševoi, kannatanud kõige rängemaid piinamisi, seisib purustatud kätega fašistliku timuka kindral Kloeri ees. Meelekohad olid tal hallid, kuid silmad kullakarva ripsmete all vaatavad veel selgema ilma kui muidu. Hävitatud füüsiliselt, kuid mitte murtud moraalselt, paiskab nõukogude noormees oma põlatud piinajate näkku sõnad, mis on täidetud usust võidusse, sotsialismi ideedesse. „See kannibalismi paise, hirksam kui katk, sööb maailma niikaua, kuni maailma hüvesid kasutavad mitte need inimesed, kes neid loovad, kuni piiramatut võimu inimeste üle kasutavad inimkonna vördjad, kes on koondanud oma kättesse kõik maailma rikkused... Asjatult loodavad need lumivalges pesus härrad pääseda ajaloo kohtu eest. Verega pritsituina seisavad nad juba tema ähvardava pilgu ees... Mul on kahju vaid sellest, et ma ei saa enam võidelda oma rahva ja kogu inimkonna ridades õiglase ning ausa elukorra eest. Ma saadan oma viimse tervituse kõigile, kes võitlevad selle eest...“ („Noor Kaardivägi“, lk. 660.)

Kangelaslikult käituvad fašistlikes piinakambreis ka teised noorkaardiväelased. Vanja Zemnuhhov ei vastanud nelja nädala kestel, ränkadele piinamistele vaatamata, ühelegi ülekuulajate küsimusele. Ta kõneles ainult hukkamisele eelneval päeval, et väljendada oma üleolekut timukate suhtes, kes tahtsid oma ohvrit sundida ülestunnistamisele.

Õpilased peavad mõistma, et see erakordne massiline kangelaslikkus oli võimalik ainult sellepärast, et need noored olid kasvanud nõukogude patriotismi, rahvaste sõpruse, nõukogude rahva poliitilise ja moraalse ühtsuse vaimus, mis andis neile tohutu üleoleku loomastunud fašistidest.

* *
*

Uldised, kõigile noorkaardiväelastele ühised kõrged tundmused ja püüdlused ilmnevad siiski igaühe juures erinevalt, olenedes individuaalseist omapärasustest. Kõige harmoonilisemalt on need suurepäraseid vaimsed omadused, mis on karakterised nõukogude noorsoole, arenenud Oleg Koševoi iseloomus. „Kõige ühendamatud jooned, nagu näis, — unistavus ja tarmukus, fantaasialend ja praktilisus, headusearmastus ja halastamatus, hingeavarus ja kaine arvestus, kirglik armastus maiste rõõmude vastu ja enesepiiramine — need, nagu näis, ühendamatud jooned üheskoos löid selle sugupõlve ainulaadse palge“ („Noor Kaardivägi“, lk. 243—244).

Olegi iseloomustamist tuleb alustada tema välimuse kirjeldamisega (4. pt.). Tema esimesel esinemisel teoses paistavad silma tema põhiomadused: julgus, enesevalitsemine ja kindlus, kiire taiplikkus, leidlikkus ja soe, heatahtlik, avasüdamlik suhtumine inimestesse. Kuigi need omadused ei eralda teda seltsimeestest, sunnivad need uskuma, et oma individuaalsete omaduste tõttu see poiss võib saada põrandaaluse organisatsiooni juhiks.

Olegi käsitlusele tuleb asuda ettevaatlikult, et mitte teha ainuüksi teda kangelaseks ja teisi tema abilisteks. See moonutaks täielikult romaani mõtet ja tegelikkust, mida iseloomustab just massiline kangelaslikkus. Õpetaja peab olema Olegi kuju käsitledes seda ettevaatlikum, et katkendid, mis on valitud 7. kl. lugemikku, on peamiselt pühendatud Olegile ja õpilastel võib tahtmatult tekkida temast kujutlus kui teose peakangelasest, mis poleks õige. Tuleb aga näidata, et olgu iga noorkaardiväelase elamused kui erinevad tahes, põhimine tundmus on kõigil rahutus armastatud kodumaa pärast ja peamine mõte — kuidas oma kodumaad aidata.

Olegi kuju lahtimõtestamisel tuleb veel tähelepanu juhtida tema inimesetundmisele. See avaldub tema usalduses Sergei Tjulenini vastu, kellele ta kõneleb oma jutuajamisest Valkoga. (20. pt.) Selle peatüki lõpust leiame iseloomuliku stseeni — Oleg Pozdnõševite juures. See annab võimaluse veel mõnede Olegile ja kogu stalinliku ajastu noorsoole iseloomulike joonte esiletoomiseks. See on isikliku ja ühiskondliku täielik kokkusulamine. Kui inimestel ei ole veendumuse ühtsust, ei või neil olla ka isiklikku lähedust. Kui kellegi käitumine tekitab hukkamõistu, siis tekib tema vastu põlgus, vihkamine. Olegi suhtumine on sügavalt printsiipaalne: meie ajastu inimestel ei või olla ses suhtes vasturääkivusi.

Õpilased peavad vastama ka küsimustele Olegi suhtumisest oma emasse ja seltsimeestesse.

Serjoža Tjulenini kujul tuleb peatuda ligemalt, kuna tema on üks õpilaste armastatumaid kangelasi.

Sergei Tjuleniniga tutvume esmakordselt romaani 11. peatükis. Näeme kohe tema julgust, osavust, ägedust, ettevõtlikkust ja püsivust.

11.—18. peatükis jutustatakse Serjoža elust minevikus ja ta võitlusest fašistide vastu, mis algas ammu enne põrandaaluse organisatsiooni loomist.

Edasi tuleb juhtida tähelepanu perekonnale, kust võrsub Serjoža, ja näidata, kuidas see terve, töökas, sõbralik kodu kasvatas poissi nõukogude patriotismi vaimus.

Juba varasest noorusest kasvas Serjožas üks inimese põhilistest väärtustest — tööarmastus, arusaamine, et elu on võimatu ilma tööta.

Sergeid kasvatab kool, pioneeriorganisatsioon, komsomol, kasvatab Nõukogude linn Krasnodon, kogu ümbritsev elu. On eriti tähtis näidata, millist mõju avaldab kool. Selleks tuleb lugeda katkendit romaani 18. peatükist: „Nende südamed tardusid hardas aukartuses, kui nad, astudes kikiarvabail mööda põrandalaudu, läksid läbi ühe klassi alumisse koridori...“ („Noor Kaardivägi“, lk. 214.) See tõstab õpilaste teadvusse nende endi tundmused kooli vastu.

Kõneldes Serjoža unistustest tuleb näidata nende suurust ja jõulisust, ehkki see alati õigesti ei avaldunud (12. pt.). Sakslaste tulekuga need unistused kangelastegudest muutusid tegelikkuseks; koos Viktor Lukjantšenkoga aitab Sergei haigla personalil paigutada korteritesse haavatud; süütab trustihoone, kus asub fašistide staap; pärast põrandaaluse organisatsiooni asutamist võtab ta osa kõige riskantsemaist ja julgustnõudvamaist sammudest saksa okupantide hävitamiseks.

Ljuba Ševtsovas kehastub ammendamatu energia, liikuvus, tung tegevusele. Kuid tema keeva tegevusiha allikaks on kõigile noorkaardiväelastele ühine elustav nõukogude patriotism.

Uljana Gromova iseloomustamiseks on otstarbekohane kasutada 27. peatükki. Seal kirjeldatud stseenid näitavad Ulja armastuse suurust oma kodumaa vastu. Ta ihaldab samuti kui teised kangelased suuri tegusid. Sellest kõnelevad tsitaadid tema päevikus. Kuid Ulja unistused väljenduvad hoopis teisiti kui Ljubal. Väliselt on ta rahulik, keskendunud, tagasihoidlik. Kuid tema tagasihoidlikkus pole kiretus, tema rahu pole ükskõiksus. Ta armastab palavalt elu ja inimesi. Võib põgusalt meenutada stseeni 1. peatükist, milles kirjeldatakse tüdrukuid jõe ääres. Võib esitada stseeni 26. peatükist, milles Ulja loeb tüdrukuile „Deemonit“. Uljal on eriline autoriteet kõigi kommunistlike noorte hulgas, kes tunnevad tema iseloomu jõulisust, kirglikkust ja rikkust. Ta saab Pervomaika noorsoo peamiseks organisaatoriks.

Nagu eespoolkäsitletud tegelastel, on ka kõigil teistel romaanis esinevatel noorkaardiväelastel peale põhilise inimliku väärtuse — kollektivismitunde — igapähe oma erinev ilme.

* *

*

Noor Kaardivägi kui organisatsioon luuakse pärast kaevurite-kangelaste piinarikast surma. Staabi liikmed annavad pühaliku vandetõotuse: „Mina, astudes Noore Kaardiväe liikmete ridadesse, tõotan oma relvavendade palge ees, kogu rahva palge ees pühalikult: tõrkumatult täita organisatsiooni ükskõik milliseid ülesandeid...“ („Noor Kaardivägi“, lk. 410.) Tuleb juhtida tähelepanu ülevale tundmusele vande andmise momendil. Selleks võib ette lugeda katkendi 33. peatükist, mis leidub lugemikus: „Hetkelise selgusega kujutles Ljubka, kuidas nad seisid seitsmekesi toas, asetunud rivisse...“ („Noor Kaardivägi“, lk. 431.)

Andnud vande, igaüks neist nagu ületab piiri, mille taga kõik tundmused, mõtted, kired, kohustused, huvid, harrastused — kõik, mis täitis nende igapäevast elu, peab taganema põhimise ülesande ees: võitluse ees kodumaa vabastamiseks. Nad lakkavad kuulumast iseendale ning anduvad täielikult ja jagamatult suurele ülesandele.

Pärast vandetöotuse käsitlemist võib üle minna katkendi tutvustamisele 33. peatükist, mis on 7. kl. lugemikus. See katkend on väga tähtis teose ideelise sisu avamisel, kuna selles kõneldakse parteilise juhtimise tähtsusest.

Tuleb kõnelda Ivan Fjodoroviš Protšenkost kui noorte põrandaaluse tegevuse parteilisest juhtijast. Materjali tema kohta võime leida 7. peatükist. Ivan Fjodoroviš ja Šulga on jäetud põrandaaluse tööle vaenlase tagalas. Teadmine sellest, et neile langes selline au, täidab neid piduliku üleoleku tundega. Ivan Fjodoroviš omab põrandaaluses tegevuses suurt osavust ja vilumust. Ta ei käsi, isegi ei õpeta noori, vaid ainult jutustab, selgitab. Kuid see sünnib säärase veenmisjõuga, otsekohesusega, usaldusega, et Ljubkale iga tema sõna jääb kustumatult teadvusse. Ljubka mõistis, milline suur tähtsus on asjaolul, et partei juhib võitlust vaenlase vastu.

Edasi tuleb vaadelda, kuidas kommunistlikud noored täitsid partei poolt antud ülesandeid. 7. klassis tuleb jagada teose eri peatükid õpilaste vahel, kes antud ülesande kohaselt jutustavad noorkaardiväelaste tegevusest. Tuleb käsitleda staabi istungit, kus otsustatakse Stahhovišši väljaheitmine staabist, mis avaldab noorte kogu hingelist puhust, ja määratakse surmanuhtlus Ignat Fominile, reeturile.

Edasi tuleb peatuda sõjavangide vabastamisel, Radik Jurkini vastuvõtmisel kommunistlikku noorsooühingusse, punaste lippude väljapanemisel, Saksamaale viidava karja laialiajamisel (44. pt.), aga iseäranis tööborsi süütamisel (45. pt.), mis, nagu ütleb Fadejev, on Noore Kaardiväe fantastilisemaid tegusid.

Lõppeks võib esile tuua episoodi kingitustest (46. pt.), mis sai saatuslikuks kogu organisatsioonile.

Pärast mõnede episoodide jutustamist võib õpetaja esitada teate dokumentide põhjal faktiliselt teostatud Noore Kaardiväe tegudest.

Romaani autor näitab noorkaardiväelaste tegevust fašistide poolt okupeeritud nõukogude väikelinna elu laial tagapõhjal. Lugeja ette kerkivad tüüpilised stseenid linna elust, mis on sattunud saksa anastajate võimu alla: elanikkonna riisumine fašistide poolt, nõukogude inimeste saatmine Saksamaale sunnitööle, nõukogude võitlejate hävitamine jne. On kujutatud kaevurite, talupoegade ja nõukogude intelligentsi esindajate vastupanu saksa röövvalutajatele. Eriline koht antakse romaanis bolševike vanemale põlvkonnale — Valkole ja Šulgale.

Kogu nõukogude rahvas on lahutamatult ühendatud oma juhiga, seltsimees Staliniga. See on eriti selgesti näidatud stseenis 42. peatükist: noorkaardiväelased kuulavad salaja raadio kaudu seltsimees Stalini aruannet Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 25. aastapäevaks. Seda stseeni tuleb käsitleda ligemalt, näidates seda suurt mõju, mida avaldas nõukogude rahva suure juhi kõne noortes.

* * *

Lõpuks tuleb tähelepanu juhtida mõningaile romaani puudustele. Eelkõige tuleb märkida, et partei osa partisaniliikumise organiseerimisel ei ole näidatud küllaldaselt. On tõsi, et näidatakse ka partei pöran-daalust tööd. Kuid seda ei ole tehtud küllaldase laiahaardelisusega ja, mis peaasi, pole näidatud kommunistliku noorsoo-organisatsiooni parteilist juhtimist.

Kriitika on viidanud ka neile romaani osadele, kus on kirjeldatud Nõukogude Armeed taganemist ning elanikkonna evakueerimist, ja neile ette heitnud mittetüüpilisust. Autor ei ole küllalt näinud plaanikindlust ja organiseeritust, milles tegelikult toimus taandumine ja evakueerumine. On märgitud ka mõningaid puudusi romaani keeles ja kompositsioonis. Kuid vaatamata oma puudustele on ja jääb see romaan nõukogude kirjanduse parimaks teoseks, mis on pühendatud nõukogude rahva kangelasliku võitluse kujutamisele fašistlike röövvalutajatega.*

On raske ülehinnata romaani väärtust meie kasvava sugupõlve kommunistlikul kasvatamisel. Peale põhilise idee — nõukogude patriotismi ainulaadse jõu käsitlemise — on antud vastus tervele reale küsimustele, mis meie noori huvitavad. Kuidas suhtuda koolisse ja oma vanemaisse? Milline peab olema vanemate ja laste vahekord? Milline peab olema sõprus? Kõigile neile ja paljudele teistele küsimustele saame romaani lehekülgedelt selge vastuse. Selles romaanis näitab A. Fadejev end kunstnikuna, kes tajub täielikult nõukogude korra kõige olulisemaid jooni ja kujutab sügavalt seda, kuidas need kajastuvad nõukogude inimese teadvuses.

Pärast teose läbitöötamist 7. klassis tuleks teha kirjatöö näiteks ühele järgnevaist teemadest:

1. Milliseid mõtteid, tundmusi ja püüdeid äratas minus A. Fadejevi romaani „Noor Kaardivägi“ lugemine.

2. Milline „Noore Kaardiväe“ kangelasest meeldib mulle iseäranis ja millisel põhjusel.

3. Romaani ühe stseeni täpne ümberjutustus.

4. Põhjendatud vastus ühele järgnevatest küsimustest:

a) Millised romaani stseenid ja episoodid kõnelevad meile nõukogude rahva poliitilis-moraalsest ühtsusest?

b) Mida saavutasid noorkaardiväelased oma tegevusega?

c) Miks nimelt Oleg sai Noore Kaardiväe juhiks?

Kasutatud kirjandus:

1 A. Fadejev, „Noor Kaardivägi“. Romaan. Tallinn, 1947.

2. Е. Ахутина и др., «Методические указания к хрестоматии «Родная литература» для 7 класса, Учпедгиз, 1950.

3. «Литературное чтение в школе», Москва, 1951.

4. L. Timofejev, „Vene nõukogude kirjandus“ 11. klassile, Tallinn, 1950.

* Литературное чтение в школе, lk. 685.

Ilus A. Fadejevi romaanis „Noor Kaardivägi“.

N. MAŠENKO.

Kirjanduse käsitlemisel koolis ei ole esteetika küsimused veel omandanud õiget kohta, mistõttu õpilased ei taju täielikult kirjandusteoste ideelis-kunstilist rikkust.

Juba Tšernõševski ütles: „Poeetid juhivad inimesi õilsale elu mõistmisele ja õilsaile tundmustele: lugedes nende teoseid õpime hoiduma kõigest labasest ning inetust, õpime mõistma kõige hea ja ilusa võlvust, armastama kõike üllast; lugedes neid muutume ise paremaiks, heasüdamlikumaiks, õilsamaiks.“*

See suure kriitiku mõtteavaldus veenab meid selles, et kirjandusteoste tõeliselt esteetiline tajumine on võimalik alles siis, kui teose analüüsi tulemusena saadakse täiesti aru kirjaniku ja ta kangelaste mõtete ja tundmuste ilust.

Gorki, Majakovski ja teiste nõukogude kirjanike järel kujutab A. Fadejev romaanis „Noor Kaardivägi“ sotsialistlikku tegelikkust, s. t. kajastab seda ilusat, millest on unistanud progressiivne inimkond paljude sajandite kestel. „Noor Kaardivägi“ avab kauni nõukogude tegelikkuses, õpetab nägema selles ilu, näitab, mida mõistavad nõukogude inimesed ilusa all.

A. Fadejev ja ta kangelased näevad ilusat loovas töös, sõpruses, gigantsete ümberkujundamiste argipäevades, võitluses nõukogude rahva vaenlaste vastu, kes on ühtlasi kogu progressiivse inimkonna vaenlased, rahva kangelaslikkuses kohutava hädaohu päevil. Nõukogude inimene käsitab iluna võitlust kommunismi ülesehitamise eest, võitlust rahu eest kogu maailmas. Uhkusega kõneleb Sulga nõukogude inimesest oma sõbrale Valkole surmaeelses pihituses:

„Ent kõige kallim maailmas, kelle pärast maksab elada, töötada, kelle eest maksab surra, — on meie rahvas, inimene! Ja kas on maailmas midagi kaunimat meie inimesest? Kui palju raskusi võttis ta oma õlgadele meie riigi eest, rahva ürituse eest!“

Kõik see, mille on loonud nõukogude inimene, on kallis noortele, kes on sündinud ja kasvatatud stalinlike viisaastakute ajastul. Noorkaardiväelased õppisid suurtelt juhtidelt Leninilt ja Stalinilt, proletariaadi võitlejate vanemalt põlvkonnalt — M. Frunzelt, K. Vorõšilovilt, S. Ordžonikidzelt, S. Kirovilt, M. Kalininilt, sotsialistliku töö kangelastelt õppisid nad vahele segama: „inimeste ellu, nende tegevusse, et tuua sellesse midagi oma, täiuslikumat, kiiremini ringlevat, uue sisuga täidetut“.

* Н. Г. Чернышевский о классиках русской литературы, Детгиз, М.—Л., 1949, стр. 28—29.

Noorkaardiväelased elasid enne sõda hästi, ja kui kodumaa kohale oli kerkinud hädaoht, meenutasid nad minevikku nagu midagi muinasjutulist.

Noorkaardiväelastele on võitlus ilusa elu loomise, rahva õnne eest ülimalt vaimseks naudinguks. Neid õilsaid tundmusi kasvasid neisse kommunistlik partei, komsomol, nõukogude tegelikkus, nõukogude kool.

Nõukogude kord annab noorsoole kõik võimalused tunda rõõmu kultuurist, süveneda sellesse ja luua uut. Ning seepärast fašistliku okupatsiooni ränkaskreis tingimustes, rangete katsumuste päevil õhutasid endise elu mälestused noori põrandaaluseid aktiivseks ja halastamatuks võitluseks kodumaa vaenlaste vastu.

Fadejev näeb nõukogude inimese ilu ta sügavas armastuses Nõukogude kodumaa vastu.

Noorkaardiväelaste kodumaa-armastust, armastust inimeste vastu, kes töötavad ja võitlevad, armastust kõige selle vastu, mis on saavutanud nõukogude inimesed, on näidatud raamatus suure jõuna, mis viib elu edasi, mis sisendab usku sellesse, et kangelassurm teeb inimeste nimed surematuiks.

Surma eel kahetseb Oleg Koševoi vaid seda, et ta ei saa enam võidelda õiglase, ausa korra eest oma rahva ja kogu inimkonna ridades.

Mehiselt ja kaunilt läksid krasnodonlased vastu surmale, taludes vanglas kõige julmemaid piinu.

Oma elu allutasid noorkaardiväelased ühiskonna huvidele — võitlusele kodumaa päästmiseks.

A. Fadejev süüdistab Stahhovitši-taolisi inimesi, „kellel põhiliseks liikumapanevaks vedruks on enesearmastus“. Säärased inimesed langetavad tavaliselt oma egoistlike kirgede ohvriks; nad pälvivad vaid põlgust.

Isikliku ja ühiskondliku ühtsust, mis on omane nõukogude inimestele, on kirjanik eriti ilmekalt väljendanud Oleg Koševoi surmaeelses pihitumuses: „Kuigi olen kuueteistkümne-aastane, ma ei ole süüdi selles, et mu elutee osutus nii kasinaks... Mis võib mind kohutada? Surm? Piinad? Suudan taluda neid...“

Muidugi oleksin tahtnud surra nii, et mälestus minust säiliks inimeste südameis. Kuid las suren tundmatuna... Mis siis, nii surevad praegu miljonid inimesed, samuti kui mina, täis jõudu ja armastust elu vastu. Milles võin endale etteheiteid teha: ma ei valetanud, ei otsinud kergete teed elus... Ma ei maitsenud täit õnne, mis oli mulle antud. Ja ma olen ikkagi õnnelik! Olen õnnelik, et ma ei roomanud ussina, — ma võitlesin...“

Romaan „Noor Kaardivägi“ kujutab noorsugu, kes armastab paljalt tööd, mõistab selle tähtsust elus, leiab selles ilu.

Imeteldav sõprus ja tööarmastus aitasid noorkaardiväelastel elada, võidelda, ületada üleiniimlikke katsumusi. Neid õilsaid tundmusi oli kasvatanud kool, perekond, nõukogude inimeste ilus elu, piiritu armastus rahva, kommunistliku partei ja komsomoli vastu. Sõprus nende vahel on nii tugev, et nad olid valmis igaks endaohverduseks. Vanja Zemnuhhov pidi jätma linna ja armastatud tütarlapse, kuid ta lahkus temast, et aidata oma sõpra. Samal põhjusel ei evakueeru Tolja Orlov. Ulja Gromova ei taha ära sõita ilma Valja Filatovata, oma parima sõbratarita.

Hädaohu kasvades kasvab ka noorkaardiväelaste sõprus. Nende sõprus saab võimsaks jõuks sellest päevast, kui nad andsid vande võidelda viimse veretilgani. See oli sõprus ühiste mõtete alusel, s. o. tugevaim ja ilusaim sõprus. Raadio teel kuulnud suure Stalini kõne, mis sisendas noortesse südamesse usku võidusse vaenlase üle, tugevdas nende sõprust.

Pilt aruannet lugevaist noorkaardiväelastest, kes on kobaras koos väikesel diivanil, jätab lugeja teadvusse unustamatu mulje. „Nende nägudel oli selline õnnelik sõpruse ja helge nooruse ning selle väljendus, et kõik muutub heaks... Isegi Jelena Nikolajevna tundis end nende keskel õnnelikuna ja noorena.“

Tütarlaste ja noormeeste kirgas ning puhas armastus suurendas sõprust, tegi neid ennastsalgavaiks. „Olen valmis hukkuma sinuga,“ ütles Klava, kui Vanja Zemnuhhov teatas talle eelseisvast tööst põrandaluses organisatsioonis, tööst, mis ähvardab tuua hukku. Surmaeelseil minuteil Klava Kovaljoval „võimaldus istuda Vanja kõrvale ja panna käsi ta laubale ning mitte enam lahkuda temast“.

Noorkaardiväelased on igakülgset arenenud nõukogude noored, kes unistavad kõigi töötajate täiuslikust õnnest, kommunismist. Nad on palju lugenud, eriti Kodusõja kangelastest, soovides jäädvustada oma hinges nende inimeste kujusid; nad armastasid muusikat, armastasid ilu ja püüdsid olla ilusad.

Ulja Gromova kandis juba lapseas oma päeviku lehekülgedele kõik eriti olulise, mis küündis ta teadvusse.

J. V. Stalini suurepäraseid sõnad vaprast Kotovskist, N. Ostrovski mõtted elust ja selle eesmärgist, Lermontovi mõtisklused tahtekindlusest kirjutas Ulja oma päevikusse.

Ilutunne oli krasnodonlastel sügav, loomulik. Nad võisid imetleda liilia ilu, leida selles nii peeni, tabamatuid värvivarjundeid, millele on raske leida nimetust, imetleda päikeseloojangut, steppi, kus on lauldud nii palju suurepäraseid laule. Oma hingeilu ei minetanud nad ka neil hetkil, kui vajanes olla halastamatu vaenlasele.

Noorkaardiväelaste hingeline ilu on nõukogude inimese — kauni elu looja — kõrgete moraalsete omaduste tunnistajaks.

A. Fadejev veenab oma raamatuga lugejat selles, et miski ei või lämmatada nõukogude inimeste kõlbelist ilu, et kaunis on rahva kõikevõitev jõud, mille on sünnitanud revolutsiooniline võitlus, mis on saavutatud töö ja verega.

Noorkaardiväelaste ideeline pale väljendab eesrindliku kommunismi eest võitleja sügavat ilu.

Krasnodonlased on ilusad ka kehaliselt. Nad on tugevad, mehised, päevitunud, füüsiliselt jõulised tütarlapsed ja noormehed.

Ulja Gromoval on mustad lainelised palmikud ja ilusad mustad silmad, milles taoti „oli selline hoogne ilme, nagu lendaks ta, — arvata-vasti on niisugune ilme lendaval linnul“, ütleb kirjanik. Õrn, hurmav, sarnanes ta vees peegelduva liiliaga. Tal oli sale keha, sitked jalad, kuid paindub ja tugev piht nagu külatüdrukul, kes on harjunud raske põllutööga.

Kustumatu jälje jätab mällu ka Oleg Koševoi välimus. See on kõrget kasvu laiaõlaline heledajuukseline noormees, mügerduvate lihastega, teravalt väljapaistvate soontega suure käe päevitunud labal sel hetkel, kui ta peatas ehmatuses hullunud hobuseid.

Sergei Tjulenin oli karastatud päikeses, tuules, vihmas ja pakases, ning missuguseid vigastusi ja haavu lõi talle elu, kõik kasvas kinni hetkeliselt nagu muinasjutu vägilasel.

V. Štšeglovi maal „Noor Kaardivägi“, P. Sokolov-Skali „Krasnodonlased“, T. Afonini „Surmamõistetud“, monumentaalne raidkuju, mis on püstitatud põllumajanduslikul näitusel, V. Muhhina skulptuur „Krasnodonlased“ aitavad avardada õpilaste kujutlusi nõukogude inimese esteetilisest ideaalist.

Suure kunstimeisterlusega kujutab A. Fadejev Nõukogudemaa ülevat loodust, mis samuti omandab uue ilme.

Kirjaniku elustatud loodus jagab noorkaardiväelastega muret ja rõõmu. Ka teda on tallanud, lõmastanud hitlerlase saabas, samuti nagu see on tallanud okupatsiooni alla sattunud nõukogude inimeste elu. Süngete mõtiskluste minuteil igatseb Oleg Koševoi möödunud elu, steppi, taevast, Doni öid: kas tuleb kunagi tagasi see õnnelik aeg, mil lal saab jäägitult, tervenisti sulada ühte kõige sellega, mis maailmas on lihtsat, head ja imepärast?

Käsitlenud umbes selliselt A. Fadejevi romaani „Noor Kaardivägi“ ideed ja tegelasi, esitasin õpilastele koduseks kirjandiks järgmised teemad: „Ilus A. Fadejevi romaanis „Noor Kaardivägi“, „Ilus, see on elu“ (N. Ostrovski teose „Kuidas karastus teras“ ja A. Fadejevi romaani „Noor Kaardivägi“ järgi).

Arendades valitud teemat esitasid õpilased huvitavat lisamaterjali, mis iseloomustas ilu nõukogude inimese käsituses.

Õpilased kasutavad tsitaate Nõukogude Liidu Kangelase Jevgenia Rudneva päevikust. Üks õpilane esitas ilu mõiste selgitamiseks sellest päevikust järgmise tsitaadi: „6-ndal oli pidulik istung, aga 7-nda hommikul saabusid meie ehitustele kindralmajorid Veršinin ja Naumenko. Veršininit oleme juba kord parteikoosolekul kuulnud. Ta ütles tookord, et oleme kõige ilusamad tüdrukud, sest et ilu praegu (ja üldse) ei seisne värvitud ripsmeis ja huultes, vaid selles suures töös, mida me teeme.“

Õpilaste kirjandite iseloomustamiseks esitan väljavõtte ühest kirjandist.

Lugedes öiste pommilennukite piloodi Jevgenia Rudneva päevikut, kes suri kangelasena võitluses Kertši linna eest, leiad palju ühist kommunistlikest noortest tütarlaste — Krasnodonist pärineva Ljuba Ševtsova ja moskvalase Zoja Kosmodemjanskaja eluga. Nende süda oli täis uue elu õnne, „eneseohverduse kohutavat jõudu“. 11. jaanuaril 1938. aastal Jevgenia Rudneva, olles pildi „Lenin Oktoobris“ mõju all, kannab päevikusse mõtte sellest, et varem oli „tarbetuid“ inimesi, kes ei kõlvanud eluks, keda piinasid küsimused: „Milleks ma elan? Kellele on vaja mu elu?“ Nüüd aga „on nõukogude võim loonud kõik tingimused selleks, et igaüks võiks teostada oma unistuse, olgu see kui tahes julge. Ent mina olen kommunistlik noor, ning ühine üritus on mulle kallim isiklikust (just nii suhtun ma oma elukutsesse), ja kui partei ja töölisklass seda nõuavad, unustan kauaks astronoomia, hakkam sõjameheks, sanitariks...“

A. Fadejevi raamatul „Noor Kaardivägi“ on määratu suur tähtsus nõukogude inimese esteetilise ideaali avamisel, selle ilusa mõistmisel, mida loob nõukogude rahvas.

Iga nõukogude õpetaja peab seda teost käsitlema õpilastega nii, et noorkaardiväelaste elu, võitlus ja kangelasteod tugevdaksid meie noormeeste ja tütarlaste nõukogude patriotismi, sisendaksid neisse kindlat usku Lenini ja Stalini ideede võidusse, kommunismi võidusse.

Stalini preemia laureaate tööde käsitlemisest füüsisikas.

R. KALLING,

Tallinna Õpetajate Instituudi direktori asetäitja teadusliku ja õppetöö alal.

Teaduse arengu kõrge tase on vältimatu tingimus kommunistliku ühiskonna edukaks ülesehitamiseks. Nõukogude rahvas, kes rahulikus töös rajab kommunismi helget hoonet, suunab kõik teaduse jõud rahvamajanduse ja kultuuri edasisele progressile. Bolševike partei ja seltsimees Stalin ilmutavad väsimatut hoolt nõukogude teaduse, maailmas kõige eesrindlikuma teaduse õitsengu eest.

Eesrindlik nõukogude teadus ja kultuur teenivad rahuliku loova töö üritust, kommunismi ülesehitamise üritust. Nõukogude teadus on kantud sotsialistliku humanismi õilsatest ideedest, töörahva vabaduse ja õnne eest võitlemise ideedest.

Teaduse ja kultuuri tormiline arenemine ning tõeline õitseng meie maal on sotsialistliku korra üleoleku näitajaid kapitalistlikust korrast.

Meie teaduse ja kultuuri edusammudel on määratu suur rahvusvaheline tähtsus. Nad demonstreerivad kogu maailmale marksismi-leninismi kõikevõitvate ideede suurt loovat jõudu. Nõukogude teaduse ja kultuuri saavutused on suurepäraseks eeskujuks rahvademokraatia maade töötajale, kes on astunud sotsialismi ülesehitamise teele, luues uut eesrindlikku kultuuri.

Teaduse ja töötamistöö ühendamises, teadlaste, tööliste ja kolhoosnike suure koostöös, nõukogude teaduse suurtes eesmärkides ning ülesandides teenida rahvast peitub nõukogude teaduse ammendamatu jõu allikas, meie teadlaste loominguliste algatuste läte.

Hoopis teissugune on teaduse olukord kapitalistlikes maades. Teadlaste loomisvabadusest ei saa seal juttugi olla, sest kõik, mis nende tegevuses kannab veidigi progressiivsemat iseloomu, langeb tingimata vihase tagakiusamise alla. Teaduse saavutusi ei kasutata töörahva töö- ja elutingimuste parandamiseks, vaid nende rõhumise tugevdamiseks, kaputäie kapitalistide rikastamiseks, uue maailmasõja vallapästmiseks. Seepärast on kodanlik teadus põhiliselt reaktsiooniline teadus, kajastades imperialistliku süsteemi langust ja roiskumist.

Tänu stalinlikule hoolgale on nõukogude teadus aastast aastasse saavutanud üha uusi silmapaistvaid tulemusi, lahendades edukalt seltsimees Stalini poolt nõukogude teadlastele esitatud ajaloolist ülesannet: mitte ainult järele jõuda teaduse saavutustele väljaspool meie maa piire, vaid need lähemal ajal ka ületada. Seda tõendab ilmekalt ka asjaolu, et parimate saavutuste eest teaduse, tehnika, kirjanduse ja kunsti alal antakse Stalini preemia, omistatakse Sotsialistliku Töö Kangelase aunimetust, autasustatakse ordenite ja medalitega.

Stalini preemiate määramine on kehtestatud Nõukogude valitsuse poolt üle kümne aasta tagasi seoses seltsimees Stalini kuuekümnenda sünniaastapäeva tähistamisega.

Esmakordselt määrati Stalini preemiaid enne suurt Isamaasõda 1941. a. märtsis, teist korda 1942. a. ja kolmandat korda 1943. a. Seega on kujukalt näha, et teadlaste ja leidurite tööd ei peatanud ka Isamaasõja rasked tingimused, vaid vastupidi, nõukogude inimesed leiutasid üha uusi masinaid, seadmeid, kõrgeväertuslikke terasesorte ja relvi.

Nõukogude teadlaste ja leiutajate saavutuste esiletõstmine kooli füüsikakursuses soodustab õpetamise ideelis-poliitilise ja teoreetilise taseme tõusu. See on tõhusaid abinõusid nõukogude patriotismi, nõukogude rahvusuhkuse kasvatamisel.

Stalini preemia laureaate töid on vaja tutvustada orgaanilises seoses nende küsimustega, mida tunnis parajasti käsitletakse. Sellega saavutatakse kokkuvõid ajas, mistõttu ei teki õpilaste ülekoormamise hädahoitu.

Nendeks tundideks, kus käsitletakse nõukogude teadlaste saavutusi, vene ja nõukogude teadlaste prioriteedi küsimusi ning Stalini preemia laureaatide töid, tuleb varuda aegsasti nõutavad joonised, tabelid, pildid, fotod, portreed jne.

Staatika osas on 8. klassi füüsikakursuses teema „Jõudude tasakaalu tingimused ja lihtsate mehhanismide töö seadus“. See teema nõuab mehhanismide ja masinatega tutvustamist. On kohane kõne alla võtta mitte õmblusmasin, mida soovib Sokolovi 8. klassi füüsikaõpik, vaid masinad, mille loomise prioriteet kuulub vene ja nõukogude teadlastele.

Käsitledes masinat, mis koosneb lihtmehhanismidest (kangist, plokist, kaldpin-nast jne.), võime vaatluse alla võtta kombaini, ekskavaatori ja muud kaasaegsed suurmasinad.

Kombain on Venemaa leiutus. Kombaini edasiarendajad on saanud Stalini preemia laureaatideks.

Kombaini leiutaja oli A. R. Vlassenko. 4. jaan. 1869. a. kirjutas „Zemledeltšeskaja Gazeta“, et Andrei Romanovitš Vlassenko esitas 18. dets. 1868. a. palve patendi saamiseks tema poolt leiutatud masina kohta, mis teeb korrakaht kaht tööd — lõikab ja peksab vilja. Selle kohta leiame materjali ka Volnõi majandusühingu kirja-vahetuses.

Masin, mis oli kahe hobusega veetav, koosnes kolmest osast: lõikaja, transpor-töör ja peksutrummel. See masin hoidis kokku tööjõudu 20 korda ja koristas 10 tun-niga 4 tressatini vilja.

11 aastat hiljem ilmusid andmed Ameerikas (Kalifornias) toimuvatest katsetest lõikaja ja viljapeksja ühendamise alal. Ameeriklased nimetasid oma masinat kombainiks ja see nimetus jäigi püsima.

1883. a. kirjutati „Zemledeltšeskaja Gazetas“, et Ameerika masin on väga sarnane Vlassenko masinaga.

1885. a. teatas seesama ajaleht, et Ameerikas konstrueeritud masin tarvitab töö-tamisel 24 veolooma (muulat) ja 7 inimest, kuna Vlassenko masin vajab ainult kaht hobust ja üht meest. Seega on Venemaa mitte üksnes kombaini sünnimaa, vaid Vlassenko masin oli ka sootu täiuslikum kui Ameerika oma.

Tsaari-Venemaa reaktioonilised valitsejad ignoreerisid Vlassenko tähtsat leiutust.

Alles nõukogude korra tingimustes rajati meie maal võimas kombainitööstus. Juba 1935. a. oli meie kolhoosipõldudel üle 50 tuhande kombaini.

Alates 1936. a. on Nõukogudemaa esikohal kombainide tootmise ja kasutamise alal.

Meil on praegu peedi-, kartuli-, puuvilla-, lina- ja kapsakoristamise kombainid.

Nõukogude tehnika tippsaavutuseks on iseliikuv kombaini „C-4“ leiutamine. Selle konstrueerijad on Stalini preemia laureaadid M. Pustõgin ja I. Ivanov.

See kombain liigub põllul kiirusega 2—8 kilomeetrit tunnis ja võib koristada 2 ha vilja tunnis.

Eriliselt on vaja esile tõsta puuvillakoristamise kombaini „SHM-48“, mis on konst-rueeritud Stalini preemia laureaatide Volkovi, Rosenblumi, Markovi jt. poolt.

Veel hiljuti vajab hektaar puuvillapõldu harimiseks 95 tööpäeva, millest 64 töö-päeva läks käsitsi koristamiseks, nisu puhul kulus selleks 5—7 ja lina puhul 15 tööpäeva. Seega näeme, et koristustöö puuvillapõllul nõuab palju aega. Pealegi tuleb arvestada, et puuvill ei valmi korraka, vaid valmimisprotsess kestab 60—80 päeva, mistõttu valmis puuvilla tuleb põllult mitu korda koristada.

Puuvillakombain on seadeldis, mis asetatakse traktorile „U-1“. See kombain kor-jab erilliste harjadega ära valmis puuvilla, jättes okste külge valmimata puuvilla-kuprad, sest neid ei suuda harjad okste küljest ära tõmmata. Peale kahekordset koristamist kogub kombain ära 85—90% valmis puuvilla. 8 tunni jooksul koristab ta 1,5 ha põldu, tehes seega päevas 60—80 inimese töö.

Väga tähtis on linakombain „LK-7“. See on ainulaadne masin maailmas. Ta töötab 72 inimese eest. Tema konstrueerijad M. Šlõkov, A. Majat ja A. Moissejev on autasustatud 1948. a. Stalini preemiaga.

Väga suuresti kiirendab ja hõlbustab tööd ka peedikombain.

Viimaseid uudiseid kombainide alal on iseliikuv elektrikombain, mida mõni aeg tagasi katsetati V. I. Lenini nimelise Üleliidulise Põllumajandusteaduste Akadeemia eksperimentaalbaasi põldudel.

Uus masin on põhiliselt meile tuntud iseliikuv kombain „C-4“, millel siseplah-vatusmootori asemele on pandud elektrimootor.

Uus kombain on monteeritud konstruktor V. Stepenko ja Stalini preemia lau-reaadi M. Pustõgini juhtimisel Üleliidulise Põllutöömasinate Instituudi Moskva eks-perimentaaltehases.

Lihtmehhanismide teema puhul on väga kohane käsitleda ka masinaid, mida kasutatakse kommunismi suurehitustel ja stalinliku looduse ümberkujundamise plaani elluviimisel, sealhulgas ka Eesti NSV maaparandusplaani teostamisel.

Ekskavaatorite puhul kõeldagu eelkõige Kovrovi tehases valmistatavast univerversaalsest ekskavaatorist „E-505“, mille autoreid, eesotsas nimetatud tehase konstruktiooni-büroo juhataja ins. Rebroviga, auhinnati Stalini preemiaga.

Eriti tuleb esile tõsta ülivõimsat sammuvat ekskavaatorit „EŠ-14—65“, mille konstrueerijad B. Satovski, V. Kubatšek ja teised said Stalini preemia laureaatideks.

See ekskavaator on ehitatud maapõuevarade lahtikaevandamiseks, samuti suurteks hüdrotehnilisteks ja niisutustöödeks.

Ekskavaatoril on kopp, mis mahutab 25 m³ pinnast. Noole pikkus on seejuures 55 m. Kui kopa selline suur mahutavus ei ole vajalik, siis võib ekskavaator töötada ka 75 m pikkuse noolega. Ta kaevab kuni 50 m sügavusse ja tõstab välja kuni 25 m kõrgusele. Iga selline operatsioon vältab vähem kui üks minut.

See 1050 tonni kaaluv masin liigub edasi originaalsel viisil — ta astub.

Järgnevalt võib rääkida ja näidata 1948. a. Fjodor Volkovi konstrueeritud iseliikuvat rohuniitjat „KS-10“. Üks sellistest masinatest algas tööd Võnnu masina-traktori-jaama piirkonnas 1949. a.

„KS-10“ asendab 12—15 kahehobuse rohuniitjat. Päevas võib masin niita 50—60 ha, korraga haarab ta 10 meetrit.

F. Volkovi töö on autasustatud Stalini preemiaga.

Soojusjõumasinate puhul 7. klassis, gaasi ja auru töö puhul 9. klassis ning rõhu ja rõhumeie küsimuste juures on kohane esile tuua Venemaa prioriteeti traktori ja tanki leiutamisel ning samuti näidata, et rida nõukogude teadlasi on traktori edasiarendamise tööde eest saanud Stalini preemia laureaatideks.

Teatavasti taastati alles hiljuti ajalooline töde traktori leiutamise kohta. Ajaloolised faktid kinnitavad, et esimese traktori leiutajaks oli vene mehhaanik Fjodor Blinov, aga mitte ameerika firma „Holt“, kes ehitas traktori alles 32 aastat hiljem, 1912. aastal, püüdes omandada ka linttraktori leiutamise eesõigust.

F. Blinovi traktori joonised olid ära trükitud juba 1880. a. „Vene Tehnilise Ühingu Teataja“ III ja IV köites.

F. Blinovi leiutuse katsetamisest 30. dets. 1880. a. kõneleb ka ajaleht „Saratovski Listok“ nr. 5, 8. jaan. 1881. a.

Traktor valmis 1888. a. See oli iseliikuv masin, mis omas kaht aurumasinat iga lülilu eraldi käivitamiseks ja juhtimiseks.

Samuti räägib ajalugu, et esimese sisepõlemismootoriga ratastraktori looja on Jakov Mamin, kes 1893. a. ehitas esimese ratastel iseliikuva vankri näitamootoriga. See oli kaasaegse traktori eelkäija.

1910. a. valmis Maminil maailmas esimene ratastraktor, mis oli kompressorita, omas kõrge rõhuga mootorit ning kandis nimetust „Russki traktor“.

Tsaari-Venemaal ei leidnud traktor teed põllumajandusse. Ainult nõukogude võim avas traktorile tee kolhoosi- ja sovhoosipõldudele.

Pika arenemistee on läbinud meie kodumaa traktor esimesest Blinovi aurutraktorist kuni kaasaegsete võimsate nõukogude traktoriteni „C-80“ ja „Kirovets D-35“.

Nõukogude konstruktorid J. Trepenenkov, V. Tjuljajev ja teised projekteerisid traktori „Kirovets D-35“ ja said oma töö eest Stalini preemiade osaliseks. Selles traktoris kasutatakse erilist liiki mootorit, mille löid A. Ozerski ja teised, keda samuti autasustati Stalini preemiaga.

Traktor „Kirovets D-35“ on keskmise võimsusega masin, kus petrooleumikarburaatoriga mootor on asendatud kompressioonisüütega mootoriga (diiselmootoriga).

Järgnevalt tuleks esile tõsta Stalingradi ja Harkovi traktoritehaste poolt toodetavat kompressioonisüütega (diiselmootoriga) traktorit „DT-54“, mis oma ehituselt põhib „STZ-NAT“-ile, kus petrooleumikarburaatoriga mootor on asendatud 54-hobujõulise kompressioonisüütega mootoriga.

„DT-54“ on parim traktor maailmas. Tema konstrueerijatele — Altai, Harkovi ja Stalingradi traktoritehaste töölisele eesotsas Sidelnikoviga anti Stalini preemia.

Samuti tõstame esile metsamaterjali kokkuveo traktorit „KT-12“, mis töötab edukalt metsatööstuses, asendades 9 hobust ja 12 inimest.

Traktori „KT-12“ konstrueerijad Sotsialistliku Töö Kangelane Ž. Kotin, F. Mariškin ja teised arvatavalt Stalini preemia väärilisteks.

Kui 8. klassi füüsikas käsitletakse Pascali seaduse tehnilist rakendamist, siis piirduktakse tavaliselt ainult hüdraulilise pressi tutvustamisega. Kahtlemata on vaja siia juurde lisada veel 5-tõnnilise iselaadija „4001“ (isetõstja) mudeli tutvustamine.

Iselaadija „4001“ liigub mitmesuguse kiirusega ja tõstab koormusi. Ta omab sise-põlemismootorit ja kahe õlipumbaga hüdraulilist süsteemi tõstmisseadist. Õlipumbad

tekitavad rõhku kuni 70 atm., mis võimaldab tõsta kuni 12-tonniseid raskusi. Masin, mida juhib üks inimene, võib teha 200 inimese töö.

5-tonnise iselaadija konstruktsiooni väljatöötajad ja tema tootmise organiseerijad A. Seslavin, A. Bobkov ja M. Smirnov on autasustatud Stalini preemiaga.

Olgu siis kas kütteväärtustega tutvumisel või deformatsiooni teema puhul 9. klassis tõstetagu esile, et tugeva rõhu tekitamist on vaja Tootsi turbatööstuses briketi valmistamisel. Peenendatud turvas pressitakse kokku ja saadakse väärtuslik turbabrikett. Rõhutame, et Tootsi Turbatööstus on täielikult mehhaniseeritud. 4. märtsil 1950. a. autasustati Stalini preemiaga Tootsi Turbatööstuse täieliku mehhaniseerimise eest sm. Freibergi, Paalbergi, Soonvaldi ja teisi.

Teema „Deformatsioon“ läbitöötamisel on vaja tutvustada õpilasi tahkete kehade deformatsiooniga. Tahkete kehade deformatsiooniga tutvumisel tulevad arutusele sitked, plastilised ja rabedad kehad. Nende küsimuste puhul on kohane kõnelda nõukogude teadlaste poolt leiutatud terase teisikust. Insenerid-metallurgid B. Milman ja teised töötasid aastaid selle probleemi lahendamisel, kuni lõpuks leidsid menetluse, kuidas muuta taotav malm terase tugevuseks. Menetluse autoreid autasustati selle eest Stalini preemiaga.

Uut liiki tugeva malmi erilised paremused on tema odavus ja töötlemise lihtsus. Toota võib teda harilikus sulatusahjus. See malm laseb end hästi taguda, väänata, painutada ja venitada ning kannatab välja tugevat survet. Sellest valmistatakse masinaosi. Nii näiteks valatakse kahetonnine väntvõll otsekohe vormi, mistõttu kadusid peaaegu ei olegi. Samasugune terasvõll tuleks aga välja töötada üheksatonnise terasekamakast, kusjuures seitse tonni metalli läheb laastudeks. Uut liiki malmil, terase teisikul, on suur tulevik.

Teema „Voolamise põhinähtused“ puhul 9. klassis on võimalus esile tõsta nõukogude teadlaste saavutusi hüdro mehhaniseerimise alal.

Hüdro mehhaniseerimine on selline töö organiseerimine, mille puhul pinnase purustamine ja transportimine toimub tugeva veejoo abil.

Teatavasti veejuga, mis tuleb torust läbimõõduga 1 mm 400 atm. rõhuga, lõikab graniiti, kui see asetseb toru otsast eemal 5 mm. Veejuga, mille kiirus on 90 m/sek., muutub nii sitkeks, et teda on võimatu mõõgaga läbi raiduda. Veejuga, mille rõhk on 20 atm., purustab kiviõelademeid.

Vesi pannakse ehitama, purustama ja tööle nõukogude inimese soovil. Vesi võib purustada pinnast, ehitada mullast tammi, teha mahalaadimistöid ja lõpuks tõsta kala paadist või võrgust.

Kala paadist tõstmise mehhaniseerimine oli kaua lahendamata küsimus. Välismaised teadlased lõpetasid juba aastail 1929—1930 igasugused otsingud sel alal.

Nõukogude teadlased tulid otsusele, et kala mehhaniseeritud tõstmist paadist saab teostada ainult koos veega. M. Tšernigin ehitas 1936. a. voolujoa-pumba, millega saab kala tõsta ühest ruumist teise. See pump näitas nõukogude tehnika üleolekut välismaa omast.

Kalapumba kasutatakse nüüd Nõukogude Liidu kalatööstuses ulatuslikult.

M. Tšernigini, A. Terentjevi, N. Berezini ja teiste uurimused ja leiutused on võimaldanud ehitada hüdro masinaid kalatööstusele, ülivõimsaid pinnasepumpasid ja muid hüdro masinaid, mida kasutatakse nüüd edukalt kommunismi suurehitustel. Neile leiutajale omistati Stalini preemia laureaadi austav nimetus ning anti vastav preemia.

Auruturbiinide puhul rõhutame, et neid kasutatakse rohkesti jõujaamades, laevanduses, tööstuses ja mujal. Auruturbiini kasutamisel on väga oluliseks küsimuseks turbiini käigu reguleerimine ja eriti sel korral, kui meil on tegemist turbogeneraatoriga elektrijõujaamas.

Jõujaama generaatori koormus on muutlik, mispärast peab muutuma ka turbiini suunatav aurujuga. Automaatse turbiini reguleerimise seadeldise konstrueerimisega tulid edukalt toime nõukogude teadlased V. Veller, A. Ššegljajev ja G. Kirakošjants. Nad konstrueerisid endise mehhaanilise regulaatori asemel hüdraulilise reguleerimise süsteemi, õli survele tegutsuva regulaatori. See uus seadeldis on 8 korda kergem endisest, 4 korda odavam ja palju vastupidavam. Ukski kapitalistlik riik ei oma niisugust turbiini reguleerimise seadeldist.

9. klassis õpime tundma aurumasinate ehitust. Räägime ka L. Ramzini poolt loodud otsevoolulise kalla konstruktsioonist, kuid jätame harilikult mainimata, et oma leiutuse eest on L. Ramzin 1943. a. autasustatud Stalini preemiaga.

Aurumasin on säilinud raudteel vedurina. Vedurid on oma arengus teinud läbi pika tee. Palju on vedurite täiendamiseks teinud vene ja nõukogude teadlased. Nii hakkas 1936. a. Nõukogude raudteel liikuma kondenseeriva tendriga vedur. Praegu

on meie raudteel kasutusel võimsad vedurid „JS“, „FD“ ja Stalini preemia laureaadi, Kolonna tehase peakonstruktori Lebedjanski poolt konstrueeritud „L“-tüüpi vedurid, mida sama tehas hakkas massiliselt tootma juba 1947. a.

Uhtlasi märgime, et Nõukogude Liidus osutatakse suurt tähelepanu mootorveduritele. Lenini ülesandel ehitati 1923./24. aastal Nõukogudemaal esimene mootorvedur elektri ülekandega, mis näitas häid tulemusi.

Sõjajärgsel viisaastakul suurenes tunduvalt mootorvedurite tootmine ja kasutamine. Hiljuti teatati uuest võimsast Nõukogude mootorvedurist „TE-2“, mis on ehitatud Harkovi transpordimasinate tehases Stalini preemia laureaadi M. Štšukini juhatusel. Ta vajab 4 korda vähem kütet kui parim „L“-tüüpi vedur, võib sõita 1000 km ilma veetagavara täiendamata. Ta omab 2000-hobujõulist mootorit, mille käivitamine toimub lihtsa nupule vajutamise. Liikumise ajal toimub kogu juhtimine ainult ühe kangi abil. Ta on kohandatud vedama niihästi reisi- kui ka kaubaronge kõige erisugusemais kliimatingimustes.

Sama teema raamides, olgu siis 7. või 9. klassis, käsitleme sise põlemismootoreid. See on hea teema selle poolest, et saame rõhutada vene teadlaste prioriteeti vedelkütusega töötava mootori loomise alal ja samuti tõsta esile rida Stalini preemia laureaate töid.

Teatavasti oli kaua levinud arvamus, et vedelkütusega töötava mootori leiutaja oli saksa insener Daimler (1883. a.) ja isegi Diesel (1897. a.), nagu sellest veel hiljuti kõneldi ka Sokolovi 9. kl. füüsikaõpikus, kuid alles viimasel ajal on taastatud ajalooline tõde, et esimene vedelkütusega töötav mootor ehitati Venemaal enne Daimlerit. Leiduriks oli vene mereväekapten Ognoslav Kostovitš.

Augustis 1879 esitas O. Kostovitš tollal Peterburis tegutsenud lennuringi liikmeile, kuhu kuulus ka suur teadlane prof. D. Mendelejev, juhitava õhulaeva (dirižaabli) projekti, mille jõuallikaks oli 80-hobujõuline elektrilise süütega bensiinimootor (vt. ajakirja „Vozduhoplavatelj“ nr. 16 juhtkiri, 1. jaan. 1881).

Insener S. Vorobjovi andmeil, kes isiklikult tundis Kostovitšit, lõpetati mootori ehitamine 1884. aastal. 1885. aasta esimesel poolel prooviti mootorit kõrgis katseintantsides. Mootor oli lamavate silindritega neljataktiline elektrilise süütega 8-silindriline jõumasin.

Küttesegu moodustamine teostus nelja karburaatoriga, mis sisselaskeklappide kaudu olid ühendatud vastavate silindritega. Mootori jahutamine toimus veega, milleks silindrid olid varustatud jahutussärkidega. Silindrite ja kolbide materjaliks oli kasutatud fosforprenksi. Mootor kaalus 240 kg, seega erikaal 240:80 = 3 kg/HJ.

Võrreldes Kostovitši mootorit tol ajal välismaal ehitatud mootoritega, selgub, et peale paremate tehniliste näitajate oli selle mootori juures suureks uudsuseks ka küttesegu süütamine elektriga.

Toodust järeldub, et prioriteet esimese bensiinimootori ehitamises kuulub vene leidurile O. Kostovitšile.

Kostovitšil siiski ei õnnestunud oma mootorit rakendada. Teda tabas sama saatus, mis paljusid teisi vene teadlasi ja konstruktoreid: Kostovitšile keelduti andmast riiklikku toetust, mis pidi võimaldama kokku monteerida ja katsetada dirižaablit, mille üksikosad olid täiesti valmis. Sellele ootamatule seisukohale asusid tollal tsaari-Venemaa valitsusasutusi täitnud võõramaise päritoluga bürokraadid, kes igali püüdsid takistada vene teaduse ja tehnika arengut. Maailma esimene vedelkütusega töötav mootor, Kostovitši mootor, on praegu hoiul Frunze-nimelises Lennuasjanduse ja Ohukaitse Keskmajas.

Samuti on vaja anda ülevaade kütuse isesüttimise printsiibil töötavast mootorist, mida seni nimetati diiselmootoriks. Teatavasti võitis 1892. a. saksa insener Diesel patendi kütuse isesüttimise printsiibil töötavale mootorile. Mootor omas suuri puudusi. Alles siis, kui vene tehnikud kõrvaldasid mootori konstruktiivsed puudused, ehitades uue 20-hobujõulise mootori, milles petrooleum oli asendatud odava toornaftaga, asus seda tüüpi mootor õigele arenemisteele.

Diiselmootorite näol on inimkonna kasutuses võimas jõumasin, mille arengus vene ja nõukogude insenerid ning teadlased on etendanud pidevalt eesrindlikku osa. Mõnekümnehobujõulisest masinast on arenenud võimas jõuagregaat. Nii ulatub praegu statsionaarse diiselmootori agregaatvõimsus kuni 30 000 HJ.

Kõike eelloodud arvesse võttes on selge, et pole mingit põhjust omistada kütuse isesüttimise printsiibil töötavale mootorile nimetust „diiselmootor“, kuna selle mootori tüübi tema praeguse arenemisastmeni on viinud vene ja nõukogude eesrindlik tehnika ning teadus. Seda asjaolu silmas pidades tehti Kompressioonsüütega Mootorite Komitee laiendatud pleenumil, mis peeti Leningradis 15.—17. novembrini

1949. a., ettepanek asendada nimetus „diiselmootor“ nimetusega „kompresioon-süütega mootor“.

Rida nõukogude teadlasi on autasustatud mootorite konstrueerimise eest Stalini preemiaga. Nii on traktori „Kirovets D-35“ mootori ehitajad S. Ozerski ja teised Stalini preemia laureaadid. Samuti autasustati 1950. a. tööde eest mootorite ehituse alal Stalini preemiaga V. Dmitrijevskit ja teisi.

Bensiinimootorit kasutatakse autode ehitamisel. Siin on kohane esile tõsta Nõukogudema autotööstust.

Kaasaegne autoehitus sai võimalikuks pärast bensiinimootori leiutamist Kostovitši poolt, millest oli juttu eespool.

Tsaari-Venemaal ei olnud oma autotööstust. Ainult Nõukogude valitsus rajas seltsimees Stalini juhtimisel moodsa nõukogude autotööstuse.

Nõukogude autol on seljataga pikk arengutee. Erilisi teeneid auto edasiarendamise alal on NSV Liidu Teaduste Akadeemia Masinate Instituudi direktoril akadeemik Jevgeni Tšudakovil, keha 1951. a. autasustati teistkordselt Stalini preemiaga teadusliku töö „Auto teooria“ eest.

1936. a. hakkas Gorki tehas tootma sõiduautot „M-1“; praegu toodetakse Gorkis sõiduautosid „Pobeda“ ja 1950. a. hakkas Gorki tehas tootma ka sõiduautot „ZIM“.

Sõjajärgne stalinlik viisaastak nägi ette toota 1950. a. 500 000 autot. Praegu toodetakse Nõukogudemaal 7—12-tonniseid veoautosid kompressioonsüütega mootoriga. Viimasel ajal on ilmunud isetühjendaja auto, mille kandejõud on 25 tonni.

Nõukogude valitsus on kõrgelt hinnanud autode konstrueerijaid. 1951. a. autasustati sõiduauto „ZIM“ konstruktoreid ja tootmise organiseerijaid N. Strokinit, D. Vilkovit ja teisi Stalini preemiaga.

Elekter on ala, kus on eriti suured võimalused vene ja nõukogude teaduse prioriteedi esiletõstmiseks ja Stalini preemia laureaadide tööde tutvustamiseks. Meenu-tame vaid, et Venemaa andis inimkonnale kaarleegi, elektrivalguse, elekterkeevituse, galvanoplastika, vahelduvvoolu, elektrimootori, fotoraku, raadio ja raadio-lokatsiooni jne.

Juba elektrit tundma õppima asudes märgime, et 20. sajandit nimetatakse täiesti õigustatult elektri sajandiks.

Juba Marx ja Engels kirjutasid omal ajal, et elektri rakendamine toob kaasa põhjaliku pöörde tootmises ja tehnikas. Lenin ja Stalin on alati rõhutanud, et elekter on kaasaegse tehnika aluseks ja omab revolutsioonilist osa tootmises. Kõikjal on tuntud Lenini targad sõnad: „Kommunism — see on nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine.“

Elektrit rakendatakse ikka rohkem ja rohkem tööstuses, põllumajanduses ja muudel aladel.

Kõneldes elektri rakendamisest on võimalik tutvustada õpilasi Stalini preemia laureaadi, tehniliste teaduste kandidaadi M. Tšerniginini tööga — elektrinoodaga.

Teatavasti leiutas M. Tšernigin voolujoa-pumba, millega on võimalik kala tõstmine ühest ruumist teise.

Kalapumba kasutamist otse kalapüügiks veekogust on ka juba edukalt rakendatud. Raskus seisneb siin ainult selles, et erk, elav kala ei taha minna koos veevooluga pumba. Siin tuleb appi elektriväli, mida tekitatakse vees alalisvoolu kõrgepingega elektroodide abil, kus üheks elektroodiks on pumba avatoru. Katsetel osutus, et 11-tunnine elektripiik andis 25 tsentnerit kala, kusjuures tegevuses oli vaid 2 töölisi. Elektrinoot omab kindlasti suurt tulevikku.

Teema „Elektriväl“ puhul tutvustame õpilasi elektrimahutuvusega ja kondensaatorite ehitusega, kus näeme, kuivõrd tähtis on kondensaatori ehitamisel aine, mis omab suurt dielektrilist konstanti, sest kondensaatori mahtuvus on võrdeline dielektrilise konstandiga.

Siin kõnelemegi Stalini preemia laureaadi B. Vul'i poolt leiutatud baariumtitanaadist (BA Ti O₃), uuest dielektrilisest aine, mis omab ülisuurt dielektrilist konstanti — 1400. See on sada korda suurem kui vilgukivil, vahapaberil jne.

Kondensaatori elektrimahutuvuse valem võimaldab mõista selle avastuse suurt tähtsust raadio- ja elektrotehnikas. Baariumtitanaat võimaldab mitu korda vähendada kondensaatori mõõteid ja kaalu, suurendades seejuures tema elektrimahutuvust.

Elekterkeevituse tundmaõppimisel rõhutame, et see on vene leiutus. Suur vene teadlane Lomonossov tegi juba 18. sajandi keskel tähelepaneku, et metallitükid võivad atmosfääri-elektri mõjul kokku sulada.

Tänapäeval kasutatavaid keevitamismeetodeid on palju, kuid 90% keevitamistöödest tehakse vene inseneri Slavjanovi poolt avastatud meetodi järgi.

Elekterkeevitus hakkas eriti kiiresti arenema nõukogude ajal. 1929. aastal leiutas nõukogude insener D. Dultševski keevitamise flussikihi all. Alles 1936. a. võeti sel-

tele meetodile patent Ameerikas. Keevitamist flussikihi ehk sulandusvahendikihi all propageerib praegu akadeemik E. Paton, kes on kiirkeevitamise autoriks. Akadeemik B. Nikitin on välja töötanud tänapäeval tööstuses kasutatava keevitusaparatuuri.

Akadeemik E. Paton on kiirkeevituse ala tööle eest saanud Stalini preemia 1941. a. ja 1943. a. omistati temale Sotsialistliku Töö Kangelase aunimetus.

Nõukogude teadlased on andnud meie maale universaalse keevitustraktori „UF-1250“, mis on võimeline andma 80 meetrit keevitusõmblust tunnis. See aparaat teostab kõik keevitusoperatsioonid iseseisvalt.

Universaalse keevitustraktori konstrueerisid Tehnoloogia ja Masinaehituse Keskinstituudi insenerid K. Udotov, J. Brinberg ja teised, kes autasustati 1951. a. Stalini preemiaga.

1932. a. lõi akadeemik K. Hrenov välja elekterkeevituse ja metalli lõikamise meetodi vee all, mis on täiesti uus ja väga tähtis leiutus elektriikaare rakendamise osas.

Keevitamist vee all sooritati varemini erilises kastis, mis on kinnitatud keevitamiskohale. Sellest kastist tuli vesi kõrvaldada.

Akadeemik K. Hrenovi meetodi järgi ei vajata keevitustööde puhul vee all mingit erilist kasti, sest kaar põleb omapärasel balloonis — gaasimullis, mis kaitseb kaare leeki veega kokkupuutumise eest. See mull moodustub ja uueneb lakkamatult keevitamisprotsessis, sest vesi aurustub ja laguneb siin oma koostisosadeks. Elektrood kaetakse spetsiaalse kaitsemega, mis isoleerib teda veest ja kergendab gaasimulli tekkimist; kaitse põleb ära aeglaselt teraselektroodist ja seetõttu moodustub lõpuks süvendus, kraater, mille kohale kerkib gaasimull.

Akadeemik K. Hrenovi novaatorlik leiutus on auhinnatud Stalini preemiaga.

Järgnevalt kõneldakse nihästi 7. kl. kui ka 10. kl. kursuses elektromagnetilise kasutamise tegelikust elus. Peale õpikus toodud materjali on kohane tutvustada õpilasi ka elektriballastriga „EL-B“, mida kasutatakse raudteede remonttöödel rööbaste kohaleasetamiseks.

Varem kasutamisel olnud ballastri „B-5“ juures esines rida puudusi.

Elektriballaster „EL-B“, mille on konstrueerinud Stalini preemia laureaadi V. Aljošin, G. Devjakovitš ja A. Lobanov, erineb varem kasutamisel olnud ballastrist „B-5“ eeskätt selle poolest, et seal kasutatakse raskuste tõstmiseks elektromagneteid. Peale selle on uus masin täielikult elektrifitseeritud. Töötamisel juhitakse masinat juhtimiskabiinis, olevate lülitite abil.

Teema „Elektrivoolu läbimine vedelikkudest ja gaasidest“ puhul on jälle võimalus esile tuua vene teadlaste prioriteeti galvanoplastika avastamisel ja kujukalt näidata nõukogude teadlaste saavutusi sel alal.

On teada, et galvaniseerimise puhul elektrivool lahustab metalle. Voolu toimed kandub positiivselt metallplaadilt metall negatiivsele metallesemele elektrolüüsi vannis. Peale õpikus toodud näidete kasutatakse galvaniseerimisenest veel murdunud puuri osa august kättesaamiseks. Kahekordse Stalini preemia laureaadi Gussevi ettepanekul tehakse seda järgmiselt: puuritud auku pistetakse portselantoru, mis täidetakse sobiva elektrolüüdiga. Ese, milles puur on murdunud, ühendatakse vooluallika positiivse poolusega, portselantorukesse ülalt pistetud metallriba aga negatiivse poolusega. Tavaliselt järgmiseks päevaks on murdunud puur galvaniseerimisprotsessi tulemusel lahustunud ja seega esemest kõrvaldatud.

Tihti on vaja metalletest lahustada mitte kogu pinnalt, vaid ainult teatud kohtadelt. Sel juhul kaetakse ese elektrit mittejuhtiva aine õhukese kihiga ja kohtadelt, kus soovilakse metalli „lõigata“, tuleb see kiht lihtsalt kõrvaldada (maha kraapida). Siis avaldub kogu voolu lahustav toime ainult selles kohas, mistõttu metalli „lõikamine“ läheb kiiresti.

Sel põhimõttel rajaneb ka kahekordse Stalini preemia laureaadi Gussevi anoodmehhaaniline metallide lõikamine.

Katsed näitavad, et kui kasutada suuri voolutugevusi, siis anoodlahustumise asemel tekib hoopis uus nähtus: tugeva voolu toimed kuumeneb metall lõikekohas sulamiseni ja sulanud metallosakesi võib pöörleva ketta abil sädemetevihmana lõikekohast eemaldada. Sel viisil saab metalli väga kiiresti läbi lõigata. Pöörlevaks ketaks, mille kaudu ka vool esemesse läheb, on raudplekist ketas, mis pöörleb 600—800 korda minutis. Kui kasutatakse voolu tugevusega kuni 400 amprit, siis on lõikekiirus 15—12 m/minutis.

Anoodmehhaanilise lõikamisega saame ka kõvasulamist plaadikestega varustatud lõikeriistade teri teritada.

Galvanoplastika teema juures kõneleme ka sellest, et nõukogude teadlased R. Berilov, B. Morozov ja teised näitasid kätte uued võimalused ja ettepanekud galvanoplastika kasutamiseks skulptuuri alal.

Skulptor valmistab savist kuju mudeli, mis kaetakse kipsiga. Kõvastatud ja kuivunud kipsist eraldatakse savi ja sisemine kipsi külg kaetakse grafiidi- või hõbedakorraga, mis ühendatakse juhtmetega ja asetatakse vasevitriooli lahusesse. Elektrolüüsi toimel sadestub kipsi sisemisele küljele 3—5 mm paksune metallikord ja nõutav kuju ongi valmis.

See viis vähendab 10 korda skulptuuride kaalu, mistõttu hoiame kokku palju metalli, kusjuures skulptuuride kunstiline kvaliteet on kõrge.

Galvanoplastika edukat rakendamist skulptuuris hindas kõrgelt Nõukogude valitsus, määrates R. Berilovile ja teistele 1950. a. Stalini preemia.

Elektromagnetilise induktsiooni puhul on kohane kõnelda raudteel kasutatavast autostopist, aeromagnetomeetrist ja patareideta telefonisidest jne.

Autostopp on seadeldis, mis automaatselt pidurdab rongi sel juhul, kui vedurijuht ei peaks märkama edasisõitmist keelavat valgussignaali. Autostopp on induktiivselt resonanceeriv automaatne pidurdamisseadeldis.

Kui põleb roheline signaal, siis maas oleva pooli magnetiväli ei avalda mõju veduriratta kõrvale monteeritud induktsioonipoolile ja veduri küljes olev seadeldis ei anna mingit märku oma olemasolust.

Põleb aga punane lamp, siis mõjub maas olev pool kohe veduri küljes olevale poolile ja see omakorda annab vastavate seadeldiste kaudu teada vedurijuhile punasest tules, ning kui vedurijuht ka siis ei reageeri, jääb rong 5—8 sekundi pärast ise seisma.

Autostopi ulatuslik rakendamine raudteel võimaldab kiirendada rongide liikumist.

Autostopi leiutaja A. Tantsjura on autasustatud Stalini preemiaga.

Selle teema raamides on huvitav esile tuua ka aeromagnetomeetrit. See on aparaat rauamaagilademetes uurimiseks lennukitelt.

Aeromagnetomeetri abil võib lennukilt korraka uurida 0,5—3 km laiust vööndit.

Aeromagnetomeeter võimaldab mitmekordselt kiirendada geoloogide tööd magnetiliste rauamaagilademetes otsimisel ja uurimisel.

Samuti on sel puhul kohane kõnelda ka patareideta telefonisidest.

Lõpuks mõni sõna NSV Liidu elektrifitseerimisest, mille kohta õpik annab minimaalset materjali. Kahtlemata on vaja seda täiendada arvude ja võrdlustega.

Suurt heroismi näitas nõukogude rahvas, taastades pärast Isamaasõda oma majandust, sealhulgas ka elektrijõujaamu.

1949. a. algul õnnitles seltsimees Stalin isiklikult Dneprostroi taastajaid-ehitajaid neljanda võimsa, nõukogude tehaste poolt valmistatud agregadi käikulaskmise puhul.

1950. a. autasustati Stalini preemiaga Leningradi Stalini-nimelise tehase töötajaid Jeremejevit, Vakurovi ja teisi Dneprogesile valmistatud hiigel-hüdrogeneraatori eest.

Tänavu autasustati Stalini preemiaga rühma Dneprogesi taastajaid eesotsas tööde juhataja F. Loginoviga, kes juhib Stalingradi hüdroelektrijaama ehitamist Volga jõel.

Maailma suurimate hüdroõlmede ehitamine Volgale, Dneprile ja Amu-Darjale tähistab tähtsat etappi võitluses kommunismi ülesehitamise leninlik-stalinliku programmi elluviimise eest meie maal.

Uute hüdroelektrijaamade üldvõimsus on üle 4 000 000 kilovati. See on peaaegu kolm korda suurem sellest võimsusest, mis oli projekteeritud GOELRO plaaniga 10—15 aastaks, ületades neljakordselt kõigi Lõuna-Ameerika elektrijaamade võimsuse ja võrdues 30 Ameerika Ühendriikide suure hüdroelektrijaama võimsusega, mis on ehitatud mitme aastakümne jooksul.

Kuibõševi hiigelhüdrojõujaama ehitusprojekti koostajad S. Žuk, G. Russo, N. Malõšev ja teised on autasustatud I järgu Stalini preemiaga 1951. a.

Innustatuna Lenini-Stalini partei suurtest ideedest viivad nõukogude teadlased, leiutajad, kirjanduse- ja kunstitegelased väsimatult edasi eesrindlikku nõukogude teadust, tehnikat, kultuuri ja annavad määratu suure panuse kommunistliku ülesehitustöö üritusse.

Kokkuvõtteid bioloogia-alaste õppeabinõude valmistamisest ja edasisi ülesandeid sel alal.

V. VOORE.

Nõuded bioloogia õpetamisele Nõukogudemaa koolides kasvavad aastast aastasse. Sellest sõltuvalt tuleb ka igal bioloogia-õpetajal ennast alata täiendada, tõsta oma ideelis-poliitilist ja teadusalist kvalifikatsiooni.

Bioloogia õpetamine Mitšurini ja Pavlovi õpetuse alusel asetab kõrgendatud nõudeid õpetamise näitlikustamisele, nõuab sageli olemasolevate õppeabinõude ümberkujundamist ning uute valmistamist, mis vastavad eesrindlikule nõukogude bioloogia-teadusele.

Sel puhul märgitagu, et kuigi meil tuleb müügile järjest rohkem igasuguseid õppevahendeid, jääb ikka püsima nende isevalmistamise vajadus. Pealegi on õppeabinõude isevalmistamisel suuri õpetuslikke ja kasvatuslikke väärtusi:

a) kooli seisukohalt: kool rikastub uute näitlike vahenditega; neist aga sellised, mis tutvustavad õpilast kodukoha, kodurajooni loodusega ja põllumajandusega, ongi valmistatavad vaid koolis endas; kätteantavat materjali polegi võimalik teisiti saada kui isehankimise teel;

b) õppevahendi valmistaja seisukohalt: asudes õppevahendi valmistamisele peab õpetaja mõõdapääsmatult läbi mõlema vastava tunni meetodika, peab kindlaks tegema, kuidas vastavat õppevahendit tunnis kasutada, kuidas seda kujundada nii, et see kõige paremini aitaks vastavat küsimust näitlikustada. Omavalmistatud õppeabinõu kasutamisel kontrollib õpetaja selle häid ja halbu külgi, parandab ja täiendab seda. Kõik see virgutab õpetaja loovat initsiatiivi, mis ongi nõukogude eesrindliku pedagoogi iseloomulikke jooni.

Õppeabinõu valmistajana peab õpilane süvenema vastavasse probleemi, millega kinnitab tunnis saadud teadmisi; õppeabinõu kujundamisel kasvab õpilase tehniline oskus.

Lõpuks õpetab õppevahendite isevalmistamine suhtuma neisse suurima tähelepanelikkusega, hoidma neid (see hoolikas suhtumine kandub ka ostetud õppevahenditele) ja parandama ning uuendama neid õigeaegselt.

Mis puutub sellesse, et igal õpetajal pole õppeabinõude valmistamiseks algul vajalikke tehnilisi oskusi, siis omandatakse need päris hõlpsasti vilunumate õpetajate kaasabil ja töö enese käigus.

Ka tööriistade puudumine ei saa kuskil olla takistuseks, sest õppeabinõude valmistamine ei nõua mingeid erilisi tööriistu, kuid vasar, tangid, saag, nuga, mõni pintsl ja liimpott peaksid leiduma iga kooli inventaris.

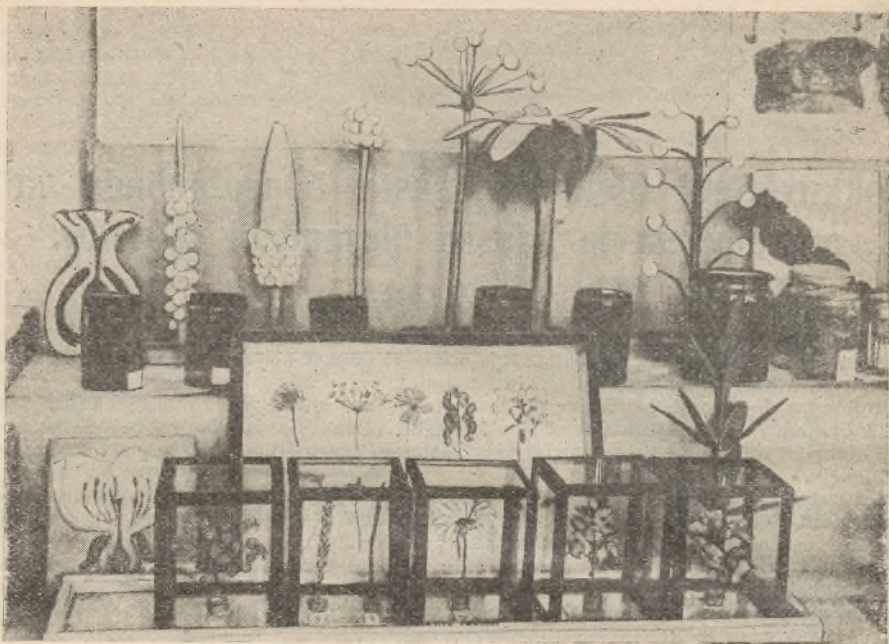
Vastava materjali puudumine on muidugi takistavaks asjaoluks õppeabinõude valmistamisel, kuid vabariigi tublide koolide praktika tõendab, et hea tahtmise korral saab sellest hõlpsasti üle (kasutatakse asematerjale, nõutatakse abi ka šeffidelt, lastevanemailt, nõukogude asutustelt jne.).

Hinnates kõrgelt omavalmistatud õppeabinõusid, otsustas ULKNU Keskkomitee koos Venemaa NFSV Haridusministeeriumiga korraldada käesoleva aasta detsembris omavalmistatud õppeabinõude näituse.

Vastavalt ELKNU Keskkomitee büroo otsusele moodustati Eesti NSV-s näituse organiseerimiseks vabariiklik orgkomitee, kuhu kuulusid ELKNU Keskkomitee, Eesti NSV Haridusministeeriumi, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi, Tallinna Õpetajate Instituudi, Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi, Pioneeride Pääle, ajalehe „Noorte Hääle“, ajalehe „Nõukogude Õpetaja“, Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Raadioinformatsiooni Komitee ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu esindajad.

Töö organiseerimiseks ja juhtimiseks kohtadel moodustati vabariigi kõigis rajoonides rajoonide orgkomiteed.

Õppeabinõude tegelikul valmistamisel pidid kohtadel etendama aktiivset osa kom-
solmi- ja pionieriorganisatsioonid ning noorte naturalistide ringid.

Väljapanekuid bioloogia-alaste õppevahendite ülevabariigiliselt näituselt. Ülal: Mehikoorma MTK õpilaste töö — õisikute ja leheseisu mudelid (sai kiituskirja); keskel: Öölla MTK noorte naturalistide väljapanek — õisikute tüübid (sai kiituskirja); all: Tallinna 4. Kk. noorte naturalistide kollektiivne töö — liivas kuivatatud õisikud (sai I auhinna).

Konsultatiivset abi õppeabinõude valmistajaile andsid Eesti NSV Teaduste Akadeemia Põllumajanduse Instituudi filiaalid ja katsepunktide juhatajad. Tallinnas aitas üritusele tõhusalt kaasa Riiklik Loodusteaduste Muuseum, andes konsultatsiooni, juhtides noorte naturalistide tööd ja andes lektoreid kursustele.

Õppeabinõude valmistamise hoogustamiseks ja populariseerimiseks ning praktiliste instruksioonide andmiseks korraldati kohtadel metoodiliste ringide töökoosolekuid, noorte naturalistide ringide lahtisi koosolekuid, organiseeriti töökogemuste vahetamist (Põlva rajoonis), noorte lektooriume (Pärnu linnas, Viljandi rajoonis) ja õpetajate kokkutulekuid, mis olid pühendatud õppeabinõude valmistamisele (Narvas).

Ulatuslikumatest üritustest kohtadel töö sisuliseks abistamiseks mainitagu järgmisi: Põlva rajoonis ekskursioonid Luunja sovhoosi, Räpina Aiandustehnikumi, Jõgeva Riiklikku Sordiaretusjaama; Viljandis ekskursioon Teaduste Akadeemia Polli Filiaali ja metoodiline näitus „Abiks bioloogiaõpetajale“; Tõrva rajoonis bioloogiaõpetajate seminar ja Paides looduse tundmaõppimise päev.

Tallinnas korraldati õppeabinõude valmistamise ülevabariigilised kursused kahel korral (märtsis ja juunis), samalaadse organiseeris septembris ka Harju Rajooni Haridusosakond. Praktilised tööd õppevahendite valmistamise alal esinesid ka Tartus ja Rakveres korraldatud bioloogiaõpetajate kursuste tööplaanis. Vanempioneeri juhtide ülevabariigilisel seminaril, mis maikuuks peeti Tallinnas, olid samuti mõned loengud pühendatud õppeabinõude valmistamisele.

Eeltoodu annab mõninga ülevaate neist arvukaist üritustest, mis korraldati seoses bioloogia-alaste õppevahendite valmistamisega. Missugused on tulemused?

Esitatud aruannete alusel võiks hinnata kogu vabariigis möödunud õppeaastal valmistatud bioloogia-alaste õppeabinõude üldarvu ümarguselt 12 000-le. Andmete puudumisel pole siinkohal võimalik anda hinnangut kõigi nende õppeabinõude kvaliteedi kohta. Otsustades aga Tallinna saadetud valik-preparaatide järgi (rajoonide paremik), peab järeldama, et samal ajal, kui enamuse õppevahendeist on kõrgel teaduslikul tasemel, esineb ka neid, mis ei vasta nõuetele.

Üldse tuli kokku ülevabariigilisele näitusele 1089 õppeabinõu, kusjuures paljud

neist, eriti herbaariumid, kätteantav materjal ja putukate-kogud, koosnesid hulgast üksikesemest. Töid esitasid kõik rajoonid, välja arvatud Kohtla-Järve linn, Loksas, Otepää, Mustvee, Põltsamaa ja Väike-Maarja rajoon.

Vastavalt näituse osakondadele oli eksponaate:

Osakond	Tabeleid	Preparaate	Kogusid	Mudeleid	Muid esemeid
Botaanika	153	123	195	18	Heinaväljasüsteemi makett, auksano-meeter, põllutööriistade mudeleid (7), klinostaat, potomeeter — kokku 11 eset.
Zooloogia	121	311	40	7	Aparaat tingitud reflekside kujundamiseks. Mesilaste taru mudel. Seadis loomade gaasivahetuse demonstreerimiseks — kokku 3 eset.
Inimese anatoomia ja füsioloogia . .	17	—	—	1	Ergomeeter (2), Dondersi aparaat — kokku 3 eset.
Darvinismi alused	34	20	2	—	
Laboratooriumi varustus		Kätteantav materjal: 12 komplekti botaanilist materjali (lehe kuju, õie ehitus), väike kantav laboratoorium, kätteantav materjal (merivist) — kokku 14 eksponaati.			
Elavnurga varustus		Akvaarium (2), terraarium (2), linnupuur, väike aknalauale asetatav kasvukast, omavalmistatud lillepotid, küvett, mikroskoobi valgustaja — kokku 9 eset.			
Ekskursiooni varustus		Liblikavõrk (2), kantav purkide kast, taimede kuivatamise raamid (3) — kokku 6 eset.			
Kokku:	325	454	237	26	Muid esemeid ja laboratooriumi, elavnurga ning ekskursiooni varustust — 46 eset.

Nagu nähtub tabelist, oli kõige rohkem esitatud õppeabinõusid botaanika alalt. Kui arvestada seda, et kogude arv on siin suhteliselt suur (195 tk.) ja et iga herbaarium koosneb vähemalt paarikümnest esemest, siis tõuseb botaanika-alaste eksponaatide osatähtsus veelgi. Enamik botaanilisi kogusid olid süstemaatilised, väiksem osa ökoloogilised; viimaseid saab osalt kasutada ka darvinismi aluste õpetamisel. Umbes 60 kogu oli koostatud mitmesugusest seemnematerjalist. Seemnekogude puhul märkigem, et paljud neist näisid olevat valmistatud kiiruga, n. ö. kaheistkümnendal tunnil, mistõttu nende kvaliteet jättis sageli soovida.

Mudelitest oli valmistatud õie ehituse (puust, plastiliinist, kipsist), õisikute tüüpide ja lehe seisu mudeleid ning kolm pigni mulaaži (savist) — ussuuri pigni hübriidiseerimise illustreerimiseks.

Üksikpreparaatide iseloomustamiseks pole meil siinkohal ruumi, nende sisulist taset peegeldavad väljaantud auhinnad (vt. „Noorte Häääl“ k. a. 16. oktoobrist ja 11. ning 22. novembrist, „Nõukogude Õpetaja“ 17. novembrist ja „Säde“ 15. novembrist) ja näituse kirjeldused vabariigi ajalehtedes.

Botaanika-alaste tabelite enamik kujutas mitšuurinlikke töövõtteid taimede loomuse ümberkujundamisel, edasi leidis siin taimemorfoloogia ja üksikuid taimeanatoomia tabeleid.

Zoologia-osakonnas olid enamuses preparaadid, kogudest olid mardikate ja liblikate omad ning limuste kodade kollektioonid (ka üks kivististe kogu), mudelitest loomade ajumudelid (pabermassist ja plastiliinist) ja seede-elundite mudelid.

Suurem osa zooloogilisi tabeleid kujutas loomade siseehitust.

Darvinismi osas olid kogudest esitatud herbaariumid „Taim ja keskkond“, peale selle paleontoloogilised ning koduloomade põlvnemist ja aretamist demonstreerivad tabelid.

Inimese anatoomia ja füsioloogia tabelid kujutasid I. P. Pavlovi

reflekside-katseid, üksikud ka inimese siseehitust. Mudelitest oli õnnestunud välja töötatud inimese kõrva mudel (Suure-Jaani rajoonist).

Omavalmistatud õppeabinõu hindame eelkõige teaduslikust küljest, juhindudes Mitšurini ja Pavlovi õpetusest. Melle on väärtuslikud need õppeabinõud, kus nähtusi ja esemeid kujutatakse liikumises, arenemises ja kus selgitatakse ökoloogilisi küsimusi; hinnatav on, kui seejuures kasutatakse looduslikku materjali. Muidugi tuleb arvesse võtta, et mõnede küsimuste näitlikustamiseks on mõõdapääsmatud tabelid ja skeemid. Hea õppeabinõu eeldab ka konstruktsiooni originaalsust. Lõpuks peame õppeabinõu juures silmas ka väljatöötuse puhtust ja korralikkust ning leidlikkust materjali valikul ja selle ärakasutamisel.

Auhindamisel tõsteti välja eksponaate, mis on valmistatud kas kooliaast saadud materjalist või siis katsete ning vaatluste andmeil, samuti aparate füsioloogiliste katsete korraldamiseks, põllutöömashinate mudelid ning kollektiivselt sooritatud töid.

Teema valiku suhtes tõsteti auhindamisel välja sellised õppeabinõud, mis kajastavad kodurajooni ja kodukoha sovhoosi või kolhoosi põllumajandust (taime- ja loomakasvatust, aretus-tööd) ja muid rakenduslikke probleeme (kahjurid, ravimitaimed, töendusliku tähtsusega loomad jne.).

Anaiütisides näituse väljapanekuid, aruandlust kohtadelt ja vabariikliku orgkomitee tööd, märgime järgmist:

Vabariikliku orgkomitee perspektiiv-tööplaan oli väga laialdane. See haaras kõikide rajoonide orgkomiteede organisatsioonilist kui ka õppevahendite tegelike valmistajate (bioloogiaõpetajad ja õpilased) sisulist juhtimist.

Tuleb konstateerida, et vabariikliku orgkomitee töö polnud küllaldaselt määral operatiivne nii organiseerimise kui ka kontrollimise mõttes. Millega muuga näiteks seletada viie rajooni eemalejäämist ülevabariigilisest näitusest.

Vabariikliku orgkomitee tööd iseloomustab õige tabavalt Vastseliina orgkomitee aruandes leiduv märkus, mis on täiesti põhjendatud: „Vabariiklik orgkomitee ei juhtinud täie tõsidusega rajoonide orgkomiteede tööd, vähe propageeriti ajalehtedes parimate rajoonide ettevalmistustööde käiku ega tutvustatud seda teistele töö parandamiseks ja hoogustamiseks.“

Vabariiklik orgkomitee ei suutnud vajalikul määral organiseerida ühe väga tähtsa asutuse, Pioneeride Palee abi, millest sõltuvalt Pioneeride Palee teaduste osakonna meetodiline abi oli minimaalne ning juhuslik.

Ka jäi haridusosakondade abistav ja mobiliseeriv osa väga tagasihoidlikuks. Nii kirjutab näiteks ELKNU Räpina Rajoonikomitee koolide ja pioneeritöö osakonna juhataja: „Haridusosakonna töötajad ütlevad, et neil puudub igasugune alus selleks (s. t. õppevahendite valmistamisele — V. V.) aktiivselt kaasa aidata.“

Vabariikliku orgkomitee mitte-õigeaegse kontrollimise tõttu on puudusi ka kohtadelt saadetud aruandeis, kusjuures mitmed rajoonid ja linnad jätsid need koguni saatmata, nagu Hiiumaa, Jõgeva, Keila, Kose, Kuressaare, Lihula, Loksa, Otepää, Pärnu-Jaagupi, Rakvere, Tartu, Türi, Valga ja Väike-Maarja rajoon ning Tallinna, Tartu ja Kohtla-Järve linn.

Kahjuks ei ilmne kõikide rajoonide aruandest, kui palju pioneere, kommunistlike noori, õpilasringe, õpilasi ja koole võttis osa õppeabinõude valmistamisest. Korraliku aruande näite võiks tuua Põlva rajoonist: tööst on siin osa võtnud 35 pioneerirühma 900 pioneeriga, 15 õpilaste komsomolialgorganisatsiooni 232 kommunistliku noorega ja 15 mitšuurinlaste ringi 620 õpilasega (26% rajooni õpilaste koguarvust).

Teistest paremini töötanud rajoonidest nimetame:

Rajooni resp. linna nimetus	Õppevahendite valmistamisest võttis osa		Õppevahendite valmistamisest osavõtnud õpilaste % rajooni õpilaste üldarvust	Rajoonis valmistatud õppevahendite arv
	ringe	õpilasi		
Pärnu rajoon	17	1094	47,5	508
Märjamaa rajoon	9	576	44,3	276
Kallaste rajoon	19	702	31,8	532
Vastseliina rajoon	10	418	24,6	437
Pärnu linn	kõikide koolide ringid	1129	29,9	479

Nõrgemaid õpilaste rakendamise osas olid näit. Väandra rajoon (6,8%), Rapla rajoon (5,5%), Tõrva rajoon (4,9%).

Millegipärast ei esinenud oma väljapanekutega Kurenurme Seitsmeklassiline Kool, kes aruande järgi oli Antsla rajoonis parimaid. Samuti ei saa põhjendada Harju rajooni Eesti Fosforiidi Seitsmeklassilise Kooli eemalejäämist nii rajooni kui ka ülevabariigiliselt näituselt. Allakirjutanu andmetel töötas see kool päris tõhusalt.

Analüüsides näituse eksponaatide teaduslikku külge, peab mainima, et taimede ja eriti selgrootute loomade määramisel esines rohkesti vigu, tihti esitati määramata materjali. Ökoloogilisi probleeme oli mõnel juhul moonutatud, ebaõigesti oli mõistatud varjevärvuse suhtelist iseloomu, moonde küsimust jne.

Omamoodi oli õppeabinõude isevalmistamisest aru saanud üks Võru rajooni koolidest, kes oli saanud näitusele kauplustest ostetud preparaadi ja kleepinud peale oma etiketid.

Mis puutub loodusliku materjali prepeareerimise tehnikasse, siis jätab see veel palju soovida: liblikad ja teised putukad on halvasti kohendatud, linnunud on tühjaks puhumata, taimed herbaariumides tükeldatud ning halvasti kuivatatud.

Mõnelgi korral esines ka lohakust ja hoolimatust õppeabinõu välises kujundamises. Mis puutub tabelleisse, siis oli enamik neist kopeeritud raamatuid ja ainult üksikud olid originaalsed (Pärnu, Tartu, Haapsalu rajoon); väärtuslikumad neist olid valmistatud kooliaias tehtud katsete ja vaatluste järgi ning antud rajooni kolhooside saavutuste alusel (Paide, Rakvere, Rapla rajoon jt.).

Tehes kokkuvõtte näitusest, selle taustal ka kogu vabariigis tehtud tööst (seda reservatsiooniga, sest mitte kõik rajoonid ei olnud esindatud ja kohati pole olnud kompetentne eksponaatide valik ülevabariigilisele näitusele), konstateerime järgmist:

Näituse vaieldamatuks väärtuseks oli see, et ta virgutab tööle ka neid koole ja õppejõude, kes seni olid väga tagasihoidlikud õppevahendite valmistamises. Ka rikastusid nii mõnedki koolid uute näitlike vahenditega. Valmistajad ise, õpetajad juhendajaina ja õpilased teostajaina, said palju kogemusi aine teoreetilises ja praktilises osas. Ka aitas näitus välja selgitada rea vigu nii organisatsioonilises töös kui ka õppevahendite tegelikus valmistamises.

Muidugi pole bioloogia-alaste õppevahendite, nagu õppevahendite valmistamine üldse hooaja üritusi, vaid alatine ülesanne. Sel alal tehtava töö edasiseks parandamiseks tuleks:

1) tõsta õpetajate kvalifikatsiooni (eriti elava looduse tundmise osas) Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi poolt väljatöötatud pikemaajalise tööplaani alusel;

2) tsentraliseerida vajalike materjalide muretsemist koolidele Haridusministeeriumi kaudu;

3) tõmmata sellele tööle kaasa õpilaste laiemaid hulki, muuta õppevahendite valmistamine kogu kooli südameasjaks; senised kogemused näitavad, et tihtilugu jätakse see vaid bioloogiaõpetaja mureks;

4) pioneeri- ja komsomolorganisatsioonidel senisest tõhusamalt kaasa aidata õppevahendite valmistamisele;

5) tööle kaasa tõmmata ka teisi ringe, nagu näit. tehnika-, foto-, geograafia- ja kodukoha uurimise ring;

6) siduda õppevahendite valmistamist suviste matkade ja pioneerilaagrite tööga ning õpilaste suviste ülesannetega bioloogias;

7) pedagoogilistel õppeasutustel erilist rõhku panna oma lõpetajate kvalifikatsioonile õppeabinõude valmistamises, ühtlasi sellega ka looduse tundmises (Miks polenud näitusel kõrgemate pedagoogiliste õppeasutuste — Tallinna ja Tartu Õpetajate Instituudi töid? Nende kohuseks oleks ju olnud esitada metoodiliselt ja teaduslikult läbitöötatud uusi õppevahendeid!);

8) rakendusteaduslike küsimuste selgitamiseks ja kogemuste vahetamiseks korraldada ülevabariigiline noorte naturalistide kohtumine põllumajanduse eesrindlaste ja bioloogide-teadlastega (koos noorte naturalistide paremate tööde näitusega ja nende tööde analüüsiga).

SEINALEHT NÕUKOGUDE KOO LIS.

Dots. A. ELANGO.

Nõukogude ajakirjanduse kui kollektiivse agitaatori, propagandisti ning organisaatori ülitähtis osa täiskasvanute elus on kõigile hästi teada. Umbes samasugust osa etendab nõukogude koolis seinaleht, mille ülesandeks on peegeldada niihästi meie Nõukogude kodumaa saavutusi kõigil kommunismi ülesehitamise rinnetel kui ka kajastada oma kooli elu: õpilaste saavutusi ja puudujääke õpingutes ning distsipliini alal, komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni ning õpilaskomitee tööd, õpilasingide üritusi jms.

Kuid seinaleht ei tohi jääda sündmuste passiivseks peegeldajaks, vaid peab ka omalt poolt aktiivselt mõjustama nende kulgu. Ta peab juhtima õpilaste tähelepanu kõige lähematele ja tähtsamatele ülesannetele, võitlema nende täitmise eest, ta peab bolševistlikult kritiseerima väärnähtusi õpilaskollektiivis, olgu õpingute või distsipliini osas, ja mobiliseerima kogu kollektiivi võitlusse nende väärnähtustega. Sellega aitab ta kaasa kollektiivi veel tihedamale liitumisele ja positiivse avaliku arvamuse kujunemisele kollektiivis. Ühtlasi on seinaleht soodsaks tribüüniks mitmesugustele õpilasingidele ja -organisatsioonidele oma ürituste tutvustamisel. Kirjanduse ja kunsti alal katsetajaile on ta soodsaks eneseavaldamise kohaks ja seega nende katsetuste stimuleerijaks.

Enamik nõukogude õpetajaid on täiesti teadlikud seinalehe tähtsast osast noorsoo kommunistlikus kasvatuses ja nad rakendavad seda töövormi üsna laialdaselt. Irkutski oblasti Preobraženski Seitsmeklassilise Kooli õpetaja I. Markov kirjutab: „Seinalehe mõju õpilastesse on suur. Tal on autoriteet nende hulgas. Mitte ühtki korrarikumise fakti, millest räägitakse lehes, ei jäeta tähele panemata. Seda arutatakse kas klassi või komsomoli koosolekul või pioneerikoondusel. Lehte loeb iga õpilane“ („Sovetskaja Pedagogika“, 1950, nr. 11, lk. 65).

Loksa Seitsmeklassilise Kooli õpetaja J. Kivila kirjutab oma kooli kogemuste najal seinalehe kasvatuslikust mõjust: „Seinalehe uut numbrit oodatakse meie koolis elevusega. Järjekindla kasvatus töö tulemusena oleme peaaegu täiesti vabanenud mahakirjutajaist ja etteüttelejaist, samuti on langenud hilinejate ja põhjuse ta puudujate protsent... Selleks on palju kaasa aidanud kooli seinaleht... Lohakalt kirjutatud kontroll tööde näidised kõrvuti laitmatult kirjutatud tööga ei jäta samuti avaldamata oma kasvatuslikku mõju... Seinaleht populariseerib meil kõiki positiivseid üritusi ja õpilaste omaalgatust õppe edukuse tõstmisel“ („Nõukogude Õpetaja“, 1951, nr. 10).

Suure pedagoogilise tähtsuse tõttu on seinaleht ka meie vabariigi koolides muutunud täiesti endastmõistetavaks asjaks. Kahjuks ei ilmu nad igal pool veel küllalt regulaarselt, vaid rohkem üksikute tähtpäe-

vade puhul; viimasel juhul ei täida nad kuigi suurel määral seinalehe pärisülesandeid.

Esineb ka niisuguseid koole, kus seinalehte antakse välja ainult sellepärast, et teistest mitte maha jääda või et seda nõuab üks või teine direktiivne organ. Tuleb ette juhtumeid, et niisugustes koolides seinalehe sisustavad kas ainuüksi või peamiselt õpetajad. Sellise formaalse suhtumise korral kaotab seinaleht oma organiseeriva ja kasvatava mõju. Sellevastu on meil vanematest vennasvabariikidest pedagoogilise kirjanduse ja ajakirjanduse kaudu teada terve rida eesrindlikke koole, kus seinaleht ilmub iga päev ja on õppejõududele asendamatuks abiliseks.

Moskva 110. Keskkooli direktor I. K. Novikov kirjutab („Kommunistšeskoje vospitanije v sovetskoi škole“, Moskva, 1950, lk-d 129—131):

„Juba kaks viimast aastat (artikkel on kirjutatud 1949. a.) annab meie kool iga päev välja ülekoolilist seinalehte nimetusega „Sto Desjatõi“. Iga päev õpilased, tulles kooli, näevad oma seinalehe uut numbrit, milles peegelduvad ja leiavad kriitilist valgustamist koolielu kõige värskemad sündmused. Seinalehe ees tungleb alatasa rühm õpilasi, kes loevad ahnelt viimaseid uudiseid. Õpilased on juba harjunud nägema iga päev uut numbrit, ajaleht on muutunud nende igapäevaseks kultuuriliseks tarviduseks ja on oma lugejate süstemaatiliseks kasvatuslikuks mõjustajaks.“

Moskva 19. Keskkoolis ilmub igapäevane seinaleht „Vperjod“ juba üheksandat aastat. Leht on muutunud koolielu peegliks. Tema alaliseks epigraafiks on V. Majakovski sõnad: „Ajaleht on meie silmad ja kõrvad, igapäevane abi igapäevases töös.“ Seinalehes näidatakse õpilaste paremaid saavutusi ja arvustatakse mahajääjaid; oivikud jutustavad oma töökogemustest, pidevalt kajastub siin komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni tegevus ning klassiväline töö. Järjekindlalt kordub rubriik „Sõnad ja teod“, milles kontrollitakse, kuidas klassid, komsomoligrupid ja üksikud õpilased on täitnud endale võetud ühiskondlikke ülesandeid. Kord nädalas on seinalehe number pühendatud mõnele kindlale teemale, näit. meie suured juhid Lenin ja Stalin, siis N. Nekrassov, N. Ostrovski, I. Repin, V. Majakovski, Moskva Kunstiteater, demokraatlik noorsugu võitluses rahu eest jne. Avaldatakse õpilaste kirju Hiinast, Bulgaariast jm. („Utšitelskaja Gazeta“, 1951, nr. 36). Ka Tšeljabiniski 1. Keskkoolis (tütarlastekool) ilmub seinaleht iga päev. On organiseeritud korrespondentide ring, kus peetakse nõupidamisi ja tehakse praktilisi harjutusi kaastöö taseme tõstmiseks. („Sovetskaja Pedagogika“, 1950, nr. 11, lk. 64).

Eesti NSV koolidest ei ole andmeid, et meil ilmuks mõnes koolis seinaleht iga päev. Tartu koolidest kogutud andmed näitavad, et enamik seitsmeklassilisi koole ja mõned keskkoolidki eelistavad kooli seinalehte välja anda 1—2 korda kuus ja ainult mõned üksikud koolid (näit. Tartu 5. Seitsmeklassiline Kool) kord nädalas. Kogemused näitavad, et harva ilmuv seinaleht kaotab oma mõju ega ärata õpilastes huvi. Tuleb pidada normaalseks, et ülekooliline seinaleht ilmuks vähemalt kord nädalas või vähemalt kord 10 päeva jooksul ja alati kindlal nädala- või kuupäeval. Siis teavad õpilased teda oodata ja jälgida. Et ringide seinalehed sisaldavad vähem päevakajalist materjali, on nende harvemini ilmumine lubatav.

Meie vabariigi koolide praktika tunneb peamiselt ülekoollisi seinalehti. Keskkoolides, kus ülekoolliline seinaleht joondub rohkem vanemate klasside õpilaste huvide järgi, on pioneeriorganisatsioonil sageli oma seinaleht. Mõnedes keskkoolides annavad ka intensiivsemalt tegutsevad aineringid oma seinalehte välja. Üldiselt tuleks võtta põhimõtteks, et seinalehti ilmugu nii palju, kui palju vastava kooli õpilaskollektiivil jätkub jõudu nende sisustamiseks. Ei ole otstarbekohane seda jõudu killustada paljude, kuid harva ilmuvate seinalehtede vahel, või pidurdada õpilaste eneseavaldamise tahet seinalehtede arvu kunstliku piiramisega.

Milline peaks olema seinalehe sisu, teemaatika?

Kooli seinaleht peab aitama kasvatada meie Nõukogude kodumaa väärikaid poegi ja tütreid, mistõttu ta ei tohi seista kõrval meie maa poliitilisest elust. Ta peab kajastama lastele arusaadavas vormis kõiki tähtsamaid ühiskondlik-poliitilise elu küsimusi. Igas numbris tuleks vähemalt üks kirjutus pühendada sellealasele teemale. Harilikult leitakse need teemad ühenduses nõukogulike tähtpäevade kalendriga: Oktoobrirevolutsiooni aastapäev, Stalinliku Konstitutsiooni päev, Lenini surmapäev, 1. mai, Nõukogude Armees aastapäev, märkimisväärsed tähtpäevad meie kodumaa kuulsusrikkast minevikust, vene ja nõukogude teadlaste, kirjanike, kunstnike, töökangelaste jt. saavutused, võitlus rahu eest — kõiki neid küsimusi tuleb seinalehes eredalt esile tõsta.

Vastavad kirjutused ei tohi aga jääda üldsõnalisteks, õpilastele juba niigi tuttavate faktide kordamiseks. Päevakohased sündmused tuleb siduda vastava konkreetse kooli õpilaskollektiivi eluga. „Seinalehest peab nähtuma, missugune on õpilaskollektiivi osa üldrahvalikes üritustes, olgu see valimis- või viljavarumiskampaania, riikliku metsatööplani täitmine või kooli küttega varustamine, kuidas võitleb õpilaskollektiiv rahuürituse eest“ (J. Kivila, „Nõukogude Õpetaja“, 1951, nr. 10).

Käsitledes Nõukogudemaa suurte inimeste elu tuleb näidata, kuidas nende töö on kasuks meile kõigile ja kuidas nad on eeskujuks noortele. Kirjutades eelseisvatest valimistest võime lähtuda just õpilaskonna osast valimiste läbiviimisel; kirjutades meie rahva töövõitlustest näitame, et õpilase peamiseks tööks on õppimine, mida ta peab tegema samasuguse hoole ja andumusega, nagu meie rahvas täidab oma kohustusi vabrikutes ja põldudel.

Praegu, kui kogu meie rahva meeli köidab võitlus rahu eest, omab see teema eriti suurt aktuaalsust ka koolide seinalehtede suhtes. Oktoobrikuu algul pühendasid peaaegu kõik Tartu koolid oma seinalehed rahu eest peetavale võitlusele. Paljudes sel puhul avaldatud kirjutustes lubasid noored senisest veelgi hoolsamini õppida, et sel teel jõukohaselt teenida rahuüritust.

Tartu 2. Keskkooli 5. rühma pioneerid teatavad oma kooli pioneeride seinalehes „Tuleviku Ehitajad“ (nr. 1, sept. 1951), et nad on viinud läbi salgakoonduse teemal „Rahu kaitseks“ ja sel puhul vastu võtnud otsuse püüda, et järgmiseks koonduseks ei oleks nende salga pioneeridel ühtki puudulikku hinnet. Tartu 3. Keskkooli õpilased seovad oma rahu- tahte vanametalli kogumisega, millest kirjutatakse ka nende kooli seinalehes „Nõukogude Õpilane“ nr. 2, 1951. Kuivõrd kiiresti õpilaste seinaleht on suuteline kajastama meie ühiskondliku elu suursündmusi,

tõendab näit. Tartu 2. Keskkooli seinalehes „Oma Sulega“ nr. 3 (okt. 1951) ilmunud artikkel, kus ainult mõni päev pärast seltsimees Stalini vastuste avaldamist „Pravda“ kirjasaatjale aatomirelva asjus kirjutati: „Seltsimees Stalini vastus aatomirelva kohta on suureks üleskutseks rahule kogu maailmas . . . See annab määratu suurt jõudu kõigile rahuarmastavatele rahvastele ning süvendab usku ülemaailmse rahu kaitsmise üritusse.“

Teiseks tähtsaks teemaderühmaks kooli seinalehes on kooli siseelu küsimused. Kooli seinaleht peab esile tooma kooli saavutusi ja puudusi ülekoolliselt kui ka üksikute klasside kaupa. Tuues konkreetseid fakte kooli elust, ei tohi aga seinaleht neisse faktidesse „ära uppuda“: seinalehele on tarvis valida kõige tüüpilisemad, tähtsamad, kooli elu kõige enam iseloomustavad faktid. Kõrvuti vigade ja puuduste arvestamisega tuleb näidata ka koolikollektiivi ja selle üksikute lülide: õpilaste, ringide, klasside jt. saavutusi. Tuleb silmas pidada M. Gorki tarka nõuannet: „Kirjutada halvast on vajalik . . . Kuid mida märgatavamalt on alla kriipsutatud, mida selgemalt on seletatud head — seda selgemini paistab silma halb, seda häbistavamana ta tundub . . . Pole ülearune meeles pidada, et kiitus arstib inimesi edukamalt kui laitus.“

Kriitika, mis ühele või teisele väärnähtusele osaks saab, peab olema konkreetne ja printsiipaalne, tuues esile ka asjaosaliste nimed*. Pahede üldsõnaline mainimine ei mobiliseeri võitluse nende vastu ega kohusta kedagi otseselt samme astuma nende kõrvaldamiseks. Mõned koolid (näit. Loksa Seitsmeklassiline Kool) on praktiseerinud, et seinalehes avaldatud kriitikale nõutakse asjaosalistelt vastust — see kasvatab tõsist suhtumist kriitikasse ning õpetab oma vigu ja puudusi analüüsima. Uhtlasi tõstab see kriitika efektiivsust ja seinalehe kasvatuslikku mõju üldse.

Õppimise metoodika, päevarežiimi ja isikliku tervishoiu küsimused peavad seinalehes pidevalt käsitlemist leidma. Eesrindlikumad õpilased võivad teisi tutvustada oma kogemuste ja saavutustega sel alal. Suunavaid kirjutusi tuleb aga paluda õpetajailt ja lastevanemailt. Mõnikord võib kasutada ka väljavõtteid trükisõnast — raamatutest, ajakirjadest, ajalehtedest.

Seinaleht peaks järjekindlalt tooma ülevaateid ja retsensioone noorsoole lugemiseks sobivast kirjandusest ja seega osa võtma õpilaste klassivälise lugemise suunamisest ning juhtimisest. Noored lugejad peaksid siin avaldama oma muljeid loetud teostest. Aeg-ajalt tuleks anda metoodilisi juhendeid õige lugemise kohta, kasutades selleks otsarbeks kas õpetajate kaastööd või väljakirjutusi trükitud allikatest. Ka teatri- ja kinoetenduste ning kontsertide kriitikale tuleks anda ruumi.

Ei tohi unustada, et noored armastavad nalja, huumorit ja nuputamist. Karikatuuride ja följetonide abil saab mõnikord veel paremini kui surmtõsise kurjustamisega võidelda kollektiivis esinevate väärnähtuste vastu; mitmesugused mõistatused, ülesanded, ristsõnamõistatused, viktoriinid jms. pakuvad aga suurt huvi paljudele selle ala harastajatele.

Seinalehes peab kindlasti leidma koha laste kirjanduslik looming: jutukesed, luuletused ja kirjeldused. Arvesse võttes seda, et seinalehte

* Õpetajate ja kooli administratsiooni kritiseerimine õpilaste seinalehtedes ei ole teatavasti lubatud.

loetakse püstijalu, ei või need olla pikad. Pikemate ilukirjanduslike katsetuste jaoks tuleks välja anda käsikirjaline ajakiri. Lisaks teksti täiendavatele joonistele ja illustratsioonidele saab paigutada seinalehte ka väiksemamõõtmelisi joonistusi.

Niinimetatud kroonikaosa, s. t. ülevaated komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni tööst, ringide koosolekuist ja muust klassivälisest tegevusest, ei tohi kujuneda seinalehes domineerivaks, kuid ei või ka ära jääda, sest selles peegeldub õpilaskollektiivi isetegevus. Selle osakonna toimetamisel tuleb eriti hoiduda hädaohust langeda „protokollistiili“, kuivade aruannete koostamisse.

Mõningates seinalehtedes on avaldatud ka väljalõikeid trükitud aja-lehtedest, eriti piltide osas. Kui need pildid otseselt täiendavad, illustreerivad mõnd seinalehe kirjutust, siis on nende avaldamine täiesti loomulik. Üldiselt tuleb siiski silmas pidada, et seinaleht ei kasvata mitte ainult sellega, et teda loetakse, vaid ka sellega, et õpilased temale kirjutavad ja teda toimetavad. Sellepärast on ta väärtus seda suurem, mida enam ta tugineb õpilaste endi kaastööle.

Loetletud alad ei tarvitse ega saagi esineda igas seinalehe numbris. Nad moodustavad vaid selle peamise küsimuste ringi, mille piirides seinalehele kaastööd tuleks hankida. Mõnikord on otstarbekohane pühendada terve seinalehe number üheleainsale teemale, eriti meie ühiskonna suurte tähtpäevade ja ürituste puhul, nagu nõukogude rahva võitlus rahu eest, sõjaõhutajate vastu. Aga ka koolielu ise dikteerib mõnikord seinalehe temaatika: eksamite eel on põhjust taas tähelepanu juhtida õppimise meetodikale, kooli lõpuklassides — kutsevaliku ja edasiõppimise küsimustele, õppevaheaegade eel — nõuannetele vaba aja kasuliku veetmise kohta jne.

Mõningates koolides esineb ebaõige tendents täita seinaleht alati peamiselt üldpoliitilise ja päevakajalise materjaliga, jättes kõrvale kooli siseelu küsimused. Muidugi peab üldpoliitiline elu tingimata kajastuma kooli seinalehes, kuid seinalehe ülesanne ei piirdu sellega. Fakt, et seinaleht on antud kooi, klassi või organisatsiooni häälekanaja, paneb talle kohustuse teravalt jälgida, analüüsida, arvustada ja suunata selle kollektiivi elu.

Seinalehed on peeglik, milles näeme klassi ja kooli õppe-kasvatustööd tervikuna. See peegel peab kõike näitama õigesti. Mingil juhul ei tohi seinalehes lubada isiklike arvete õiendamist ega „sõbramehelikku“ kiitust. Iga artikkel tuleb seinalehe toimetuse kolleegiumis seinalehe eest vastutava õpetaja osavõtul asjalikult läbi arutada, selle vead ja eksimused ära parandada, või ka kogu lugu ümber töötada.

Ajakirjas „Sovetskaja Pedagogika“, 1950, nr. 11 on avaldatud nelja kooli kogemused seinalehtede väljaandmise alal. Vaatleme, millised temaatilised rubriigid on nende koolide seinalehtedes esindatud.

Irkutski oblasti Preobraženski Seitsmeklassilises Koolis jaguneb seinalehe materjal 6—8 rubriiki: juhtkiri, „Meie kalender“ (siin kasutatakse seinakalendri ja kesk- ning kohalike ajalehtede materjale), õppetöö eesrindlased, õpetajate märkusi üksikute õppeainete alalt, väljalõikeid ajalehtedest, meie looming (õpilaste parimad kirjandid, luuletused, joonistused), kroonika, kriitika.

Tšeljabinski 1. Keskkoolis (tütarlastekool) koosnes seinaleht järgmistest rubriikidest: juhtkiri, täiendavat materjali juhtkirja juurde, meie elu, meie looming, kas tead?, huumor.

Molotovi oblasti V.-Mullinski Keskkooli 10. klassi seinalehel olid järgmised rubriigid: sündmused ja isikud, klassi elu, retsensioonid ja vastukajad, „Viimane veerg“ (nalju ja mõistatusi).

Moskva 95. kooli 7-b klassi seinalehel oli algul kolm rubriiki: pioneeride elu, klassi elu, nalja ja naeru; hiljem loobuti üldse sisu planeerimisest rubriikide järgi ja iga seinalehe number planeeriti ühele kindlale teemale. 1950./51. õppeaasta esimese veerandi temaatika oli järgmine (seinaleht ilmus kord nädalas): 1. Õppeaasta alguseks. 2. Tankistide päev. 3. Koduste õppeülesannete täitmine. 4. Nekrassovi looming. 5. Sõprus klassis. 6. Nõukogude Liidu Kangelase Jura Smirnovi kangelastegu. 7. Oleg Koševoi. 8. F. E. Dzeržinski. 9. Raamatunädal. 10. Õppeveerandi kokkuvõte.

Eriti huvitavaks kujunes selles klassis seinalehe 7. numbriga toimetamine, mis oli terveni pühendatud Oleg Koševoi. Pioneerid käisid näitusel „Komsomol ja noorsugu Isamaasõjas“, valmistasid noorkaardiväelaste juubelialbumi, lugesid läbi teose „Noor Kaardivägi“ ja pühendasid sellele teosele piduliku pioneerikoonduse. Olegi emale Jelena Nikolajevnale kirjutati kiri. Kõike seda oli vaja kajastada seinalehes. Nii kujunes numbriga sisu järgmiseks: 1. Juhtkiri — „Olla niisugune nagu Oleg Koševoi“. 2. Muljeid näituselt „Komsomol ja noorsugu Isamaasõjas“. 3. Meie kiri kangelase emale. 4. Kuidas möödus pidulik koondus. 5. Noorkaardiväelastele pühendatud album. 6. Oleg Koševoi pühendatud fotoleht. 7. Mida õpetab meile Fadejevi „Noor Kaardivägi“.

Selle seinalehe numbriga temaatika ja seinalehe enda ettevalmistamine on heaks näiteks, kuidas kollektiivis, kus elatakse intensiivset ühiskondlikku elu, seinaleht kasvab vahetult välja kollektiivi elust ja peegeldab seda kõiges tema rikkuses.

Seinalehe temaatiline planeerimine pikema aja peale ette, näit. terveks õppeveerandiks, on tähtis ja oluline, kuid vastavat põhiteemat käsitlev materjal ei tohiks täita kogu seinalehe numbrit. Igas numbris tuleks osa ruumi reserveerida koolielu aktuaalsetele sündmustele, mida ette näha ei saa. Tartu 5. Seitsmeklassilises Koolis ja Tartu Õpetajate Instituudi Harjutuskoolis on juba mitmendat aastat toimitud nii viisi.

Seinalehe välismuuseumi olgu maitsekas ja dekoratiivne, kuid ei ole õige välimust liialt rõhutada. Esikohal olgu elav, nõukogulikult ülesehitav, värske ja lapsepärane sisu. Mis kasu on kunstipärasest ja kaunist seinalehe raamist, kui sisu on vananenud ja igav. Säärane seinaleht ei meelita õpilasi ligi ega kasvata kedagi.

Et vähendada õpilaste vaeva seinalehe kujundamisel, on soovitatav valmistada püsiv seinalehe alus, millele kinnitatakse lahtiste lehtedena seinalehe materjalid. Mõningates koolides (näit. Moskva 110. Keskkoolis) valmistatakse ka püsivad rubriikide pealkirjad.

Seinalehte loetakse seistes, kusjuures korraga peatub seinalehe ees harilikult mitu inimest. Seepärast on oluline tähtsus seinalehe formaadil. Formaadi küsimust on lahendatud mitmesuguselt: 1) olenevalt sellest, kas on tegemist kogu kooli või ainult ühe klassi seinalehega — esimene peab olema suurem, teine — väiksem; 2) olenevalt ilmumise sagedusest — sagedamini ilmuv leht võib olla väiksem, harvemini ilmuv olgu suurem; 3) olenevalt seinalehe tähtsusest — suurte pidupäevade või mingi eriti aktuaalse päevaküsimuse puhul väljaantav seinaleht võiks olla suurem harilikust. Veergude arv seinalehes võiks olla 6—8, kusjuures veerg ei tohiks olla üle 10—12 cm lai.

Seinalehe pikkuse ja laiuse suhteks on sobiv võtta 1×2 .

Seinalehe nimetus olgu lihtne, lühike ja mobiliseeriv, ühtlasi ka seoses lehe väljaandjatega. Seinalehe väga sageli esinevaiks nimetusteks on näiteks: „Noor Stalinlane“, „Leninlikul Teel“, „Leek“, „Säde“, „Kiir“, „Meie Raport“, „Kooli Elu“ jne.

Seinalehe nimetus peab olema selge ja loetav. Tähtede kõrgus võiks olla 5–10 cm. Seinalehe pea all tuleks tingimata ära näidata, kelle häälekandjana seinaleht ilmub (kooli, klassi, pionieriorganisatsiooni, mõne ringi vms.), ilmumise kuupäev, seinalehe järjekorra number ja toimetuse koosseis. Väga paljudel seinalehtedel puuduvad need andmed kas täiesti või osaliselt, eriti sagedane on ilmumise kuupäeva puudumine.

Seinalehe materjali paigutamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et juhtkiri peab asetsema seinalehes silmapaistval kohal; selleks peetakse teatavasti vasakpoolse või keskmise veeru ülemist osa. Seepärast materjal, mida tuleks lugeda esimesena, tuleb alati paigutada vasakpoolsele esimesele veerule või keskmise veeru ülaossa.

Artiklite pealkirjad on soovitatav teha mitmevärvilised.

Illustratsioonivõtteid seinalehes on samuti tõhus kasvatuslik vahend. Illustratsioonivõtteid seinalehes on foto, karikatuur, õpilase joonistus, joonistuse väljalõige ajalehest või ajakirjast, diagramm jne. Eriline tähtsus on seinalehes karikatuuril. Karikatuuri puhul tuleb aga taotleda, et see ei kutsuks vaatajas esile üksnes lõbusat naeru, vaid mobiliseeriks teda ka võitlusse kujutatud pahe vastu.

Kuidas paigutada seinalehte illustratsioonid?

Kui illustatsioon on seoses mingi kindla artikliga, siis on kohane paigutada ta artikli vahetusse lähedusse. Kui illustatsioonid on iseisvad, siis, nagu artiklitegi puhul, tuleb olulisem neist paigutada silmapaistvamale kohale ja alles selle järele teised.

Seinalehe toimetamise ja sisustamise pearaskus peaks lasuma õpilaskonnal, kuid tingimata õpetajate üldjuhtimisel. Koolides, kus seinaleht ilmub sagedamini, tuleks luua mitu toimetust, et vältida üksikute õpilaste ülekoormamist ja võimaldada paljudele arendavat praktikat seinalehe toimetamisel.

Moskva 110. Keskkoolis, kus seinaleht ilmub iga päev, luuakse igal aastal 26 toimetust, igaühes 8–10 õpilast. Igasse toimetusse kuulub üks õpilane igast klassist, alates 6-ndast. Et kuus on normaalselt 26 tööpäeva, tuleb igal toimetusel kord kuus aktiivselt osa võtta seinalehe väljaandmisest. Peaaegu kõik vanemate klasside õpilased on toimetuste vahel ära jaotatud, omandades seega kasulikke kogemusi sel alal. Iga toimetuse eesotsas on õpilane, kes vastutab kogu toimetuse töö eest. Direktori korraldusega suunatakse iga toimetuse juurde üks õpetaja vajaliku abi osutamiseks ja kontrolli teostamiseks. Kõikide toimetuste tööd reguleerib peatoimetaja, ULKNU koolikomitee liige, kellel on üks abi, ja kaks peatoimetuse liiget. Nende ülesandeks on iga seinalehe number toimetuselt vastu võtta ja enne avaldamist läbi vaadata. Nemad hoolitsevad ühtlasi, et toimetuste töös ei tekiks lünki. Kord kuus kogunevad kõikide toimetuste juhid peatoimetaja juhtimisel nõupidamisele, et läbi arutada möödunud kuul ilmunud seinalehe numbrite puudused ja head küljed, et nendest õppida edaspidises toimetamistöös.

Õpilaste hulgaline osavõtt seinalehe toimetamisest ja sisustamisest õpetab neid oma kooli elu teadlikult jälgima, teraselt tähele panema kõike positiivset ja head, aga ka kõike negatiivset. Kõik koolis on rohkearvuliste erikorrespondentide ja toimetajate kriitilise pilgu all. Samasugust toimetamisviisi rakendatakse Moskva 19. Keskkoolis.

Omamoodi toimis Moskva 95. kooli 7-b klassi juhataja I. Andrijenko oma klassi seinalehe väljaandmisel. See seinaleht ilmus kord nädalas. Kõnealuses klassis oli kolm pioneerisalka, mistõttu klassijuhataja pani ette, et salgad järjekorras toimetaksid seinalehte. Iga salk valis selleks 5-liikmelise toimetuse, kusjuures kogu rühm valis peatoimetuse. Igaks veerandaastaks koostati seinalehe temaatiline plaan. Harilikult kaks päeva enne seinalehe ilmumist peeti rühmanõukogu laiendatud koosolek, kus kuulati ära vastava numbri toimetuse aruanne ja tutvuti numbri sisuga, tehes selles vajaduse korral muudatusi ja parandusi. Pärast numbri ilmumist arutati selle sisu klassi üldkoosolekul asjalikult läbi. I. Andrijenko soovib seda kõikjal teha, kuna sellel on suur kasvatuslik tähtsus. Et anda välja paremat numbrit, käisid paljud toimetajad teistes Moskva koolides tutvumas sealsete seinalehtedega. Klassis polnud ühtki õpilast, kes poleks seinalehte kirjutanud vähemalt 2—3 sõnumit veerandaastas („Sovetskaja Pedagogika“, 1950, nr. 11, lk. 58 jj.).

Eesti NSV koolides on seinalehe toimetamisel levinud kaks ebaotsarabekohast moodust. Mõningad koolid usaldavad ülekoollilise seinalehe toimetamise üksikutele klassidele kindlaksmääratud järjekorras. Selle tagajärjel muutub kooli seinalehe iga number otsekui eri klassi häälekandjaks ja kaob side koolikollektiivi kui tervikuga. Teistes koolides aga moodustatakse 5—7-liikmeline seinalehe toimetus kas aastaks või poolaastaks ja see toimetab siis kõik ilmuvad seinalehe numbrid. Selle tagajärjeks on kaastööliste vähene arv ja toimetuse liikmete tööga ülekoormamine. Arvan, et kõige otstarbekohasem oleks Moskva 110. Keskkooli eeskujul moodustada vanemate klasside õpilastest niipalju toimetusi, kuipalju poolaastas või õppeaastas kavatakse välja anda seinalehe numbreid, nii et iga toimetus toimetaks ainult 1—2 numbrit. Töö ühtlustamiseks ja lünkade vältimiseks tuleks moodustada väiksemakoosseisuline peatoimetus eesotsas mõne õppejõuga. See moodus võimaldab suuremat hulka õpilasi aktiivselt kaasa tõmmata seinalehe tööle ning muuta seinalehe kogu koolipere tõeliseks häälekandjaks.

Mõnes koolis on ülekoollilise seinalehe toimetamisel kombeks igas klassis, ringis jm. kollektiivis määrata kindlad kirjasaatjad, kes peavad seinalehte oma kollektiivi elust informeerima. Need kirjasaatjad tunnevad endid eelkõige oma kollektiivi esindajatena ja püüavad sageli tendentslikult oma kollektiivi üritusi ülistada. Selle asemel tuleks eelistada seinalehe peatoimetuse juurde korrespondentide aktiivi loomist, kellele korraldatakse seminari-taolisi harjutusi kaastöö alal ja kellega arutatakse läbi kaastöö. Korrespondentide aktiivi liikmed tunnevad endid kõigepealt seinalehe toimetuse esindajatena ja vaatlevad kõike koolis toimuvat arvustava pilguga. Niisuguse aktiivi olemasolu ei tohi muidugi takistada kaastöö tegemist ka nendel õpilastel, kes otseselt ei kuulu sinna aktiivi.

Koolides, kus seinalehe toimetamine on rajatud nii laiale alusele, ei tarvitse toimetus kunagi kogu numbrit ise täis kirjutada. Mõningate

õpetajate kurtmine, et õpilased ei armastavat ega oskavat seinalehele kaastööd teha, tõendab vaid, et neil õpetajail ei ole veel õnnestunud oma õpilasi sellele tööle vajalikult kaasa tõmmata ja vahest koguni seepärast, et nad on liiga palju ise õpilaste eest seinalehe toimetamise tööd ära teinud. Täiesti võõrastav oli näha, et näit. Tartu 6. Keskkool avas käesoleva õppeaasta kahe seinalehe numbriga (üks vanematele, teine noorematele klassidele), mis mõlemad olid algusest lõpuni õpetajate poolt sisustatud.

Mõnes koolis on õnnestunud tõsta õpilaste huvi seinalehe vastu klassidevahelise võistluse teel parimale seinalehe numbrile.

Kogemused näitavad, et seinalehte võib välja anda juba 1. klassist alates. Toome siinkohal näiteks Gorki oblasti autotehase kooli kogemused. Selle kooli 1. klassi õpetaja B. Orlovski jutustab: „Lapsed kogusid sõnumeid, valisid ja lõikasid välja illustratsioone, värvisid pilte, koostasid pealkirju ja piltidele allkirju. Kogutud materjali vaatas läbi 5-liikmeline toimetus koos õpetajaga, tegi valiku, parandas ja alles siis anti seinaleht välja.

Esimese numbriga jaoks saadi joonistusi enam kui 20 lapselt, 12 aplikaatsiooni ja ainult 4 sõnumit, igaüks 3—4 rida pikad. Esialgu seinaleht „Väikemees“ koosneski peamiselt joonistustest ja nende allkirjadest.

„Väikemehe“ teise numbriga väljaandmine langes ühte Nõukogude Armees aastapäevaga. Vasakpoolses ülemises nurgas oli rahvaste armastatud juhi J. V. Stalini ilus portree, selle kõrval laste poolt välja lõigatud suur pilt, mis kujutas Nõukogude Liidu marssalit K. J. Vorosilovit ratsahobusel, alla aga olid kogu lehe pikkuses hoolikalt kleebitud pildid Nõukogude Armees elust, mis olid ajakirjadest välja lõigatud.

Edasi loosung „Elagu Nõukogude Armees!“ All märkus: „Meie Nõukogude Armees on tugev. Ta kaitseb kindlalt Nõukogude riiki. Me armastame teda väga.“

Kõrvuti joonistusega „Tunnimees“ oli õpilase käega korralikult kirjutatud tunnimehele pühendatud luuletus.

Kolmas veerg oli pühendatud kooli elule. See algas õpetaja väikese märkusega: „On möödunud pool õppeaastat. Paljud teist, lapsed, õppisid hästi. Eriti hästi õppis Nata. Temal on kõikides ainetes „väga head.““ Juurde oli paigutatud Nata väike foto ja kõrvuti sellega õpilase Liza märkus: „Hakkan paremini õppima. Püüan õppida „väga headele“ nagu Nata.“

Edasi olid selles numbris laste joonistused ja mõistatused.

Teise õppeaasta lõpul võis selles 1. klassis näha juba hästi monteeritud suuri seinalehti, kus peegelduvad laste loominguga üsna mitmekesised vormid“ (A. F. Rodin. „Vneklassnaja rabota v natšalnoi škole“, 1940, lk. 121—122).

Kogemused, mis õpilased omandavad kooli seinalehtede toimetamisel, ergutavad neid ka trükitud laste- ja noorsooajakirjandusele kaastööd tegema. Seega aitab kooli seinaleht palju kaasa selleks, et meie noortest kujunevad teadlikud nõukogude inimesed, kes oskavad kõike enda ümber toimuvat näha kriitilise, hindava pilguga ja oma väärtuslike kogemusi jagada teistega. Ei ole kahtlust, et noortest seinaleheaktivistidest kasvavad ka teadlikud nõukogude ajakirjanduse lugejad, keda ajaleht seob kogu meie Nõukogude kodumaa mitmepalgelise eluga.

Seinalehe kunstilisest kujundamisest.

A. RIDALI,

Tallinna Õpetajate Instituudi vanemõpetaja.

Taotledes seinalehe sisukust ei tohi hooletult suhtuda ka selle välisesse kujundamisse, sest juhul, kui lehe materjal on halvasti paigutatud, maitsetute värvide ja kirjadega üle kuhjatud, on seda ebameeldiv vaadata ja raske lugeda. Artiklid olgu kirjutatud ilusa ja loetava käekirjaga, millest järgneb, et seinalehe kujundamisele tõmmatagu kaasa kooli resp. klassi parimad kirjutajad ja andekaimad joonistajad. Kõrgemates koolides ja tööstustes kasutatakse aja kokkuhoiu mõttes masinakirja, ülesvõtteid ja muud tehnilist abi.

Esimeseks tähtsamaks nõudeks seinalehe kunstilisel kujundamisel on sisule vastava vormi taotlemine. Seejuures ei tule vormi all mõelda ainult seinalehe alust, vaid peamiselt just artiklite pinda. Nii võiks Stalinliku Konstitutsiooni päevaks artiklite ossa paigutada seltsimees Stalini kaunistatud pildi, oktoobripidustusteks — Lenin kõnelemas soomusautolt 1917. a., Tallinna hitlerlikest okupantidest vabastamise tähistamisel — joonistus või ülesvõte Punaarmee saabumisest Tallinna, rahvusvahelise naistepäeva puhul — pilte eesrindlikest naistest jne.

Kuna seinaleht peab kajastama tingimata ka kooli või klassi siseelu, ei tohiks puududa vastavad illustratsioonid ja karikatuurid. Seejuures tuleb silmas pidada, et need illustratsioonid ei oleks monotoonsed ja staatilised. Täielikult ei saa loobuda ka fotode ja kunstnike reproduktsioonide kasutamisest, sest on terve rida momente, mida õpilane ei suuda joonistustes edasi anda, nagu näiteks ringide töö, ekskursioonid jne. Samuti on õpilastel raske kujutada joonistustes rahu eest võitlemise teemat, sest siin peab suutma edasi anda inimeste näoilmet, karakterit jne. Ainult rahutuvide kasutamine teeb asja ühekülgseks ja mõnikord mitte tabavaks. Nii on mõnede Tallinna koolide seinalehtedele paigutatud väga palju paberist väljalõigatud valgeid tuvisid, mis teevad seinalehe kirjuks ja segavad vaatamist, eriti siis, kui nad on juhulikult lehe pinnale segi paisatud. Esines ka üks formalistlik lahendus, kus valge tuvi lendab punase ketta taustal. Samuti jätab soovida tuvide joonistuslik külg. Seepärast on otstarbekas tuvide joonistamiseks kasutada mõnda head ülesvõtet või kunstniku reproduktsiooni.

Seinalehtedest tuleks ära kaotada mõned formalistlikud jooned, nagu: 1) illustratsioonide ja pealkirjade viltuasetamine; 2) punktide, komade, hüüumärkide ja üksikute tähtedega vigurdamine; 3) mõttetute ringide, nurkade, sirgete ja lainetavate joonte kasutamine, mis on pärit kubismist; 4) ainult ornamendi kasutamine seinalehe alusel ja artiklite pinnal, kusjuures ei esine ühtki Nõukogudemaad iseloomustavat vappi, embleemi ega lippu.

Üldse tuleb seinalehe kujundust hinnata esmajärjekorras artiklite pinnal esinevate illustratsioonide, kaunistuste ja pealkirjade järgi, milline töö lasub seinalehe alalisel toimetusel.

Teiseks on oluline, et seinalehe alus, pealkiri ja üldine pinnajaotus oleksid kõigiti kohased. See töö tehakse kas joonistamisõpetaja juhtimisel või siis tellitakse vastavalt kunstnikult. Selles osas esineb mitmesuguseid liialdusi. Mõned koolid ei raatsi seinalehe aluse valmistamiseks ühtki kopikat kulutada, teised kujundavad selle koguni uhke teadusehoone või vitriini taoliselt. On selge, et väline kujundus ei tohi olla häiriv ei lihtsuse ega „toredusega“. Ta peab olema lihtne, kuid kunstipärane ja meeldiv.

Peale mõne üksiku erandi on meie seinalehtede kujundamisel omaks võetud nn. alaline alus, kus lehe pind on jaotatud: 1) pealkirja ja artiklite osaks või 2) pealkirja, artiklite ja kaunistuste osaks, kusjuures osad on eraldatud üksteisest kitsa raam-liistuga. Pealkirja osas esineb peale seinalehe nimetuse ka kooli või klassi nimetus ja eraldi kujundatud alustel väljaandmise aeg ja seinalehe number, mis on vahetatavad. Paremalt serval ülal esineb loosung: „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!“ Kaunistuste osad asetsevad mõlemal pool artiklite pinda võrdselt või ainult vasakul pool. Kahte kaunistuste osa kasutatakse tavaliselt ornamentika ja embleemide jaoks ja sobivad alaliselt. Ühte kaunistuste osa kasutatakse tihti ka mõne üldise illustreeriva motiivi jaoks, mis iseloomustab vastavat kooli või ülesehitustööd Nõukogude riigis. On ka võimalik sellesse ossa kujundada iga tähtpäeva puhul uus illustreeriv motiiv, mida on aga tehniliselt raskem läbi viia. Palju kergem on paigutada uusi motiive artiklite ossa, eriti kui need on seoses artiklite sisuga. Head pinnajaotust tuleb silmas pidada niihästi aluse kui ka artiklite ja illustratsioonide osa kujundamisel. Pind ei tohi olla tühi, samuti ka mitte üle kuhjatud artiklite ja illustratsioonidega.

Artiklite pind olgu jaotatud veergudeks nagu näeme seda trükitud ajalehelgi. Artiklid peavad lõppema all ühtlase äärega. Seinalehe pealkiri ei tohi olla paigutatud väljapoole lehe pinda, vaid see peab olema ülal vasakul või keskel.

Kolmandaks oluliseks nõudeks on värvide sobivus, heledus- ja tumedusastmete õige kasutamine. Siin tuleb arvestada järgmist: mida suurem pind, seda tagasihoidlikum olgu värv; mida väiksem pind, seda säravam ja puhtam võib olla värv. Mõni peenike joon võib olla täiesti puhta tugeva värviga — see paneb kogu töö sätendama-särama.

Kui võetakse seinalehe aluseks tugev ja puhas toon, siis olgu kõik teised toonid neutraalsemad. Näiteks punase aluspõhja puhul võib kasutada ainult valget, musta, pruuni, kollakashalli, heledat kollast, kulda ja hõbedat, teisi tugevaid värvilisi toone aga väga ettevaatlikult. Sama asjaolu tuleb arvestada ka illustratsioonide tegemisel, kui artiklite aluseks on võetud punane riie. Sel juhul sobivad alati sulejoonistused ja lahjendatud tušiga maalitud illustratsioonid. Samuti võib kasutada ka pruuni, kollast ja sinist, kuid heleroheline enam ei mõju hästi.

Väga tähtis on ka värvi tumedusastmete õige kasutamine. Kui näiteks foonile asetatakse liiga heleda tooniga pealkiri, on vaja leida nende kahe värvi „lepitajaks“ üks kolmas, vahepealse astmega toon, mida kujutatakse tihti tähe varjuna. Seda nn. tähe varju on vaja ka siis, kui on valitud toonilt liiga lähedased värvid.

Tallinna 21. Keskkooli vanemate klasside (8.—11. kl.) seinaleht

O. Juhani foto.

Tallinna Õpetajate Instituudi loodusteaduse-geograafia osakonna III—IV kursuse seinaleht

G. Lossi foto.

Neljandaks ja väga tähtsaks küsimuseks on tehniline kujundamine. Selles osas on vaja suuri kogemusi. Hea tehnilise kujundamise puhul võib isegi mõnevõrra kompenseerida puudusi värvi ja vormi alal. Tehnilisel kujundamisel tulevad kõnesse igasugused reljeefseuse võtted, mida on väga palju. Toome siinkohal mõned olulisemad näited:

1. Vineerist alusel saetakse artiklite osa välja ja paigutatakse aluspinnast sügavamale.

2. Artiklite osa jaoks võetakse eraldi vineer ja paigutatakse aluspinnast kõrgemale. Mõlemal juhul äärestatakse pind kitsa puuliistuga.

3. Pealkiri ja ornament voolitakse välja reljeefsel, mispuhul igale osale tehakse keskele noaga väike arm, mille järgi murtakse motiiv reljeefseks ja kinnitatakse alusele nõõpnõeltega. Eriti hea on voolida niiviisi väikese kumerusega lehti ja oksi ornamendis. Samuti on väga hea voolida kumeraid tähti. Nimetatud tehnika puuduseks on asjaolu, et need vormid ei ole väga tugevad ja sobivad hästi ainult külvalgusega.

4. Väga häid tulemusi annab valgest papist, mis on pealt värviga kaetud, poolviltuste äärtega tähtede, ornamenti ja isegi vahepealsete raamide lõikamine. Selleks peab hästi terav nuga olema. Lõikamine vajab kindlat kätt ja osavust.

5. Hästi mõjub ka pinna krobestamine. Selleks liimitakse alusele krobestatud paber ja kaetakse hiljem liimi- või kvaššvärviga. Samuti võib krobeduse saavutada sel teel, et pannakse liimivärvi hulka saepuru ja kaetakse sellega pind. Kui pinna katmiseks kasutada õlivärvi, siis tuleb pind katta nii, et see ei jääks inetult läikiv. Selleks tuleb pintsliga pinna vastu topsutades värv peale kanda. Raamide katmiseks pannakse õlivärvi hulka kipsi ja samuti pintsliga vastu pinda topsutades saavutatakse pastelselt krobe pind. Artiklite aluse katmiseks sobib alati riie, olgu siis värvimata või punane.

Kokku võttes võib öelda, et seinalehe heaks kunstiliseks kujundamiseks on vaja: 1) sisu ja kujundusliku külje koosõla, 2) head pinnajao- tust, 3) head värvide valikut ja 4) head tehnilist väljatöötust.

Ilmunud pedagoogilist kirjandust.

Ajakiri „Советская педагогика“ nr. 11, 1951.

Juhtkirjas „Kaks maailma — kaks kasvatusüsteemi“ käsitleb Pedagoogikateaduste Akadeemia tegevliige N. Konstantinov Nõukogudemaa väljapaistvaid edusamme rahvahariduse alal üldse ja sõjajärgsel stalinlikul viisaastakul eriti, näidates, misugune hindamatu tähtsus on kõigel sellel rahvademokraatia maade kooli- ja haridusüsteemile.

Samal ajal kui sotsialismileeri maade rahvaharidust iseloomustab seninähtamatu tõus, näeme imperialismileeri maades sel alal üha süvenevat laostumist.

Pedagoogika teooria ja praktika valdkonnast on ajakirja kõnealusel numbris kolm kirjutust, millest esimene käsitleb suhtumist pedagoogika minevikupärandisse, teine komsomoli- ja kolmas — pioneeritööd.

Psühholoogia alalt valgustatakse mõningaid lapsepsühholoogia küsimusi Pavlovi õpetuse alusel.

Diskussioonilistest materjalidest on ajakirjas S. Šabalovi „Kasvatus ühiskondliku nähtusena“, kus seltsimees Stalini keeleteaduslike tööde valguses käsitletakse kooli, kasvatusel ja pedagoogika olemust.

Välismaa hariduselust on sedapuhku kõne all Vietnami Demokraatliku Vabariigi edusammud kirjaoskamatusel likvideerimisel ja uue, tõeliselt rahvaliku haridussüsteemi rajamisel.

Ajakirja lõpuosas tutvustatakse „Pedagoogikateaduste Akadeemia Teateid“ nr. 28, 1950. a., kus käsitletakse õpetamise psühholoogia küsimusi, ja kogumikku „Klassiväliline kodukoha-uurimistöö keskkoolis“ ning tuakse pedagoogilist kroonikat.

Toimetuse kolleegium: R. Meriloo (tolmetaja), E. Murdmaa, A. Pini, A. Raud, S. Vapper.

Toimetuse aadress: Tallinn, Tõnismägi 11. telef. 307-96. Ladumisele antud 20. XI 1951. Trükkimisele antud 13. XII 1951. Trükiarv 2762. Paber 70 × 108, 1/16. Trükipoognaid 4,5. Formaadile 60 × 92 kohaldatud trükipoognaid 6,16. Arvutuspoognaid 6,81. MB-18418. Tellimise nr. 1980. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk tän. 54/58.

Eesti Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla.

Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

«Ньюкугде кооль» («Советская школа»). Орган Мин. Просв. ЭССР.

На эстонском языке.

СОДЕРЖАНИЕ

Передовая. Год великих побед советского народа	717
К итогам дискуссии о принципах обучения	722
Т. Артеменко. Воспитание воли и характера	731
П. Павёлкин. Пути преодоления религиозных суеверий	740
Ю. Валгма. Изучение романа А. А. Фадеева «Молодая гвардия» в школе	744
Н. Машенко. Прекрасное в романе А. А. Фадеева «Молодая гвардия»	751
Р. Каллинг. Освещение трудов лауреатов Сталинских премий в курсе физики средней школы	755
В. Вооре. К итогам республиканской выставки наглядных пособий по биологии и дальнейшие задачи	763
А. Эланго. Стенная газета в советской школе	768
А. Ридали. Художественное оформление стенных газет	777
Выпущено педагогической литературы	780

Rbl. 5.—